دیوانی سەلام

منتدى إقرأ الثقافي
www.iqra.ahlamontada.com

منتدى إقرأ الثقافي
www.iqra.ahlamontada.com
للكتب (كوردى ,عربي ,فارسي)

چاپی دووەم ١٩٩١

بۆدابەزاندنی جۆرەها کتێب:سەردانی: (مُنْتَدى إقْرَأ الثَقافِي)

لتحميل انواع الكتب راجع: (مُنْتَدى إقْرَأ الثَقافِي)

براي دانلود كتابهاى مختلف مراجعه: (منتدى اقرا الثقافى)

www. iqra.ahlamontada.com

منتدى إقراء الثقافي

www.iqra.ahlamontada.com

للكتب (كوردى ,عربي ,فارسي)

دیوانی سەلام

چاپی دووەم

١٩٩٠

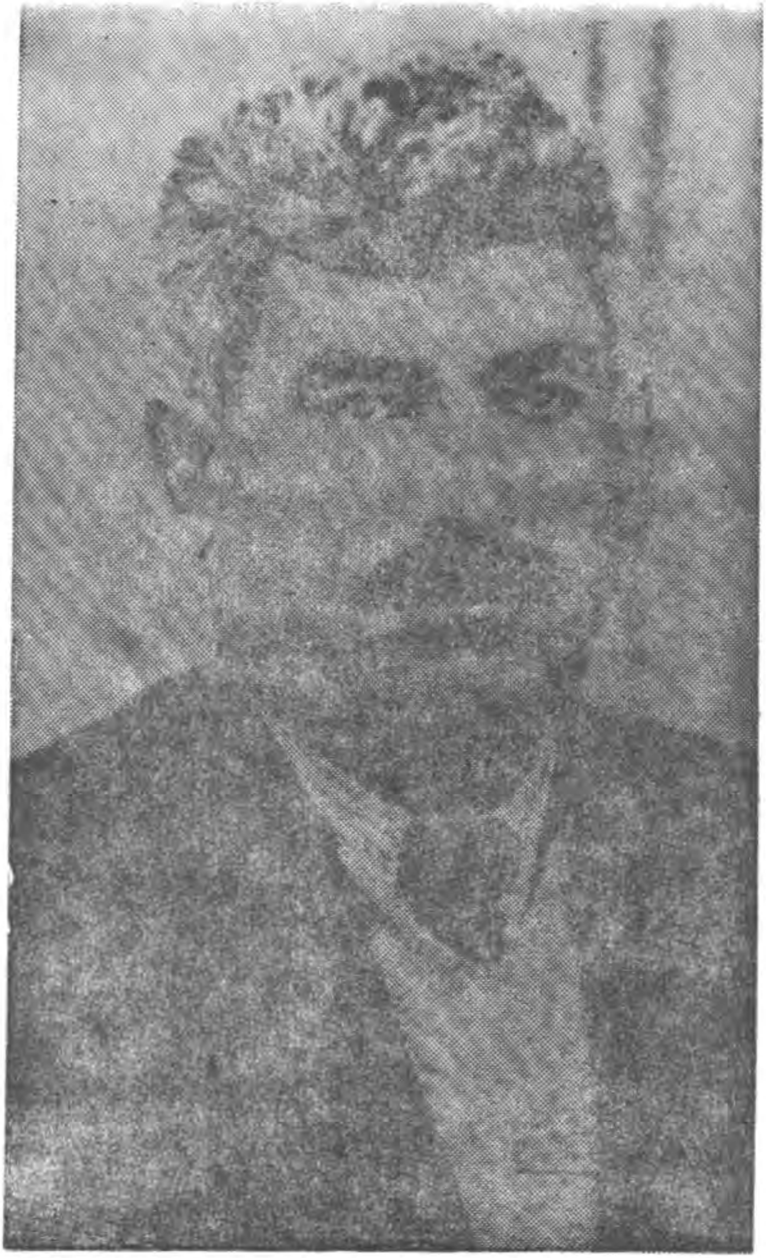
ئامادەکردنو پێداچوونەوەو پێشەکی بۆنووسینی
ئومێد کاکە ڕەش

**لە بلاوکراوەکانی پرۆژەی هاوسەر
سلێمانی ـ شەقامی حەمدی
ژمارە (٤٢)**

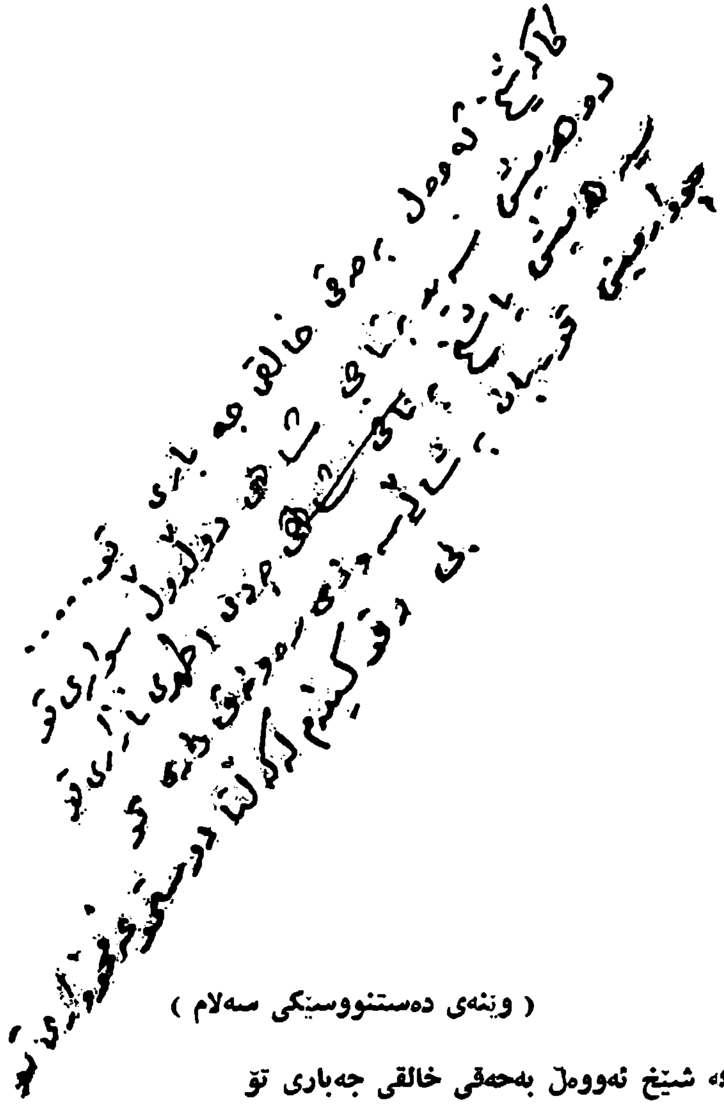
لەسەر بڕیاری وەزارەتی ڕۆشنبیریو ڕاگەیاندن (دەزگای ڕۆشنبیریو بلاوکردنەوەی کوردی) ژمارە (٣٥) لە ١٩٩٠/٢/٤ لەچاپدراوە

چاپخانەی. الحوادث.

بەغدا ـ ١٩٩٠

صــــەلام

(وێنەی دەستنووسێکی سەلام)

کاکە شێخ ئەووەڵ بەحەقی خالقی جەباری تۆ
دووهەمیش ســـەید بە تاجی شاهی دوڵدوڵ سواری تۆ
سیهەمیش یا شێخ بە جەدی ئەطهەری نازاری تۆ
چوارەمیش قوربان بە شاڵی سەوزی ڕەونەقداری تۆ
بێڕەق‌و کینەم لەگەڵتا دۆستم‌و غەمخواری تۆ ٠

وتەیەك

نووسینی
ـ ناهیدە شێخ سەلام ـ

بابە گیـان

من وەکو ڕۆڵەیەکت هەرچی بنووسمو بڵێم دەربارەت وائەزانـم سوودی نیە ، چ لەبارەی شیعرو ئەدەبو قسـەی نەستـەقو نیشـتمان بەروەریتەوە هەروەها باسی قارەمانێتی شەڕی ئاوباریكو بەربـەرەکانیت لەگەڵ رژێمی کۆنەپەرستدا ... یان دەست‌دانە چەکت پاش شـەڕی بەر دەرگی سەرا لەگەڵ سێ هاوڕێکەت «کامیـل حەسـەن ، حامیـد جەودەتو مەحمـوود جـەودەت» یا باسـکردنی گرتـنو نـاتەواویو کوێرەوەری ژیانت بکەم ، وەك ووتم هیچ نابەخشێت چونکە ڕۆڵەیەکی تـۆم .

بەڵام ... ئـای بابە گیان چەند بەختیارم کە تۆی نەمـر ئێمـەی مردووت زیندوو هێشتەوە ، ئای چەند وەچـاغت ڕوونە وا ڕۆڵـەکانت ڕۆڵەی بیرو باوەڕ ، ڕۆڵەی ئەدەبو شـیعر ، ڕۆڵـەی نیشتمانـەکەت، عاشقانی ئەدەبو هونەر بەشوێن یادەکانتا دەگەڕێن ئەو ئەرکە گرنگەیان خستۆتە سەر شانیانو ئێمەی خەواڵویان لەخـەو هەڵسـان(١) دەمـارە

سسته‌كانمان هاتنه جمووجوول ، خوێنی گه‌رم به‌لاشه‌ی بێ‌هێزو توانامـا تاقه‌تی دامێ •

باوه ••• ڕۆڵه‌كانت به‌ڕاستی مـنی سسـته پـه‌له‌ی بێ‌كاره‌يـان شه‌رمه‌زار كرد ، ئای چه‌ند به‌ختيـارم كه تۆی نـه‌مر ئێمـه‌ی مردووت زيندوو هێشته‌وه •

٢٠/٤/١٩٨٦

---

(١) مه‌به‌ست : مامۆستا (هۆشيار محه‌مه‌د عه‌زيز قه‌فتان)و بـرای نووسه‌ر كاك (ئومێد كاكه ره‌ش)ه •
پڕ به‌دڵ سوپاسيان ده‌كه‌ين •

پێشەکی

نووسینی : ئومێد کاکە رەش

(سەلام)ی شاعیر یەکێکە لەو شاعیرە پایە بڵندانەی کورد کە هەمیشە ئەستێرەیەکی درەوشاوەی ئاسمانی شەوەزەنگی کوردستانەو هۆنراوەکانی بوونەتە ویردی سەرزمانی هەموو کوردێکی دڵسۆزو نیشتمانپەروەر ، تا ئەو ڕۆژەی چاوی ئارامی لێکنا خامە ڕەنگینە پیرۆزەکەی تەرخان کردبوو بۆ دەربڕینی ئەو هەستو سۆزە کوردایەتیەی کە لە دڵو دەروونیدا پەنگی خواردبووەوە • زوربەی هۆنراوەکانی شاعیر بریتین لە هۆنراوەی نیشتمانیو نەتەوایەتیو کۆمەڵایەتی ••• زۆر کەم لای کردۆتەوە بەلای هۆنراوەی دڵداریدا وەك بڵێیت یەکەو ڕاست هۆنراوەکەی (ئەحمەد موختار جاف)ی کردبێتە دڵ •

شاعیرانی کورد بەسە بەس باسی زولفو چاو بکەن
کەم خەیاڵی پەرچەمو کاکۆڵی ئاڵوزاو بکەن
لابدەن کەم باسی سونبول یا لقی لاولاو بکەن
ئێوە تەدبیرێکی حاڵی قەومی دڵ سوتاو بکەن
زووبەزوو تا ئیش لەدەس دەرنەچووە سا هەوڵێ بدەن(١)

ئەوەش هەڵوێستێکی نەمرە بۆ (سەلام)ی شاعیر کە لەو سەردەمەی پاشایەتی‌دا ، کە گەل لەژێر تەوژمی ئازارو ئەشکەنجەو زوڵم‌و زۆرداری ئیمپریالیزم‌دا دەیناڵاند ، ئەو هۆنراوانە بنووسێت :

ئێمە زۆر زۆر لێ‌قەوماوین
بێکەس ، بێ‌دەس ، زۆر داماوین

بۆ سەربەستی تێ‌شکاوین
لەسەر ئەرزا بێ‌ناو ماوین

بۆ چەرخی کورد وا بگەڕێ
لاوی ئەبێ زوو ڕاپەڕێ

جا ئەگەر بمانەوێت زیاتر ئەو شاعیرە نەبەردە بناسین‌و بزانین چۆن گوزەرانی کردووەو لەپێناوی هەڵوێستە نەمرەکەیدا چی کردووە دەبێت گوێ لە خۆی بگرین بزانین چی دەڵێت :

ڕووت‌و قووت‌و چڵکن‌و پیس‌و کزو بێ پارە بووم
دایما مەحکومی قەهرو میحنەت‌و ئاوارە بووم

جل شڕو مل خوارو سەرکز ، هاودەمم دەردو ئەلەم
عاجزو زارو زەلیل‌و مات‌و هەم دڵ پارە بووم

ئەو ژیانەی کە شاعیری تێدا ژیاوە ، ژیانی زوربەی خەڵکی کوردستان بووە ، کەواتە شاعیر وەك ئەو ڕەشە خەڵکە چەوساوەیە ژیاوە

ئەگەر چی شاعیر خۆی لە بنەماڵەیەکی خۆش گوزەراندا ژیاوەو لەو سەردەمەدا دەوڵەمەند بوون ئەوەتە دەڵێت « ئیدارەی مالیمان زۆر باش بوو ، لەو ناوچەیەدا کەس لە ئێمە دەوڵەمەندتر نەبوو ، ماینو ڕەشە وڵاخو مەرو بزنمان زۆر بوو ئاشو باخو زەویو زاری باشمان هەبوو ژیانێکی شارستانیەتیمان تێ ئەپەڕاند » (٢) .

کەواتە چی بووە ؟ وای لە شاعیر کردووە لەو خۆشیو بەختەوەریو پیتو بەرەکەتە دوور بکەوێتەوەو بکەوێتە ناو ئەو ژیانە پڕ ئەشکەنجەو ئەندێشەو ئازارەو ئەو ژیانە تاڵو سەختە پڕ چەرمەسەرییە بەسەر بەرێت ... بێگومان هەر ئەو هەستە نیشتمان پەروەرێتیە بووە کە باڵی پێوە ناوە بەو ژیانە ڕازی بێتو بەچاوی خۆی چۆنێتی ژیانو گوزەرانی گەلە چەوساوەکەی ببینێت کە بەدەست زوڵمو زورداری ئیمپریالیزمو نوکەرانی دەوری ماشایەتیەوە دەچەوسێنرانەوە :

کرێکارت ڕەشو ڕووتە
خێزانیان ڕووتو قووتە
لەگەڵ دەردو بەلا جووتە
تەختو کورسی هەر تابووتە
کفنە جلی تازەی هەژار
گۆڕە خانوو قەسرو تەلار

وەنەبێت ئیتر شاعیر بەو ژیانە ڕازی بووبێتو دەنگی لێوە نەهاتبێت دژی ئەو چەوساندنەوەیە بوو خەریکی وریاکردنەوەو چاوکردنەوەی گەلەکەمان بوو بەدەنگی زوڵاڵ هاواری دەکرد :

هەتاکەی کوردی بێ کەس وا زەلیلە ؟
هەتاکەی بۆ ئەمو بۆ ئەو دەخیلە ؟
هەتاکەی وا زەلیلو پەستو خوارە ؟
لەبەرچی بێدەنگ‌و خامۆش‌و لاڵە ؟
لەبەرچی تارو مارو دەربەدەربن ؟
لەبەرچی پێ بەکۆت‌و قوڕبەسەربن ؟

وەنەبێت شاعیر لە نائومێدی‌دا تووشی ئەو هەژاندنە دەروونی‌یە بووبێت ، بەڵکو مەبەستی ئەو هەژاندنە تەنها وورپا بوونەوەو چاوکردنەوە بووە تا لە پێوەندو کۆتی ئەو ڕژێمە بۆگەنەدا دەرچن کە هەموو مافێکی مرۆڤایەتی‌و نەتەوایەتی پێشێل کردبوو ، تا لە سایەی سێبەری ئازادی‌و سەربەستی‌دا بژین کە شاعیر زۆر باوەڕی بەو ڕۆژە بووە کە هەموو گەلێکی ئازادیخواز پێی دەگات •

دنیا هەمووی دڵشاد ئەبێ
ڕێگەی ڕاستی گوشاد ئەبێ
ئەسیر لە بەند ئازاد ئەبێ
زەمانی عەدڵ‌و داد ئەبێ

پاش ئەو هیواو ئومێدە بەرزە ، ئەوە دەخاتە ڕوو کە لاوان پێشڕەون‌و قەڵایەکی سەختی پۆڵایین بۆ بەدی‌هێنانی ئازادی‌و ڕزگارکردنی گەل لە چنگی ئیمپریالیزم •

لاوە کە تۆ ئازاد ئەکا
لاوە کە دوژمن بەرباد ئەکا

ئەوەش دەخاتە بەرچاو کە چ گەلێکین‌و چۆن ئیمپریالیزم لەپێناوی بەرژەوەندی خۆیدا دابەشی کردووین‌و هەموو مافێکی نەتەوایەتیمان پێشێل کراوەو چۆنیان بوێت وامان دەچەوسێننەوە•

منتدى اقرأ الثقافي

سیانزە ملیۆن کوردی ناودار
بێنانو ئاو لە ژین بێزار
حەپسن دیلن بێ ئیشو کار
بۆ ئەم ، بۆ ئەو وەك خزمەتکار
تۆ کوردت کرد بە سوسەمار
وا دەست ئەدا بــۆ ئیستیعمار

ئیتر سات بە سات هەوڵی ووریا کردنەوەی داوەو داخی بۆ ئــەو ناتەبایی‌و ڕقو کینەیە هەڵـکێشاوە کە بۆتــە درمێـك‌و لــە نێوانمانــدا تەشەنەی کردووەو ڕۆژ بە ڕۆژ دامان دەڕزێنێ ، بــەڵام ئەگەر ئــەو دەردە نەمێنێت ئەوا نەگبــەتی‌و چــارە ڕەشی بــەرۆکی میللەتەکەمــان بەردەدات •

ئــۆف ، وەتەن داخی بەجەرگم ئیتیحادت زۆر کەمە
یەکێتی گەر بێت‌و بگری ، لائەچێ زوو زیللەتت

ئەگەر چی ئەو دەردە ناتەبای‌یە دەردێکی کوشندەی کۆنەو لـــە دێر زەمانەوە بۆمان ماوەتــەوەو بەدەستیەوە دەنــاڵێنین بۆیــە شــاعیر لەناچاریدا بەناوی دایکی وەتەنەوە هاوار دەکات •

هاوار ئەکا دایکی وەتەن
وا گیان ئەدا پێی‌دا بگەن

دوای ئەو هــاوارو ناڵە توێنــە هیوایەکی نوێ لە دڵی شــاعیردا چەکەرە دەکات‌و بیر لەوە دەکاتەوە

وەکو قەومی‌تر کەی کورد ڕاپەڕێ
لە حقوق هەڵچێ لە تەماع گەڕێ
دەروونی بەکوڵ بۆ کورد بجۆشێ
خۆی فیدا بکا وەتەن نەفرۆشێ

بێگومان چاندنی ئەو تۆوە کە بەرەکەی خەبات‌و تێکۆشان بێت بەرامبەر بە ئیمپریالیزم‌و زۆرداران هەروا بە ئاسانی چەکەرە ناکات‌و نایەتەبەر • مەگەر لایە بەسۆزەکەی دایك ئەو ئاواتە بهێنێتە دی •

خەریتەی هەموو خاکی کوردستان
دایك بەدەرزی‌و دەزوو دروومان
بنوسێ لەسەر ، سەر بێشکەی منالێ
هەر بە کوردستان بێتە گرۆگاڵ
لە بێشکەی وادا چاو هەڵ نەهێنێ
درۆیە هەڵسێ تۆڵە بسێنێ •

وەنەبێت ئەو هەڵوێستەی سەلام تەنها بە دەم بووبێت بەڵکو لەگەڵ خوێنی لەشیدا هاتوچۆی کردووە بەڵگەی ڕاستی ئەم بۆچوونەشمان دەربەدەری‌و بەشداری کردنێتی لە شۆڕش‌و ڕاپەڕینەکانی شێخ مەحموودو ڕاپەڕینی ئەیلوولدا ئەوەتە حەمەدی شاعیری (١٨٧٨ – ١٩٣٦) لە باسی شەڕی ئاوباریكدا دەڵێت :

تێ‌بگەن خەڵقینە توخوا بەس ئیتر تەفرە بخۆن
ئەجنەبی بۆ نەفعی خۆیانە دەکەن دایم حیلەل
نامداری کوردو سێ ضابط بە هاوڕێتی (سەلام)
کەوتنە مەردانە سەعی حیرەتم بوو في المثل (٣)

شێخ مەحمودو سەلام

ئەگەر چی (شێخ سەلام) بە گیانو بە دڵ لەگـــەڵ بزوتنەوەی کوردایەتی شێخ مەحموودی نەمردا بووە بەڵام ئەمیش وەکو حەمدیو شوکری فەزلیو پیرەمێردو ئەحمەد موختار •• هتد •

کەوتۆتە چـەندو چوونەوە لەگەڵ شێخداو هەڵوێستی خۆی بـۆ دەرخستووە •• بەڵام گێرە شێوێنەکان بە جۆرێـکی دیکە لـە شێخیان گەیاندووە ئەوەتە شێخ سەلام دەڵێت :ـ

« لە (٢١) مارتی ئەو ساڵەدا (واتە ساڵی ١٩٢٢) فیرارمان کـرد بۆ سورداش • لە سورداشەوە لەبەر ئەوەی کە لەشکرێکی ئینگلیز هات بۆ تەعقیبمان ڕۆیشتین بۆ هەورامـان • لە هەورامان لەسەر تەحریـکی هەندێ (مغرضین) شێخ حـەپسی کردم لەگەڵ قوماندان صالح زەگی بەگو فایق کاکەمینو عەزیز قـەزازو ئەمین ڕەواندزی ، هـــەشت مانگ لـە حەپسخانەی (سیاکوڵە) کە لە پشتی دزلی‌یەوەیە مامـەوە ، ئینگلیزەکان سلێمانی‌یان بەجێ‌هێشت ، شێخ سەر لەنوێ بە خـــۆیو حەبسو عەسکەروماڵو منداڵیەوە هاتەوە سلێمانی • وە لێرە بەرەڵلای کردم • ناچار ڕووم کردەوە عازەبان »(٤) وەنەبێت سەلام بـــەوە دڵ گران بووبێتو لە هەڵوێستە نەبەردەکەی خـــۆی پەشیمان بووبێتەوەو پشتی لە شێخ کردبێت بەڵـکو زۆر بەشانازی‌یەوە ڕووی تێکردووەو پێی وتووە :

کاکە شێخ ئەووەڵ بەحەقی خالقی جەباری تـۆ
دووهەمیش سەید بەتاجی شاهی دوڵ دوڵ سواری تۆ

سێهەمیش یاشێخ بەجەددی نەطهەری نازداری تـۆ
چوارەمیش قوربان بە شالی سەوزی ڕەونەقداری تـۆ
بێ ڕقو کینەم لەگەڵتا دۆستمو غەمخواری تـۆ

تەنانەت کە سەید عەبدالرزاق الحەسەنی لە لاپەرە (١٣٢) بەرگی سێهەمی وەزارەی عێراقیە نووسیویەتی « شێخ مەحموود (شێخ سەلام)ی ناردە بەغدا کە کوردەکان هان بدات دووی کەون جاڕی یاخێتی بدەن ، مەحموود جەودەتو حەمید جەودەتی برایو کامیل حەســەن هەڵاتنو (شێخ مەحمود)یان قەناعەت پێکرد کە شۆڕش دەست پێ بکات » •

بەڵام شێخ سەلام دەنـگی خۆی هەڵدەبڕێو دەڵێت (مێژوونووسی عێراق سەید عەبدوالرزاق حەسەنی لـــە مێژووکەیا لەم باســەوە زۆر سەهوی فەرمووە کە ئەڵێ شێخ سەلام ، شێخ مەحموود ناردی بۆ بەغداء وە ئەو سێ زابتەی ئیقناع کرد کە بچن بۆ ئەم حەرەکەتو کردەوەیە چونکە ئێمە بۆ ئینتیقامی ڕۆژی (٦)ی ئەیلول لە ڕۆژی ٦و٧ ی ئەیلول لە بەغداد فیرارمان کرد • شێخ مەحموود ئەوکـاتە هیچ پەیوەندیـکی بەسەر حەرەکاتی سلێمانی یەوە نەبوو لە دێی پیران دانیشتبو • پاش ئەوە هەموو کەسێك ئەیزانی کە شێخ مەحموود هـەتا مرد لەگەڵ ئینگلیزو سیاسەتیا یەك نەبوو مێژوو نووسی ناوبراو لە نووسینەکەیا لە پەردەیەکەوە باسی ئـەو حەرەکاتە ئەکا لەســـەر تەحریکی ئینگلیز بووە • بـــەڵام حەرەکەتی ١٩٣١ی شێخ مەحموود زۆر ئاشکرایە کە لە گیانێکی پاكو خاوێنی کوردایەتی‌یەوە بووەو لە هیچ لایەك ئیلهام وەرنەگیراوە)[٥] •

کە ئەمە زیاتر هەڵوێستی (سەلام) دەردەخات بەرامبەر بە شێخی نەمر تەنانەت لە هۆنراوەیەکیدا ستایشی شێخ مەحموود دەکاتو شانازی پێوە دەکات ئەوەتە بە شێخ لەتیفی کوری شێخ مەحموود دەڵێت :

بەردی ژێر پێی باوکی تـۆ ، توانی ببێتە قارەمان
تۆ لە گوڵزاری ئیرەمدا دڕکی نابوتیت ڕوان (٦)

سەلام تا ئەو ڕۆژەی چاوی ئارامی لێکنا نیشتمان پەروەرو نەتەوە ویستو دلسۆزی میللەتەکەمان بووە ئەوەش کە بەڵگەی ڕاستی نیشتمان پەروەرێتی شاعیر بووە •

ئەگەر چی دەرفەتی خوێندنی سەلام کەم بووە بەڵام خوێندەوارێکی بـــەتواناو بلیمـــەت بووە دەیزانی دەردی دواکـــەوتنی میللـــەت نەخوێندەواری‌یە ، هەمیشە داوای لـــە ڕۆڵەکانی گەلە کەمان دەکـرد بخوێننو ئامێز بۆ زانستو زانیاری بکەنەوە تا زیاتر لە ژیانی ســەردەم بـگەنو کۆتو پێوەندی نـــەزانین فڕێ دەنو هەنـگاو بەرەو پێشەوە بەرن •• کاتێك دەزانێت ڕۆڵەکانی گـــەل هوشیار بونەتەوەو بەدوای زانیاریو زانستدا دەگەڕێن لە خۆشیدا دڵی ناسرەویو دەڵێت :

ئەی وەتەن مژدەم بەرێ مەشغوڵی عیلمە میللەتت
ڕۆژو شەو تەحسیل ئەکەن وردو درشتی ئۆمەتت
سەد شوکر تەئریخ ئەخوێنن باسی ژاپۆن تێ ئەگەن
هەوڵ ئەدەن ئەڵبەت بەجارێ بۆتەرەقیو شەوکەتت
خاكو خۆڵت مەعدەنە • خۆ بەردەکانت گەوهەرە
دەست ئەکێشن چوار تەرەف بۆ خاکەکەی پڕ قیمەتت

وە ئەگەر سەیری هۆنراوە دڵداریەکانی بکەین کە بریتین لـــە چـەند هۆنراوەیەك کە بە پەنجەی دەست ئەژمێرن ، ئیتر ئەوانی دیکەی بەستۆتەوە بە سۆزی نەتەوایەتیەوە . ئەمەش ئەوەناگەینێ کـە سـەر گەرمی شاعیر لـــە خۆشەویستیو دڵـــداریو بینینی نازداری دڵفڕێن بێبەش بووبێت . بەڵـکو شاعیرێکی دڵتەرو جوان پەرستو شـــەیدا بووە ئەوەتە دڵە تەرەکەی ڕامان دەکێشێت بۆ لای ئەو کچە جوانەی کە لە ژوور سەری‌یەوە وەستاوە تا دەرزی بەنجەکە تەواو بێهۆشی بـکات سەلام پێی دەڵێت :

نی‌یە حاجەت بە بەنجم وا بە بۆنی زوڵفەکەی مارگرێد
شعورم لانەما عەقڵم فڕیو هۆشو دڵم لێچوو
لەگەڵ برژانگی چاوی هەڵبری ، باڵێکی چاوی‌دا
ئیتر هەر دڵ بوو هەڵقرچا ، جگەر کونبوو ، گرم تێچوو
بەیادی خاڵی لالێوی بە دایم دڵ ئەناڵێنێ
بەڵی سەرسەختو بێ عارم لە مردندا فرەم پێچوو

چاوەڕوانی بێهودەش کـــاری خۆی لەگەڵدا کردووەو تووشی بەژارەو غەمی کردووە بەجۆرێـــکی وا هەناسەی سارد هەڵـــکێشیو ئەسرینی خوێنین لە دیدەی بیارێ :

چاوم ئەبڵەق بوو سپی ، بڵقی دۆ
چاوەڕوانیم کرد هەر نەهاتی تـۆ
ساردی هەناسەم بۆ چاوی کاڵـە
فرمێسکی سوورم لە خوێنی ئاڵـە
وا گیانم دەرچوو بۆچی ناتبینم
دەك بەختت سووتێ گیانی شیرینم

ئەگــەر بمانەوێت زیاتر شــاعیر بناسین‌و بزانین خاوەنی چ بەهرەیەکی ئەدەبی بەرز بووە دەبێت لەگەڵ پیرەمێردی مەزندا یــەك بکرینەوە کە دەڵێت :

(سەلام) تــۆ شیعرت لەمن باشترە
تا لەدوورتربی ناڵەت خۆشترە •

پەخشان‌و چیرۆکی شانۆیی سەلام

برای نووسەرو خۆشەویستم کاك (ئومێد ئاشنا) یەکێك بوو لەو برا ئەدیبانە کە بەدەم بانگەوازە کەمانەوە هات‌و بۆی نووسین (شێخ سەلامی) شاعیر ، شاعیرێکی لێهاتووی زیرەکی ڕۆژگارەکەی خــۆی بووە بەرێزو گۆشەگیر نەبووە تا لــە دوورەوە لەکونجێکدا شیعر بۆ خۆی بڵێت‌و تەماشای ڕووداوەکان بـکات بەڵـکو بە هەموو شێوەیەك تێکەڵ بووەو بەشداری کردووە ئەوەی دیارە لە بەشی ژیانەکەیدا کــە خۆی نووسیویەتیەوە ڕەنگە ئێوەش باری سەرنجی خــۆتان هــەبێ دەربارەی چەند لایەنێکی ئەم ڕاستی‌یە •

ئاشکرایە ڕۆژنامەی (ژیان) بە تایبەتی لــە دوای کۆچی دوایی (حسین نازم)ەوە بــە تەواوی کەوتە دەست (پیرەمێرد)و ڕۆژنامەکــە بەرگ‌و ناوەرۆکی تەواو گۆڕاو پێشکەوت ، بووە زەمینەیەکی • لەبار بۆ کارو هەڵسوڕاندی قەڵەم‌و ڕۆشنبیریەتی شاعیرو ئەدیبانی ئەو کــاتە (شێخ سەلام)ی شاعیریش جێ دەست شوێنــەواری خــۆی لــە

کاروانی پیرۆزی ئەو ڕۆژنامەیەدا دیاری کردووە کە سەرەتا (ژیان) بوو ساڵی ١٩٣٨ بوو بە (ژین) یەکەم بەرهەمی (سەلام) کە لە ڕۆژنامەی (ژیان)دا بڵاوبۆتەوە ئەم چوارینەیەو هۆنراوەیەیە :

مامۆستای شیرین (پیرەمێردی) جوان
ئەرواحی لەتیف ، کۆڵەکەی ژیان

ئەممم نووسیووە بە دڵ و بەگیان
ئەیکەم بە پێشکەش لاپەڕەی ژیان

ژیان ٣٥٥ ساڵی ١٩٣٣

هۆنراوەکەش بەناوی (دل ، فرمێسك) بۆ فرامەرز (رەشید نەجیب (١٩٠٥ ــ ١٩٦٨) ناردووە ، پیرەمیرد لە ڕۆژنامەکەدا بڵاوی دەکاتەوە کە ئەمە بەیتی یەکەمی ئەو هۆنراوەیەیە :

هەی دڵ ئامان ، دەخیل سەد دەخیل
ماتم ، کەساسم ، ڕەنجوورم زەلیل .

(شێخ سەلام)ی شاعیر دەستێکی باڵای هەبووە لە نووسینی بەخشانی هونەریدا ، لەکاتی خوێدا چەند پەخشانێکی لێ بڵاوکردۆتەوە ڕەنگە ئەمە زانیاریەکی نوێ و شتێکی نەزانراو بێت لای خوێنەری کورد . لێرەدا تەنها ماوەی ئەوە هەیە کە یەکێك لەو پارچە پەخشانە جوانانەی سەلام بڵاوبکەینەوە لە ژمارە (٤٣٥)ی ساڵی (١٩٣٥)ی ڕۆژنامەی (ژیان)دا بڵاوکراوەتەوە .

(پەخشـــان)

« لە بیابانی لمین خواروی (بەسرە)وە ـ سەلامی ســـەلام بـــۆ ژیان ـ » •

ژیان ، گلێنەی دیدەم ، زۆر بۆت بە پەرۆشم ، بێ دەستو بـــێ کـــەسم ، داماوم ، هەمیشە چاوەڕوانی تۆم ، توخوا بێترسو پرس چالاكو بێباك ، ڕێكو پێك ، یەك لە سەر یەك وەرە لام ، دڵی تەنـــگی تاریکم رووناك كە ، هیوای وردیباریکم قەوی ، سەری گێژی شێواوم چاك بکەرەوە •

ژیان ، کولەکەی ڕۆحم ، چەن شیرینو ڕەنگینی کە خۆتت وەکو خونچەی بەهـــاری پێچاوەتەوە ، پڕ تۆی دەروتە لە بۆنی خۆشی گوڵی گولزار ، چیمەنو لالەزار ، نەسرین ، یاسەمەن ـ حـــاڵو هـــەواڵی وەتەن ـ لەگەڵ بینیم بە هاڵاوی هەناسەی گەرمی دڵی کەیلم شـــاگوڵی سەر پەرەکەت ئەگەشێتەوە ، دەم ئەکاتەوە ، وردە وردە سربە سرپ دەست پێ ئەکەی •

ژیان ، چەن خۆشە کە لەناکاوا وەکو نەسیمی بەری بەیان شـــنە شن ، دەمی بە پێکەنینەوە بە پاكو خاوێنی بەناو شنەی شەماڵی شـــیمالدا سەرەو ژێر خۆت لول ئەدەی و لەدەشتی چۆڵو هۆڵی خوار بەســـرەدا لەناو گـــەردەلوولی گێژەڵووکەی تەپو تۆزی لمی بیابانێـــکی کاکی بە کاکیدا بەدیم ئەکەی بێپەروا خۆت ئەهاویتە کۆشم •

ئۆخەی کزەی جەرگی بریندارم ، دەرمانی دڵی پڕ ئازارم • بەو هەوای تۆیە تۆزو خاكو خۆڵی شانوملم پاك ، برینی ناسۆری جەرگێ

دڵم سارێش‌و چاك ئەبێتەوە ، بە هەوا فێنکە پاکە بێگەردەکەت ماندوێتیم ئەحەسێتەوە .

ژیان : چەند خۆشە لە وەقتی دڵ تەنگیما کە سەراپا هەموو لەشم ، لەو خاك‌و خۆڵی دەشتی چۆڵی عارەبستان دای پۆشیوە ، ماندوو مردوو دەستە ئەژنۆ دانیشتبوم ، هەناسەی سارد هەڵئەکێشم تك ، تك ، فرمێسکی پەشیمانی ئەڕێژم ، زارڕو زویر ، مات‌و کەساس . ئاوارەو دل تەنگ ، تۆ بە ڕوویەکی سپی پاکی بێ لەکەوە ، بێباك ، خۆت ئەخەیتە باوەشم ، دەم بە پێکەنینەوە ، ڕوو خۆش‌و ڕۆح سووك‌و ڕەنگین‌و شیرین ، ناسك‌و نازدارەوەك تۆی گوڵ ، وتە وت هەموو ڕازو نیازێکی وڵاتەکەم وەکو دانەی مرواری بۆ هەڵئەڕێژی یەکە ، یەکە گرێی دڵی بەسراوم گوشاد ئەکەی .

گیانە ، ژیان ، بێ ترس‌و لەرز چی لە دڵتایە هەڵیڕێژە ، کەس تێمان ناگا ، زبانمان نازانن ، ژیان ، ئاخ بۆ وا ئەکەی ، گەلێ جار بە کەساسی زویرو داماو مات‌و دڵ تەنگ ، بەرگی ڕەشی ماتەمت پۆشیوە ، چواردەوری خۆتت ڕەش کردووە ، بەدەم هەنسکی گریانەوە لەناکا تووشم ئەبی ، تۆزی سروورو خۆشی ، ئەگەر لە سوچێکی دڵما مابێ ، یا سەری هەڵدابێ ، بەربادو نوقمی ئەکەی ، بە هەناسەی ساردەوە ، دەستە ئەژنۆ دام‌ئەنێی ، ژیان ژیانم تاڵ ئەکەی ، ناچار سەر بە سەرتا شۆر ئەکەمەوە . بە دڵۆپی فرمێسکی خوێنین هەموو دێرو بەرەوقەراخ‌و بیجاخت ڕەنگین ئەکەم . توخوا ژیان ، هەر بە پێکەنین‌و ڕوو خۆشی‌یەوە وەرە لام .

جێنشینی مەجنون سەلام

پاش ئەوە کاك (ئومێد ئاشنا) چۆتە سەر باسی چوارینەکانی خەیام کە سەلام کردویەتی بە کوردی • کە لێرەدا نەم نووسی لەبەر ئـەوەی نیازمان هەیە چوارینەکان چاپ بکەینەوە (بەهۆی پرۆژەی هاوسەرەوە) ئەوا لەوێدا دەیخەینە بەرچاو •

وەك بۆم دەرکەوتووە شێخ ســەلام دەستێـکی بالآی بووە لـە چیرۆکی شانوییدا ئەگەر چی مامۆستا سـمکۆ عزیز ئاگاداری کـردم کـــە چیرۆکی (جوولەکەی کۆڵگیر)[1] کـــە نووسینی (سەلام)ە ئامادەکرابوو بۆ پێشکەش کردن لەبەر ئەوەی ڕەزامەندی بۆ وەرنەگیرا قەدەغەکراوە تا ئەمرۆش ئەو چیرۆکە بێ سەرو شوێنە چیرۆکی دووەم چیرۆکی (مەنو هۆقە) کە هەردوو چیرۆکەکە لە واقیعی کۆمەڵەکـە مانەوە هەڵقولاوەو خۆماڵین ئاواتـــە خوازین بە دەستمان بـــگات تا ڕۆشنای ببینن •

چوارینەکانی خەیام

ئەگەر سەیری ژیانەکەی (سەلام) بکەین ئەوە دێتە بەرچاومان کە دەڵێت « لە تەمەنیشەش ساڵیما هەموو نوسراویکی فارسیم ئەخوێندەوە بەلآم لەهیچی تێ نەئەگەیشتم » ئەمە بەڵـگەی ئەوەیە هەر لە منداڵییەوە خەریـکی زمانی فارسی بووەو توانیویەتی بە باشی فێری ببێت گۆڕینی

(١) ئەم چیرۆکەم لە خوشـکە (نـاهیدە شـێخ سـەلام)و مامۆسـتا (هۆشیار محەممەد عەزیز قەفتان)ەوە بۆ هـــاتووەو خەریـــکی ئامادەکردنیم بەو نیازەی لەلایەن (پرۆژەی هاوسەر)ەوە لەچـاپ بدرێت •

چوارنیەکانی خـەیام گـەواهی ئەوە دەدەن کە زمان زانێکی هوشیارو باش بووە مامۆستا ڕەفیق حیلمی لەو ڕووەوە دەڵێت «بەڕاستی هونەری نیا خەرج کردووەو پێوەی ماندوو بووە ئەم ماندویەتیەشی بە خەسـار نەداوە چونـکە دیاری‌یەکی ئەدەبی نایابی پێشکەشی قـەومی کورد کردووە » دکتۆر مارف خەزنەداریش لە پێشەکی دیوانەکەی پێشـوی (سەلام)دا نووسیویەتی « سـەلام یەکسەر لـە زمـانی فارسی‌یەوە چوارینەکانی خەیامی هەر بە شیعر گۆڕی بۆ زمانی کوردی • لەگـەڵ ئەوەی ئەتوانین بڵێین نزیکترین تەرجومەیە بۆ چوارینەکانی خـەیام گۆڕینەکانی شێخ سەلامە » جا لە بەر ئەوەی بەدەستەوەین چوارینەکان چاپ بکەینەوە لەوێدا باسی تەواو دەنووسین •

دیوانی سەلام

ئەم دیوانە لـە ساڵی ١٩٥٨دا لە دەوری پاشایەتیدا ڕەزامـەندی چاپـکردنی بۆ وەرگیراو لەلایەن کاك (رؤوف مەعروف فەتاح)ەوە خـاوەنی کتێبخانەی گەلاوێژ چاپـکراوەو دکتۆر مـارف خـەزنەدار پێشەکی بۆ نووسیوەو کاك مەحموود خەزنەدار بۆی نووسیوەتەوەو کاك جەمال خەزنەدار سەرپەرشتی چاپکردنی کردووە بەڵام دەبینین (سەلام) لەسەر ئەو دیوانە دوو تیبینی هەبووە • یەکەمیان دەڵێت « ئـەم کتێبە هەموو شیعرەکانم نیە بەڵـکو بەشێکە لە شیعرەکانم ئەویتری مـاوە بۆ کات‌و هەلێکی باش) دووەم دەڵێت (لەپاش دوو سێ مانگ کتیبەکەیان بۆ هێنامەوە (دەستووسەکە) تەماشام کرد زۆری لێ تەرك کـراوە • بەڕاستی گەلێکی هیچ هەقی تەرکی نەبووە بەڵام وادیارە کاك مەحموود زۆر سڵ ئەکا وە زۆر سەرنجی داوە تا مەرثیەی خنکاوێـکی بێ‌ناوی

نەنوسیوە ، چیرۆکێکی بچکۆلەی (کوردێك چوو بۆ حەج بەفەسڵی هاوین[٧] نەینووسیوە ، زۆری نەنووسیوەتەوە (هەشت فلس بەغا ... و ... نەینووسیوە) لە گەڵ ئەوەشدا کاك مەحموود خەزنەدار هۆی ئەو پەڕاندنو نەنووسینی هۆنراوەکانی بەم جۆرە لە کۆتایی دیوانەکەدا نووسیوە « لە کاتێکا ئەم دیوانە خرایە ژێر چاپەوە هێشتا نۆکەرانی ئیستعمار بە هەموو هێزیانەوە هەوڵی کزکردنی دەنگی ئازادیو ڕزگاریان بوو ، لەبەر ئەوە وەکو بینیتان لە زۆر شوێنا نەمان توانیوە هەستی شاعیر بخەینە سەر کاغەز ، بەڵام زۆر شوێنی داخە کە ئەم دیوانە بەم جۆرە مایەوە لەگەڵ ئەوەشا کە ڕۆژی ١٤ی تەموزی پیرۆز هەموو تاریکیەکی لەسەر وولات نەهێشت چونکە زۆری دیوانەکە تەواو بوبو پێش ئەو ڕۆژە » .

بەنسبەت خاڵی یەکەمەوە چوومە خزمەت مامۆستاو شاعیر (کاکەی فەلاح) ئەویش زۆر بە دڵێکی فراوانە بۆی نووسیم (بەر لە پانزە ساڵ ، دەفتەرێکی گەورەو کۆنی (٢٥٠) پەڕەیم لە لایەن ناهیدە خانی کچی شێخ سەلامی شاعیرەوە بە خواستن کەوتە لا ، ئەو دەفتەرە سەرجەمی شیعرە چاپکراوەکانی ناو دیوانەکەیو ئەو شیعرانەی باڵی فڕینیان نەبوو ، هەمووی لە خۆیا کۆکردبووەوە ، بە خەتی شاعیر نووسراوە هەموو داوێنی ئەو لاپەڕانەش ئیمزا کرابوون ، یەك یەك هەموو ئەو شیعرانەی لە دیوانە چاپکراوەکەدا بەر مقەستی ڕەقابەی دەوری پاشایەتی کەوتبون . لەوێدا بە تەواوی نووسرابونەوە .. جگە لەوەش پێشەکییەکی دوورو درێژی (٣٠ ، ٤٠) لاپەڕەیی دەربارەی شاعیرو بنەماڵەی . خوێندنو شیعر ، جموجوولو گەڕان ، ڕامیاریو کوردایەتی ، بەشداربوونی بزوتنەوەو شۆڕشەکانی شێخ مەحموود .

ڕەنجاندنو ڕەخنە ، بە تیرو تەســـەلی بە قەڵەمی شاعیر خـــۆی ڕازا بووەوە • من لەو سەردەمەدا ، واتە سەرەتای ســـاڵی حـــەفتاکان بۆ چاپکردنی ڕۆژنامەی (ژین) کە ئیمتیازی دەرچوونی بە ناوی خۆمەوە بوو ، هەموو ڕۆژێك سەرم لـە چاپخانەی (ژین) ئەدا کـــە بەدەست مامۆستای کۆچکردوو (ڕەمزی قەزاز)ەوە بوو ، ئـــەو کاتە ناوبراو کتێبێکی ئامــادە ئەکرد بەناوی بزوتنەوەی کوردو ڕۆشنبیری)یەوە بــەو بۆنەیەوە منیش بایەخی ئەو پێشەکی‌یەی (شێخ ســەلام)ی شاعیرم بۆ گێرایەوە ئیتر ســەری کردە ســەرمو تا دیوانە دەستنووسەکەی شاعیری بە ئەمانەت لێوەرنەگرتم وازی نەهێنـــا ، دوای ماوەیەك • لـــەژێر باڵەپەستۆی داوا کردنەوەمدا ، کـــە بۆی هێنامەوە ئەبینم هـــەموو پێشەکی‌یەکەی لێ کردۆتەوەو لای خـــۆی گلی داوەتەوە ، تەنهـــا شیعرەکانی بۆ من هێناوەتەوە ، منیش ئەو کردەوەیەم لـــە میراتگری دیوانەکە (ناهیدە خان) گەیاندو ئەویش هەر چۆنێك بـــوو ، وەك لـە دوایدا بیستمەوە لێی سەنـدبووەوەو تێـکەڵاوی دیوانـە دەفتـەرەکەی کردبووەوە لەگەڵ خوێدا بردبووی بۆ ماڵی خۆیان لە بەغدادو لە ساڵی ١٩٧٤دا سەری تیاچوو بەو دەردی ئەنجامە گەیشت کەمن چەند جارێك ئاگادارم کردنو تکام لێ ئەکردن کە لە شوێنێکی بێ کێچەڵدا بیپارێزن، بەم چەشنە بەڵگەیەکی گەورەی مێژوویی‌و ئەدەبی بەنرخمان لەدەست چوو (کاکەی فەلاح) بەنسبەت خاڵی دووهەمەوە توانیم زۆربەی ئـەو بۆشاییانە پڕبکەمەوە بە هۆی ئەو دیوانە چاپکراوەی لای دکتۆرعیزەدین مستەفا رەسولەوە بەهۆی مامۆستا (ناهیدە خان)ەوە کە زوربەی شیعرەکانی لەبەر بوو وە چەند پارچە هۆنراوەیـەکی بـڵاونەکراوەی شاعـیریش بەهۆی خوالێخۆشبو (شێخ قادر شێخ حسین) کـە لە گەڵیدا هـەندی قسەی نەستەقیشی بۆ نوسیوم •

قسەی نەستەق

شێخ سەلام قسەی نەستەق‌و نوکتەو ووتەی بەنرخی زۆر بووە لە هەر کۆمەڵێکدا بووبێت بە قسە خۆشەکانی کۆرەکەی خۆش کردووەو تائەمرۆش قسەو نوکتەکانی بوونەتە ویردی سەر زمان • بەتایبەتی خوالێخۆشبو شێخ قادر زۆری لەبەر بوو کە لێرەدا هەندێکی نێ بلاودەکەمەوەو ئەوانی دیکەی بۆ دەرفەتێکی گونجاو هەڵدەگرین •

● شێخ سەلام کاتی خۆی مەئمووری نفوس دەبێ ، بەڕێوەبەرەکەی زۆر قسە خۆش‌و سوێرقسەو درێــژ دادڕ دەبێ ، لــە هەمــوو کــۆڕو دانیشتنێکا بواری شێخ سەلام‌و خەڵکی نادات ورتە لەدەمیان بێتە دەرەوەو هەر خۆی قسە دەکات ، پاش دەوامیش کە دەچێتەوەماڵەوە (ڕەوشەن) خانی خێزانی بواری نادات قسە بکات ، شەوێکیان بەدەم خەوەوە دەست دەکات بە وڕێنەو قســەکردن ••• خێزانــەکەی هەڵــدەستی‌و ڕای ئەوەشێنی ، شێخ ســەلام لەخــەو ڕائــەپەڕێ‌و ئــەڵێ چیــە چیــە ؟!
خێزانەکەشی دەڵێ : ئەوە چیە وا بە دەم خەوەوە قسە دەکەیت ؟

(شێخ سەلام)یش دەڵێ : ماڵی باوکت کاول بێ لە دائیرە (طـاهر بەرگ) بوارم نادات دوو قسە بکەم لە ماڵیشەوە تۆ نۆرەم نادەیت،ئێستاش پێم ڕەوا نابینی بەدەم خەوەوە دوو قسە بکەم •

● لە زەمــانی عومەر عەلی‌دا هەندێ لەو جووتیارانەی دێی دولان کە جووتیان دەکرد مولکانەیان نەئەدا بە شێخ سەلام ، ناچار ئەچوو لای ئەم‌و ئەو نامەی بۆ عومەر عەلی ئەهێنا کە یارمەتی بدرێ‌و مولکانەکەی وەربگرێ ، لەبەر ئەو نامانە فرمانی ئەدا بە جووتیارەکان کە مولکانــەی بدەنێ‌و دەیگوت (بدەن) لەدوای ڕۆژێك جووتیارەکان لە جێگایەکی کەوە

نامەیان بۆ عومەر عەلی ئەهێنا ، بە جووتیارەکانی دەووت (مەدەن) واتــە مولکانە بە شێخ سەلام مەدەن بەم جۆرە ماوەیەك بەسەربرا سەلام هیچی دەستگیر نەبوو لەو ماوەیەدا شێخ سەلام تووشی نەخۆشی بوو بوو ، کاك مستەفای مەجیدی عەزیز ئاغای خەزنەدار (٨) دەچێت بۆلای کــە سەیر دەکات حالی پەریشانە دەلێت بڕۆم دکتۆرت بۆ بهێنم • ئەویش دەلێت : دکتۆر چارەم ناکات ، چونکی من تــووشی نەخــۆشی (بــدەن‌و مەدەن) بووم هێشتا ئەم نەخۆشی‌یە دەرمانی بۆ نەدۆزراوەتەوە :

● ڕۆژێك شێخ سەلام لــە (دێ)کەی خۆیان (دولان) جووتارێــکیان دەبێ ، دەبینێ زۆر پیروبووەو دەمێکە ژنەکەشی مردووە ، شێخ سەلام پێی دەلێت : دەروێش بۆ ژنێ ناهێنی ، ژن پێویستە بۆ ئێستەی تۆ باشەو خزمەتت دەکا •

دەروێشیش دەلێ : قوربان تۆ خۆش بیت ژنم بۆچییە •

(سەلام)یش دەست بەجێ دەلێ ، بەشــکو من شــەوێ نەخــۆش بووم ، یان لە مال نەبووم ، ژنێکی ترت هەر دەوێ •

● ڕۆژێك پیاوێك لە دێی دۆلان دێت بۆ لای سەلام ، دەلێت : ئــەوە تەیارە هات گوێتان لێ نەبوو ؟• ئەمیش دەلێ : بۆ گرمە گرمی ڕەوشەن ئەیەلێت گوێم لە گرمەی تەیارە بێت مالی باوکی بەقوڕ گیریت •

● ڕۆژێك ئەحمەدی عەزیز ئاغا ڕوو دەکــاتە شێخ ســــەلام‌و دەلێت مستەفا سائیب ژنێك ، منێکی نەهێناوە ؟ ، شێخ سەلام دەلێت : کاك ئەحمەد ژن نەو ، بۆ تۆ نازانم •

● جارێکیان توفیق وەهبی بەگ بە شێخ سەلام دەلێت ، من بە تەیارە دەگەڕێم‌و هێشتا تۆ خاوەنی کەرە شەلی خۆتی • ڕۆلە بۆ ؟ شێخ سەلام

دەست بەجێ دەڵێ : میرم ڕاست ئەفەرمووی تۆ بە تەیارە فڕکە فرك بە کوردستاندا دەڕۆیو ئاگات لە هیچ نیە ، بەڵام من بەم کەرە شەلە بە چیاو دۆڵو بنارو لاڕێیو کونو قوژبنی کوردستاندا دەگەڕێمو ئاگام لە هەموو شتێکە ، بۆیە بوم بەم شەیدایە بۆ خاكو نەتەوەکەم •

● کاتێ خەریکی ئامادەکردنی ئەم دیوانە بووم مامۆستا (عومەر عبدالرحیم) هاتوو چۆی دەکردم ، منیش هەر جارەی چەند هۆنراوەیەکم بۆ دەخوێندەوە بۆ مەبەستی پێدا چوونەوەو ئەویش یارمەتی ئەدامو لەسەر زوربەی بۆچوونە کانم گفتوگۆمان دەکردو لەگەڵما بوو ، لە دانیشتنێکدا بۆی گیرامەوە وتی :

ئەوا شێخ سەلام مەئمووری بزێوی (تەموین)ە لە چوارتا،ڕۆژێك لە ژوورەکەی دانیشتبووم ، کۆمەڵێك ئافرەتی (شەمسە ئاوایی) لەودیو دەرگاکەوە پاڵە پەستۆیان بوو ، بۆ ئەوەی زوو بیتاقەی شەکرو چاکانیان بۆ ئیمزا بکاتو فریای وەرگرتنی بکەون • لە ئەنجامی پاڵە پەستۆدا دەرگاکە کرایەوەو ئافرەتێك بەدەم پاڵە پەستۆوە هاتە ژوورەوە ، شێخ سەلام هەستاو پاڵێکی نا بە ئافرەتەکەوەو دەرگاکەی داخستەوە ، گوێمان لێ بوو ، یەکێك لە ئافرەتەکان لێی پرسی ، خویشکە فاتە ئەوە چی بوو؟، ئەویش لە وەڵامدا ووتی خویشکە بێژم چی (ئەو بۆز بەراز سەرەی ، خووکە ملەی ، بریشقە دەمەی ، ها لە کەوانەکەی ژوورەوە بۆقێکی پێوە نام خەریك بوو ئاستۆم ورد بکات) •

شێخ سەلام کە گوێ لەوە بوو دەستی کرد بە پێکەنینو خویشکە فاتەی بانگ کردەوە ووتی ، ئەو قسەی کە ئێستا کردت بێڵیرەوە ، کەس نەیتوانیوە وەسفی من ئەوا بە وردی بکات ، مەرجە شەکرو چای دوو

مانگت بە کـەڕەتێ بۆ بنووسم ، ئافرەتەکە ناچار بوو کە هەمان ڕستە بەپێکەنینەوە دووبارە بکاتەوە •

● ڕۆژێك لـە ماڵی شێخێکی ناسیاویدا دادەنیشی ، دەروێشێك دێتـە بەردەمی شێخ دەست دەکات بە حایو حوو ، سەلام لە شێخ ئەپرسێ ئەمە بۆ وادەکات ، شێخ ئەڵێ : ئەمە ڕۆژی یەك تورەکە (کا) ئەخوات (ئەولیایە) سەلام پێئەکەنێ ئەڵێ ئەگەر بـە (کـــا) •• خـــواردن بێ ئەسپەکەی من ••• بیەیەتی ڕۆژی ڕەشکەیەك (کا) ئەخوات •

● کابرایەك لەگەڵ شێخێکی دەستبڕ ئەچنە لای (شێخ سـەلام)و پرسی بێ دەکات ئایا سەر فترەو زەکات حەلاڵە بیدا بەم شێخە ، سـەلام لە وەلامدا دەڵێت : نەوەڵا ، ئەمە خوا پاداشی بۆ ئەنـێرێ پێغەمبەریـش بۆی ئەهێنێ ئیتر سـەرفترەو زەکاتی چۆن پێ دەشێ •

● زۆر جـار ڕەوشەن خـان سەری ئەخستە سـەر سەلامو توڕەی دەکرد ، ڕۆژێك زۆر لەسەر باسێك دەڕواتو شێخ سەلام توڕە دەبێتو ڕوو دەکاتە خەڵکەکەو دەڵێت : خەڵکی تووشی گون ڕەشی خۆی ئەبێ من وا تووشی (•••) ڕەشی خۆم بووم •

---

(١) دیوانی ئەحمەد موختار جاف ـ دکتور عیزەدین مستەفا رەسول•
(٢) دیوانی سەلام ـ چاپییەکەم سالی ١٩٥٨ •
(٣) دیوانی حەمدی ـ جەمال محەمـەد ئـەمین سـالی ١٩٨٤ • کاك جەمال لە پەراوێزی لاپەڕە (١٤٠)دا دەڵێت : نامداری کورد شێخ مەحموود ، سێ ضابط مەبەست ماجدو نووری عەلی ئەچزاخانـە جییە ، بەلام نازانم سێیەمیان کێیە • ڕاسـتیەکەی ئـەو سـێ ضابطە (کامیل حەسەنو حامید جەودەتو مەحمـوود جەودەت) سەلام مەبەست (شێخ سەلام)ی شاعیرە• بڕوانە دیوانی حەمدی هۆنراوەی (٣٥) ل (١٣٨) دێری (٩ و ١٠) •

(٤) دیوانی سەلام ، چاپی یەکەم .

(٥) هەمان سەرچاوە .

(٦) ئەو بەیتەم لە دەمی مامۆستا (عمر عبدالرحیم) وەرگرتووە .

(٧) ئەو هۆنراوەیەم لە دەمی مەندانە خان وەرگرت .

(٨) مستەفا مەجید عەزیز ئاغای خەزنەدار لە ساڵی ١٩٢٢ لە شاری سلێمانی لە دایك بووە هاوڕێی شێخ سەلام بووەو چەند کتێبێکی لەسەر یاسا دەرکردووەو جار جار باسی لەسەر یاساو مێژوو لە گۆڤارو ڕۆژنامەکاندا بڵاودەکاتەوە لە بارەی (سەڵام)ەوە دەڵێت: (لە ساڵی ١٩٤٦وە پەیوەندیم لەگەڵ (شێخ سەلام)دا پەیداکردووە ، شێخ سەلام پیاوێکی زۆر زیرەكو چاو نەترس‌و قسە خۆش بوو ، هیچ چاوی لە دارایی‌یەوە نەبوو هەوڵیشی بۆ نەدەدا ، کوردێکی پاكو دڵسۆز بوو بەشی زۆری شیعرەکانی لەو بابەتە ئەدوێ ، حەزی لە چارەی دەوڵەمەندی بێ کەڵكو کاربەدەستی بودەڵەو کاربەدەستی دز نەبوو ، لەبەر ئەوە زۆری نوکتەکانی‌و بەشێك لە شیعرەکانی تەرخان کردبوو بۆ ئەوەی لەسەرو پۆتەڵاکی ئەو چەشنە پیاوانە بدات .

ژیانو بەسەرهاتی شێخ سەلام

بەناوی یەزدانی پاكو خاوێن

نـاوم :

سەلام کوڕی شێخ ئەحمەد کوڕی شێخ عبدالکریم کوڕی شـێخ محمد له ساداتی عازەبان له ناوچەی وارماوەی قەزای هەڵەبجەم •

له دایك بوون :

بەپێی شیعرێك که باوکم له کاتی هاتنه دنیاما نووسیویەتی سـاڵی ـ ١٨٩٢م ـ ١٣١٠هـ له دێی عازەبانی نـاو براودا هاتوومـەته دنیـاوه شیعرکەش ئەمەیه :

ـ بشمار حساب کن ای رفیق من تو ـ غریق ـ

تاریخ ولادت ـ سـلام ـ میشود تحقیق ـ

ڕەگەزە :

بەپێی شەجەرەیێك که ئیستا له لامه ، ئێمه سەیدین وه له نەوەی حەسەنی کوڕی عەلی کوڕی ئەبێ تاڵبین ، وه به چەند پشتێك ئەچینـه سەر ساداتی نەهریه •

لەساڵی ـ ١٣١٦ هـ ـ باوکم کۆچی دوایی کرد ، وە لە مەریوار ‌لە دێی ـ خەڵووزە ـ ، کە ئێستا خاکی ئێرانە ، نێژراوە ، لە چـــوار ساڵیما دەستم کرد بە خوێندن • چونکە باوکم لای خواڵیخۆش‌بوو ـ مەحموود پاشای جاف ـ بوو ، وە مـاڵی مەحمـوود پاشـا گەرمیـان‌و کوێستانیان ئەکرد بە هۆی ئەوەوە باوکم لە دێی ـ خەڵووزە ـ ئەمری خوای کردوو لەوێش نێژرا :

ژیـــان :

لە شەش ساڵیما هەموو نووسراوێکی فارسیم ئەخوێندەوە ، بـەڵام لە هیچی تێ‌نەئەگەیشتم •

باوکم وەکو ووتمان ، هەموو کاتێ لای مەحموود پاشا بوو ، نازانم چی‌بوو ! بەڵام ئەوەندە ئەزانم ساڵی دووجار هەتا ماڵی گەورە لەشارە ـ زووردا بوایە ئەهاتەوە لامان (بەهارو پاییز) ، لاموایە هەر جارێ مانگێك لامان ئەبوو ، لاموایە کاتب یا قـازی‌ی پاشـا بـوو [١] • لەبـەر ئـەوە

مامۆستایێکی هەورامی ، خەڵقی دێی •• « تاوێرە »ی بۆ ڕاگرتیـــن ، قورئان‌و فارسی پێ‌ئەووتین ، خۆم‌و برایەکی ترم کە ناوی (ئەبو عەلی) بوو لای ئەو مامۆستایە ئەمان‌خوێند ، براکەم لە خۆم گەورەتر بوو بـە چوار ساڵ، وە زۆر زەینی کوێر بوو، هیچ حەزی لە خوێندن نەئەکرد•

ئیدارەی مالیمان زۆر باش‌بوو ، لەو ناوچەیـەدا کەس لە ئێمـە دەوڵەمەندتر نەبوو ، ماین‌و ڕەشە وڵاخ‌و مەڕو بزنمان زۆربوو ، ئاش‌و باخ‌و زەوی‌و زاری باشـــمان هـــەبوو ، ژیانێـــکی شارستانیەتیمان تێ‌ئەپەڕانـد •

---

(١) ناهیدە خان دەڵێت (قازی) بووە

دایــك :

دایکم ناوی خاتوون ڕەعنا بوو کچی مەحموود بەگی سلێمان بەگی میرەدێ بوو ، وە دایکی دایکم یایە حەنیف کچی وەسمان بەگی میرەدی بوو کاتێ کە باوکم کۆچی دوایی کرد دایکم تەمەنی (٣٠) ساڵ زیاتر نەبوو ، بەڵام بەدیار خۆمو براکەمو دوو خوشکمەوە دانیشت ، خاڵەکانم زۆر یارمەتیان داین ، زیاتر ئەوان تەقەلایێکی زۆریان بۆ خوێندنمدا ، هەر لەو چەند ساڵەدا مامۆستا شێخ محەمەد تاوێرەییمان مرد ، خاڵۆ والی بەگ بردمی‌یە قلیجە لە وێ قوتابخانەیـەکی زۆر باش هەبوو کە شێخ محەمەد ناوی بەرزنجەیی دەرسی بە کوڕەکانی میران بەگ ئەووت، دەستم کرد بە خوێندن فارسیم لەوێ خوێند •

خوێنـدن :

زۆر ئارەزووم لە خوێندن‌بوو ، هاتمەوە عازەبان ، لە دێی ئەحمەد بڕندە ، کە دوو کیلۆمەتر لە باکووری دێی عازەبانەوە دوورە ، هەموو بەیانی ئەچووم لە ئەحمەد بڕندە ئەمخوێند ئێوارە ئەهاتمەوە ماڵی خۆمان هەتا هەندێ نەحوو صەرفم خوێند ، کاتێ دەستم کرد بە تەصریفی مـەلا عەلی هاتمە سلێمانی لە مزگەوتی مامم (شێخ عبدالرحمان عازەبانی) زۆر بەکۆششەوە دەستم‌دایە خوێندن ، وە سەعی کردن ، بەڵام داخی گرانم مامم بەرەحمەت‌چوو ، وە بە یەزدانی گەورە شادبو •

هەتا ساڵی ١٩١٥م لە سلێمانی خوێندم ، لە پاشا وەزعی سلێمانی زۆر ناخۆش‌بوو ، پیاوو ژن کەوتبوونە ناو ئاگری ڕقو قین لە تورکەکانی عوسمانی ، ناچـــار گەڕامەوە بۆ دێی عـازەبان ، زۆر ئارەزووم ئەکرد کشتوکاڵ بکەم ، بۆم هەڵنەسوورا ، تـاکو خوالێ‌خۆش‌بوو مەحمـوود

پاشا ناردی بە شوێنما چوومە خزمەتی • وەکو لە پێشەوە وتمان لەبەرئەوەی کە باوکم هەتا دواهەناسەی لە خزمەتی پاشای گەورەدابوو، بەو هۆیەوە پاشا زۆر ئاگاداریو چاودێری ئەکردین ، وە هەموو ساڵێ دووجار بەراتێکی باشی ئەدایێ ، بەهاران پارە ، پاییز زەخیرە ، لەگەڵ ئەوەشا کە خۆشمان زەویو زارو ئاشو باخو مەڕو ماڵاتمان باشبوو •

•ساڵی ١٩١٨م و ١٩١٩م پاشا دوو نامەی تایبەتی دامێ کە بیهێنم بۆ حوکمداری کوردستان شێخ مەحموود ، وە بۆ حاکمی وڵات حاجی سەید عومەری مامی ، کاتێ هاتمە سلێمانی حوکمدار لە دەربەندی بازیان لە شەڕدابوو ، سەید عومەر وتی : ئەو نامەیەی کە هێناوتە بۆ حوکمدار ئەبێ خۆت بۆی ببەی لەگەڵ ئەم کاغەزەی من پێشکەشی بکەی •

کاغەزەکانم برد ، پێشکەشم کرد ، لەپاش یەك دوو ڕۆژ حوکمدار گیرا، وە بردیان بۆ بەغدا، هەر ئەو ڕۆژە نازانم چۆن بوو بەشێکی زۆر لە سەربازە سوارەکانی ئۆردووی ئینگلیزی هاتنە شارەوە ، لە ڕێوە چوونە دەبۆو دیلەکانی خۆیان بەردا • من ئەو ڕۆژە سەر لەبەیانی کە تەماشامکرد لەشکری ئینگلیزی زۆر زۆرە ، وە هەرچی فیشەکێ بە ئێمە هەیە ئەگەر هەر یەکێ یەکێ بکوژێ هێشتا ئەوەندە ئەمێنێ کە هەمومان بەدیلبگرن ، چوومە خزمەتی شێخ مەسئەلەم عەرزکرد ، هیچ ئەهمیەتینەدا ، ووتی : (ئای کوڕە من چۆن ڕائەکەم ، نابێ مناڵ نەبێ ؟) (٢) •

من گەڕامەوە سواری ماینە بۆرەی لێبووم ، لام وایە هەمووی بە

---

(٢) ئەم قسانەی شێخ سەلام پێویستی بەڕوونکردنەوە هەیە لەلایەن مێژوو نووسەکانمانەوە یان ئەو کەسانەی لەنزیکەوە ئاگاداری بەسەرهاتەکەن تا زیاتر دەوری (سەلام) ڕوون بکەنەوە •
— ئومێد —

غار هاتم کەچی هێشتا خۆر بەرز بوو ، هەر ئەو ڕۆژە بەرایی لەشکر هاتنە ناو شارەوە ، پێنج ڕۆژ ڕێگەی دەرچوونم نەبوو ، لە دوای پێنج ڕۆژەکە ، لەو شکڵە کە ئەوان جلیان بۆ هەندێ (پاڵباز) کرد بوو دەستێ جلی وەهام دروستکرد ، وە نیشانێکی باڵبازی کە پەرۆیەکی سپیو دوو تیپی ئینگلیزی لێنووسرابوو پەیامکرد •

بەیانی زوو سواری ماینەکەم بووم ، تفەنگەکەم خستە بەردەمم ، لەسەر خۆ بۆی دەرچووم (لە ماڵی والی بەگدا بووم ، کە لای مزگەوتی هەمزاغایە) ، بە دوو دەقیقە لەشار دەرچووم ، بەغار ڕۆیشتم هەتا (باریکە) ، لەوێ دابەزیم ماینەکەم کردە ناو مەرەزەیەکەوە ، خۆشم شانم دادا خەوم لێکەوت ، کاتێکم زانی پیاوێك سواری ماینێکی زەلامی سپییە خەبەرم ئەکاتەوە ، کە بینیم ناسیم ناوی (سەعدوون عەربەتی) بوو ، دانیشت ، دەستمانکرد بە قسەکردن ، وە پێیوتم بۆ کوێ ئەچی ، چەند لەشکر هاتووە بۆ سلێمانی ، ئەوەندەش هاتووە بۆ هەڵەبجە ، هیچ باوەڕ ناکەم دەربچی گوی لە من بکە لێرەوە برۆ بۆ قەرەداغ ، وە لە وێوە بچۆ بۆ سەنگاو ، تاقمێ پیاوی یەکی یەکی وان بە شاخی (زەردە) وە ، وەکو ، شێخ ساڵح پاکان ، تۆفیق حەمە شاویس عەزیز حەمە شاویس ، حەمە کەریم ئاغا ، بەقسەم کرد لە وێوە ڕووم کردە (ڕێگەی سوور) چوومە ناحیەی قەرەداغ ، وە لەوێوە چوومە (زەردە) لای شێخ ساڵح کە خزمم بوو ، لەوێوە بە هەر ڕەنگێ بوو چوومە لای (مەحموود پاشا) حیکایەتی بەسەر هاتی خۆمم بۆ گێڕایەوە، بەڵام زۆر لێی وورد کردمەوە ، کە ئایا شێخ کوژراوە یا گیراوەو زیندووە ! پێم وت بریندارو زیندوو گیراوە ، وتی : شێخ مەحموود بوو بە پیاوێکی زۆر گەورە ، ڕەفیقی ئێمە مانان نییە •

لەبەرئەوە کە پاشا هاتبووە دێی (تێرکسەجاڕ) کەسی لا نەبوو تەنها یەك خزمەتکاری لامابوو ، دێ‌کەش کەم بوو ، هیچ نەم‌ئەتوانی لەوێ بمێنمەوە ، ناعیلاج لە سەرڕەزای خۆی هاتمەوە سلێمانی نامەیەکی پاشام پێ‌بوو دام بە حاکمی سیاسی ، وتی : ئەبێ ببی بە پۆلیس هەتا سالی ١٩٢٢م پۆلیس بووم ، وە بووم بە چاوەش ، وە مەئموور مەرکەزی پۆلیسی شار بازێر •

لە سالی ١٩٢٢م شێخ مەحموود بە مەلیکی کوردستان هاتەوە ، بووم بە مودیری ئەوراقی عەسکریە ، لە ٢١ی مارتی ئەو سالە ، واتە سالی ١٩٢٢م ، فیرارمان کرد بۆ سووورداش ، لە سووورداشەوە لەبەر ئەوە کە لەشکرێکی ئینگلیزی هات بۆ تەعقیبمان ڕۆیشتین بۆ هەوورامان، لە هەوورامان لە سەر تەحریکی هەندێ موغریزین شێخ حەپسی کردم لەگەڵ قوماندان سالح زەکی بەگ‌و فایق کاکەمین‌و عەزیز قەزازو ئەمین رواندزی هەشت مانگ لە حەپسخانە (سیاکوڵە) کە لە پشتی دزلی‌وەیە مامەوە ئینگلیزەکان سلێمانی‌یان بەجێ‌هێشت ، شێخ سەرلەنوێ بەخۆی‌و حەپس‌و عەسکەرو ماڵ‌و منالەوە هاتەوە سلێمانی ، وە لێرە بەرەڵلای کردم ، ناچار ڕووم کردەوە عازەبان ، زۆر لە ئیدارەدا ناڕەحەت بووم ، پاشای مەرحوومیش وەفاتی‌کرد بوو بچمەوە لای •

لە سالی ١٩٢٣م بووم بە تەحسیلدار لە ناحیەی وارماوا کە لەو کاتە تابیعی قەزای کفری بوو ، بە مانگانەی ١٢٠ ڕوپیە •

لە سالی ١٩٢٤م‌دا گۆڕرام بۆ قەزای هەلەبجە •

لە سالی ١٩٢٥م‌دا گۆڕرام بۆ سلێمانی •

لە سالی ١٩٢٧م‌دا عەزل بووم •

دەستمدایە کشتوکاڵو کاسبی‌کردن ، بەڵام سەر نەکەوتم چونکە کوللەهات ، وەهەرچیم بوو خواردی •

لە ساڵی ١٩٢٨مدا لەگەڵ چەند کوڕێکی لاوا ، کە ئیستا هەموویان ماون (مەبەست ساڵی ١٩٥٨ کە دیوانەکەی چاپ‌کردووە ـ ئومێد ـ) کۆمەڵەیێکی نهێنی بەناوی (کۆمەڵەی زەڕدەشت) مان دامەزراند وە من موعتەمیدی جەمعیەتەکە بووم ، نێررام بۆ ئێران ، لە ئێران چەند کەسێکیان پێی وتم کە تێکەڵی ئەم کۆمەڵەیە ئەبی ، وە مەرکەزمان (سنە) بی ، بەشەرایتی لای خواروو •

بە کورتی :

١ ـ لەمەرکەزی شاری سنە ڕۆژنامەیەکی سیاسی دەربکرێ لەلایەن ئەم کۆمەڵەوە ئیدارە بکرێ ، قازانجی بۆ کۆمەڵە بێ •

٢ ـ هەر کەسێ لەم کۆمەڵانە ئەگەر لە عێراقا دووچاوی جوورتمو ناڕەحەتی هات ، دەوڵەتی ئێران مەجبوور ئەبێ بیگرێتە خۆی ، موافقی وەثیقەیێك کە لە عێراقا چی‌جۆرە ئیشێکی کردووە ، بەو جۆرە ئیشی بدرێتێ •

٣ ـ دیپوزیتۆی ئەو ڕۆژنامەیە کە لە بەندی یەکەمدا بەیان کراوە ئەبێ حکوومەت بیدا ، (اصف اعظم) تعهدی دانی ئەو دیپۆزیتۆیەی کرد ، بەشەرتێ ڕۆنامەکە سەربەخۆبێ ، وە هەموو شتێ لەسەر تەئریخو وەثائق بنووسێ ، وە تەنها لەلایەن (فرماندە اوردوی مختلطة کردستان)ەوە سانسۆر بکرێ •

٤ ـ مەساریفی کڕینی چاپو تیپ لەلایەن ـ آصف اعظم ـ ەوە نیعانەو باربۆبێت •

٥ ـ آصف اعظم کەفیلی ئەو ئەندامانە بێ کە لە عێراقەوە هاتوون، وەعیلاقەی بەسەر ئەو ئەندامـانەوە نەبێ کە ئـێرانین ، وە لـە ئـێران دانیشتوون •

چەند مادەیەکی کە ئێستا کاتی نووسینیان نی‌یە •

هەر لەوساڵەدا ، لەپاش مانگێك گەڕامەوە بۆ بەغدا کە (سمیعی خان) باڵیۆزی دەوڵەتی ئێران بوو لەبەغدا ، چاوم پێی‌کەوت کە لەبەغدا بووم، وە پێنج جار باڵیۆزی ناوبراوم زیارەت‌کرد ، لـە سلێمانی‌یەوە ئاگادار کرام کە کۆمەڵەکە ئاشکرا کراوە ، وە پێویستە من فیرار بکەم •

لەپاش لێکدانەوە بڕیارمدا کە بچمەوە بۆ سلێمانی • ناچار هاتمەوە کەوتمەی ژێر سەنەدی رەبطی کەفالەت‌و مراقەبەی پۆلیس ، ڕێگەی هاتو چۆو ئیش‌کردنم نەما زۆر پەریشان‌و ناڕەحەت بووم •

ساڵی ١٩٣٠م لە سەرەدرای ڕۆژی ڕەشی ئەیلوول لەگـەڵ سێ ڕەفیقما لەبەغدا بۆ ئینتقام فیرارمان کرد ، لەگەڵ ڕەئیسی ئەوەڵ مەحموود جەودەت ، وە ڕەئیس حەمید جەودەت ، وە مولازم کامل حـــەسەن چووینە پیران ، لای شێخ مەحموود ، پاش چـــەند ڕۆژێ ڕۆیشتینە پشدەر ، موجودمان گەیشتە (٤٠٠) سوار ، هاتینە شارباژێڕ ، دەست‌کرا بە حەرەکات ، وەکو شاعیر ئەحمەد بەگ فەتاح بەگ ئەڵێ لـە تەرجیع بەندی دوانزەم لە دیوانەکەیا ، وە شیعری سێ‌یەم بەتەواوی ڕاست‌و ڕەوانە (٣) بـەم هۆیـەوە پێویستە بیخەمـە بەرچـاوی خوێندەوارانی خۆشەویست کە مێژوو نووسی عیراق ســـەید عبدالرزاق حسنی لـــە

---

(٣) لە پێشـــەکیەکەدا بـەکورتی سـاغم کردۆتـەوەو شیعـرەکەم نووسیووە •

میژووەکەیا لەم باسەوە زۆر سەهووی فەرمووە ، کە ئەڵێ : شێخ سەلام شێخ مەحموود ناردی بۆ بەغدا وە ئەو سێ زابتەی ئیقناع کرد کە بچن بۆ ئەم حەرەکەت و کردەوەیە وە ئەمەلەبەر ئـــەو بەڵـگانەی کـــە لەخوارەوە ئەینووسم دەرئەکەوێ کە ڕاست نی‌یە :

١ ـ داخی‌گرانم ، ئەو رەفیقـــانە هەرسێکیان کۆچی دوایی‌یان کردووە ، زیندوونین هەتا ئەو قسە واهیمە ڕەدبکەنەوە •

٢ ـ لە هەموو کەسەوە ، وە لە ڕۆژنامەی (لە ساخن‌وە کە ئێمـه دەرمان ئەکرد ، وە دیسان لە ئیفادەی محاکەمەدا ، بەتەواوی دیارە کە ئێمە بو ئینتیقامی ڕۆژی (٦)ی ئەیلوول لە ڕۆژی ٦/٧ی ئەیلوول لـــە بەغدا فیرارمان‌کرد ، شێخ مەحموود ئەوکاتە هیچ پەیوەندیەکی بەسەر حەرەکاتی سلێمانی‌یەوە نەبوو ، وە لە دێی پیران دانیشتبوو ، ئایا ئـەبێ پیاوێك لە ماوەی سێ چوار سەعاتا لە بەغداوە بچێتەوە پیران‌و بێتـــەوە بەغدا ، وە سێ‌زابت بدۆزێتەوە ، ئیتفاق بکەن‌و فیرار بکەن ، ئەمە لـــە عەقلی سەلیمەوە زۆر دوورە •

٣ ـ لەو سالەدا سالح زەکی بەگ‌بوو بە معاونی وەزارەتی داخلیة، بەرقیەیەکی بۆ نووسیبووم کەبچم بۆ بەغدا ، وە بمکەن بەکاتبی دووەم لە دائرەکەیا مودیری عامی داخلیە (نشأت بەگ سنوی) بوو ، وە خزمی عەلی کەماڵ بەگی نائبی سلێمانی‌یە ، ئەویش هەوڵی بۆ عبدالقادر ئەفەندی قەزاز ئەدا ئێستا عبدالقادر ماوە (ئەو ساڵەی کـــە ئەم دیوانەی تێـــدا چاپکراوە ساڵی ١٩٥٨ ـئومێدـ) لاموایە لە بیریەتی کە عەزیز ئەفەندی برای پێی‌ووت تەرکی‌بکا بۆمن ، ئەگەر لە عبدالقادر بپرسن ڕاستیەکەی زۆر باشتر دەرئەکەوێ •

٤ ـ هەموو کەسێك ئەیزانێ کە شێخ مەحموود هەتا مرد لەگـەل ئینگلیزو سیاسەتیا یەك نەبوو مێژونووسی ناوبراو لە نووسینەکەیا لـــە بەردەیەکەوە باسی ئەو حەرەکەتە ئەکا کە لەسەر تەحریکی ئینگلیز بووە •

من هیچ هەقم بەسەر هەوەڵی ئەو حەرەکەتەوە نی‌یە ، چۆن‌بووەو چۆن‌نەبووە ، بەڵام بو حەرەکەتی ١٩٣١ی شێخ مەحموود زۆرئاشکرایە کە لە گیانیکی پاكو خاوێنی کوردایەتی‌یەوە بووە ، وە لـە هیچ لایەك ئیللهام وەرنەگیراوە •

زۆر خـــۆم بـــە بەختیار ئەبینم کە بەم دووسێ دێرە ڕاوێژێکی تەئریخی چەوتو چێلمان ڕاست‌کردەوە وە بەڵگەی‌تر زۆرە کە بیڵێم ، ئێمە شەڕمان نەئەکرد بەڵکو هەر شکاتمان بە بەرقیە لەلای هیئەتی (عصبة الامم) و مەلیکی عیراق و سەرەك وەزیران و مەجلیسی نوابی عیراقو وەزیری موستەعمەراتی بەریتانیا ئەکرد ، ئەو شەڕانەی کە کرا هەمووی (دفاع عن النفس) بووە •

ساڵی ١٩٣٢م بووم بە مراقب بۆڕێگەی پێنجوین •

ساڵی ١٩٣٣م لـە ڕێـگەی پێنجوینەوە کـە ئەرشەد بەگی عومەر وەزیری ئەشغال بوو یەکسەر بۆ بەســـرە (ئەو ساڵە جوولەکەشی زۆر دەرکرد) •

ســاڵی ١٩٣٥م کـــە ئەمین زەکی بەگ بوو بەوەزیری ئەشغال گەڕامەوە بۆ سلێمانی بۆ ڕێـگەی دەربەندیخان •

هەر لەوساڵەدا تووشی نەخۆشی (خراج کبد ـ دومەڵی جگەر) بووم چوومە نەخۆشخانەی مەجیدی ، عەمەلیات کرام ، ئەمزانی ئـەو نەخۆشی‌یە لە خواردنەوەی ئاوی پیسی جنووبەوە بوو ، چونکە بەینێك

له (منتفك)و سوق الشيوخ و عكيله بووم ، وه ئاوی زۆر خراپو پیسم نەخواردەوە ، بۆیە تووشی ئەو دەردە بووم •

ئەو ساڵە کە مووچەکەم دوانزە دینار بوو ، نەقلی خەدەماتم کرد بۆ مودیریەتی کشتوکاڵ ، بووم بە مراقبی دارستان (غابات)ی سلێمانی مانگی بە هەشت دینار •

لە سلێمانی زۆرم لەم ئیشەدا نەخایاند نەقل بووم بۆ بەغدا ، بە مراقبی وقایەی نەباتی شاری بەغداو مەزرووعاتی دەوری شار •

لە ساڵی ١٩٣٦م نەقل بووم بۆ مراقبی وقایەی نەباتی لیوای حلە •

لە ساڵی ١٩٤٠م نەقلی خەدەماتم کردەوە بۆ دائیرەی ئەشغال لەسلێمانی چونکە ئەحمەد شەوقی بەگ نەمابوو لە ئەشغالا ، وە تۆفیق وەهبی بەگ مودیر بوو ، نەئەترسام لە گۆڕینم بۆ جێگەی خراپ •

لە ساڵی ١٩٤٣م ئەحمەد شەوقی هاتەوە بۆ یەك ساڵ فەسل کرام، بهاءالدین نوری موتەسەریف بوو کردمی بە مەئمووری مەنتوجاتی مەحەلی بۆ قەزای شارباژێڕ بە موستەخدەمی •

لەساڵی ١٩٤٤ ـ ١٩٤٥م بە موەزەف تەعین کرام بۆ مأمووری نفوسي پشدەر •

لە ساڵی ١٩٤٨م ـ ١٩٤٩م گۆڕام بۆ هەڵەبجە لە ساڵی ١٩٥١م گۆڕام بۆ هەولێر ، چونکە موتەسەریفی لیوا لێی‌نووسیم بۆ فەسڵ ، بەڵام مودیریەتی نفووسی عامە ئەیزانی کە مستحەقنیم بە نەقڵ جەزای‌دام • هەر لەو ساڵەدا موتەسەریف ئەویش نەقل بوو بۆ هەولێر من بە بێ‌پرسی هەولێرم بەجێ‌هێشت ، چوومە بەغدا دیسان نەقڵ بوومەوە بۆ هەڵەبجە •

ناحەزو پیاو خراپ لێمنەگەڕان ، نەقڵ بوومەوە بۆ بەغدا لە موديريەتی عامە دەستمکرد بە ئیش کردن •

لە ساڵی ١٩٥٣م نەقڵی خەدەماتم کردەوە بۆ دائیرەی غابات مووچەکەم (١٨) دینار بوو ، بۆ ئەوەی بێمەوە سلێمانی ، بەڵکو تۆزی بحەسێمەوە •

لە ساڵی ١٩٥٤ ـ ١٩٥٥م لەبەرئەوە کە ئیتر هیچ توانای گێرەوکێشە و ناڵە بارم نەمابوو یەکجار پاکستانی‌یەکیش ڕەئیسی شوعبەبوو • کە بەراستی زۆر پیاو خراپبوو خۆمم تەقاویت کرد • وە چووم لە ماڵەوە دانیشتم دەستم کردەوە بە کشتوکاڵ ، نووسین ، لە مێژوو و شیعر (سەلام ئەحمەد عازەبانی) •

کۆچکردنی شێخ سەلام :

لە بارەی مەرگی (شێخ سەلام)ەوە ناهیدە خان دەڵێت (ڕۆژی ٣ مارتی ساڵی ١٩٥٩م لە دێی دۆلان کە سەر بە ناوچەی قەرەداغە کۆچی‌دوایی کردووە • ئەو ڕۆژە بەفرێکی زۆر باری‌بوو نەمانتوانی تەرمەکەی بهێنینەوە بۆ سلێمانی ، ناچار لە دیوەخانەکەی خۆیدا ناشتیان بۆ ماوەی چل‌ڕۆژ لە پاشدا تەرمەکەیان دەرهێناو هێنایانەوە بۆ شاری سلێمانی ، دانیشتوانی قەرەداغو گوندەکانی لەگەڵ تەرمەکەدا هاتن ، لەلایەن دانیشتوانی شاری سلیمانی و ئەدیب و نووسەرانی کوردەوە پێشوازیەکی گەرمی تەرمەکەیان کردو پاش گێڕانی بە شاری سلیمانیدا بۆ دواماڵئاوای ، لاشەکەیان بە گردی سەیوان سپارد لەتەنیشت محەمەد قودسی‌و مەحموود جەودەتەوە نێژراوە •

هەرچی

هەرچی ئیسلامە مەراقی لێبووە ئەمڕۆ بە سیل
تۆ حەکیمی عالەمو عالەم بەجارێکی عەلیل [١]

★ ★ ★

کوفر ئەوا توغیانی سەندو زوڵمەتی نووری بڕی
من بە سۆزی دڵ ئەڵێم سا یا رسول الله دەخیل

★ ★ ★

دینی تۆ وون بوو نەماوە پەیڕەوی ئەمرت بکا
تابەکەی حیلمت ئەمێنێ با بەسی بێ ئەی خەلیل

★ ★ ★

ژێرو ژووری کەی بە جارێ چاترە ! سا چی ئەبێ ؟
گەر پەڕێکی باڵی ئازاری بداتێ جوبرەئیل

★ ★ ★

خۆ لەگەڵ فەرموودەتا (با) قەومی عادیدا بە با
غەرقیکرد فیرعەونو ئێستەش قوتی‌یەدا دەریایی
نیل

★ ★ ★

کوفری تۆ بۆ وا ڕەشی کردی ڕۆیی هەرقەل بوقەل[٢]
خۆ ئەبابیلی زەعیفت فەوتیکرد ئەسحابی فیل

★ ★ ★

قەهری تۆ کافی شەڕی کوفارە موسلیم نایەوێ
تۆپو تەیارەو شەمەنفەر ، متریلوس ، ئۆتۆمۆبیل

★ ★ ★

چۆن قبووڵی تۆ ئەفەرمووی ، (سیدی خیرالبشر)
دوژمنی دینت ، بباتن ، دۆستی ئیسلامت بە دیل

سلێمانی : ١٩١٩

---

(١) عەلیل : نە خۆش ٠
(٢) ئەم نیوە بەیتە بەلامەوە لەنگە ئەگەر هەڵەی چاپ نەبێت دەبوایە
وا بوایە (کوفری تۆبوو وا ڕەشی‌کرد ڕووی هەرقەل بوو بە قەل)
(ئومێد)

گەر لەلام باشە

تۆ ئەبێ بۆچی دڵت خۆش بێ بە تەرفیعو نیشان
زوو لەشانت لا ئەبا سەرزین نیشانی کاپیتان

گەر کەڕەنێڵ بی بەروتبە یەك کەڕەت عەرزت بکەم
(١)

وەك کەرە مێچکەت ئەزانێ سۆلجەری ئینگلیزەکان
(٢)

چخ چخی چیتە دەخیلت بم گلاو بویتو فنش
سەگی ساحێبە گلاوە پێی بلێ (مۆ نی کەمان)

گەر لە باسی هیمەتو لەمیللەت دەم بدەم
تاڵو ژاڵە بەڵ ئەڵیی زەهرە سەری نووکی زمان (٣)

سەربەرەو ژوورن لە بۆ ڕەئیو ئەواهاتن بە گەل
عالەمی وەك مێگەلو بۆ سەرگەلە رابیعە خان (٤)

بۆ چەپو ڕاستی لەڕاستو چەپ گەلێ کۆبونەوە
سوڵحی عامی تێپەڕانو نا (نەجیبی) خۆی نووان

گەر لە (لام باشە) لەسەر لاکە ئەڵی هەر (بابلی)
(یەکشەوە) (ئاغایە) (سەرگەڕ) خۆ لەسەر لاکی کەران (٥)

گەر بە بەغدا کەر بە ئێستر بێ لەوەو لاتر بچێ
با گەڕو پیرو لەڕیش بێ هەر ئەبێتە شای کەران

قازی باشەکانی بانگ کردوو وتی گویّ ڕاگرن
(ما رأيت في كتاب نسخة بحث ايمان)

(هذه كذب عظيم افتراء قبلنا)
(أين حشر أين نشر أين نار أين جنان)

با ، لەپێ ، دەرپێ فڕێ دەن ئالو ناو ماڵی حەرەم
اكرم الضيف بە خیربێن کافرە لنگ ڕووتەکان

حاجی حەج حەجبو پەڕو ناموسی قەت ناوێ قەرەچ
دۆم ئەڵێ : دنیا بفەوتێ بانەفەوتێ مشتەمان (٦)

جیفەیە دنیاوو حەیفە ئێوە ئیسلامن بەناو (٧)
ئێسکێکی کۆنو ڕزیوە بۆ لە یەکترتان مڕان

حەقمە من هەر حەق ئەڵێم بەخوا لە حەقبێمو نەیەم
وا (غەریقی) بەحری خەمبووم ئێستە بێزارم لەکیان

سلێمانی : ١٩١٩

---

(١) کەرەنێل ، کۆلۆنێل ، جنراڵ .
(٢) سۆلجەر : نەفەر .
(٣) بەل : بەلکو .
(٤) رابیعە خان : ژنێکی نانەوابوولە سلێمانی .
(٥) یەکشەوە : مەبەست لە حاجی عبداللەی یەکشەوەیە .
(٦) مشتە : پارچەیەك ئاسنە کلاشی پێدە کوتنەوە .
(٧) جیفە : لاشەی بۆگەن .

چاوی صه‌ییاده

چاوی صه‌ییاده ده‌خیله زوڵفی داوه دانه خاڵ
چۆن نه‌جاتی قه‌تع نابێ عاشقی وێرانه ماڵ

گه‌ر ببینن لێوی ئاڵو چاوی کاڵی مه‌ستی تۆ
مه‌ستو بێ‌په‌روایه بالله پیری کامڵ ئه‌هلی حاڵ

من له عه‌شقی ڕویی گوڵ ڕه‌نگی‌و دڵی وه‌ك سه‌نگی تۆ
وشك ئه‌بێ لێوو زمانم زه‌ردو سیسه ڕه‌نگی ئاڵ

گه‌نجی کونجی خه‌ڵوه‌تم بێ گه‌نجی قاروون بۆ چی‌یه؟
وه‌سلی تۆم گه‌ر ده‌س‌که‌وێ قه‌ت نامه‌وێ تالاّن‌و ماڵ

خه‌نجه‌ری برژانگی تیژت جه‌رگی له‌ت کردم وه‌لێ
جه‌وهه‌رێکی خسته توێی دڵ نایه‌وێ قه‌ت مشتو ماڵ

من له ئه‌و خاکه‌م که ته‌ئریخی هه‌موو عالم ئه‌ڵێ :ـ
ڕۆسته‌می لێبوو٠ چی‌ڕۆسته‌م ؟ ڕۆسته‌می ئه‌ولادی زاڵ !

وارماوه : ١٩٢٥م

---

(١) صه‌یاد : صیاد ، ڕاوکه‌ر ، راوچی ٠

پێنج خشتەکی لەسەر غەزەلێکی

مصطفی بەگی کوردی

دەفعەیە حاڵم بپرسە تۆ لە ڕووی لوتفو کەرەم (١)
توخوا عەرزم هەیە ئەی نازەنینی خونچەدەم
توبیو مەعبود بەرحەق خاوەنی لەوحو قەڵەم
(حۆریی ڕەوضەی جنانی یاگوڵی باخی ئیرەم
أم نجوم العرش أم شمس علی فوق العلم)

★ ★ ★

دڵ لە حەسرەت چاوی مەستت کەوتە ناو کورەی فیراق
هەروەکو قەقنەس ئەسوتێم بۆت بە ناری ئیشتیاق (٢)
مردووم بۆت چاو خومارو لێو عەقیقو سیم ساق (٢)
(سەرکەشی ئێڵی گەلاڵی شۆخی بابانی عیراق
نور أبصار العرب ظل الرؤساء العجم)

★ ★ ★

وا دڵم گەرمە بە دایم وەك سکڵ سوتاوە بۆت (*)
شێتی تۆم بەخوا بە جارێ لابەرە زنجیرو کۆت
بێ‌سەمەر بوو سەجدەکانم بردە بەرتاقی برۆت

(ئاخری کوشتت بە هیجران ئاسکەکەی دەرمـالی
خۆت
کم ندیت بالنداء لا تقتلی صید الحرم)
★ ★ ★
چاوەکەم جەورو جەفاو ئازارو زوڵمت تابەکەی
تۆزێ گوێ بگرە لە من تا ئەم تکایەم تێ ئەگەی
بەندەیی دەرگاکەتم بۆچی لە بەرچی دەرمەکەی
(کوشتمت ئەمما لە پاشانا پەشیمانی ئەبەی
یاحبیبی بعد قتلی لا حصول في الندم)
★ ★ ★
دوور لەتۆ بوونم بە ڕاستی مونتەهایی زەحمەتە
هەر دوو دەستم وا لەژێر بارتا بەشانم منەتە
چۆن بە بێ‌تۆ شاد ئەبم شادی بەبێ تۆ نەگبەتە
(کوشتن‌و عەفوت لە لای مـن هـەردوو وەك یـەك
ڕەحمەتە
لو تمتنی ترحمنی لو تعفنی عین الکرم)
★ ★ ★
کەی ئەبێ ڕوتبەی شەهیدم تۆ بەشانا دادووری
جولەکەش‌بم هەر شەهیدبم کەس نەڵێ تۆ کافری
پێم بڵێ کوشتەی منی ، تۆ عاشقی قەت نامری (٤)
(گەر وەکو عیسی لەپاش مردن بەسەرما ڕابووری
تجمع عظم الرمیم تحیینی بعد العدم)
★ ★ ★

دەردی من زۆرە بەزەحمەت خەڵقی بێتو تێبگا
ئەم قسە دوورو درێژە چۆن ئەگاتە مونتەها
زوو بەری‌گرت نەهری بیرم ماری سێ سەرئەژدەها
(چونکە نامەی دەردی کوردی قەت نەهاتە انتهی
شقط القرطاس جف الحبر کسرت القلم) (٥)

هەڵەبجە : ١٩٢٥

---

(١) (دەفعەی) نور سرابوو بەلامەوە (دەفعەیە) ڕاسترە ٠
(٢) قەقنەس : پەلە وەرێــکە ئەوەندە دەفڕیو بەرز دەبێتەوە تاتینی ڕۆژ دەیسوتێنێ ٠
(٣) سیم : زیو ، سپی ٠
(*) سکڵ : پشکۆ ٠
(٤) کوشتە منی نووسرابوو بەلامەوە (کوشتەی منی) راسترە ٠
(٥) ئەو بەیتــــەلە دیوانی کوردی وانووسراوە تمت القرطاس ، جف الحبر ، وانشق القلم ٠

مژدەی وەتەن [1]

ئەی وەتەن مژدەم‌بەرێ مەشغوڵی عیلمە میللەتت
ڕۆژوشەو تەحسیل ئەکەن وردودرشتی ئومەتت
سەد شکور تەئریخ ئەخوێنن باسی ژاپۆن تێ‌ئەگەن
هەوڵ ئەدەن ئەڵبەت بەجارێ بۆ تەرەقی‌و شەوکەتت
خاك‌و خۆڵت مەعدەنە خۆ بەردەکانت گەوهەرە
دەست ئەکێشن چوار تەرەف بـۆ خـاکەکەی پـڕ
قیمەتت
بۆ شەڕو دەعوا سوپێرو سەنگەرە سەرشاخەکان
شێرو پڵنگ‌و باللە بەچکەکەی پڕ غیرەتت[2]
بۆ کش‌و ماتی وەتەن تۆ باڵقانی ئاسیای
چۆن لە حەق بێ‌بەش ئەبی گەر بێتو لاچێ وەحشەتت
ئۆف : وەتەن داخی بەجەرگم ئیتحادت زۆر کەمە
یەکیەتی گەر بێت‌و بگری لائەچێ زوو زیللەتت

چەمچەماڵ : ١٩٢٨

---

(١) صالح زەکی بەگی ساحبقران کە قایمقامی چەمچەماڵ بوو لەساڵی ١٩٢٨دا قوتابخانەیەکی شەوی کردەوە پیاوو مناڵی نەخوێندەوار لەو قوتابخانەیەدا زۆر بە پەرۆ شــەوە دەستیان کرد بە خوێنـدن وە قوتابخانەیەکی سەرەتایی شەش پۆلی تیادابوو ، پیاو ماقوڵانی ئەو ناوە کۆکرانەوەو ئەم چەند هەڵبەستە لــەو کۆبونەوەیەدا خوێندرایەوە ۰

ســەلام

(٢) بەبر : گیان‌لەبەرێکە لە پڵنگ بچوکترو دڕندەترە ۰

لە ڕێگەی چەمچەماڵ (١)

کورتانم کرد ئەمڕۆ بۆ تۆ
شەڵتەی جەزا بگرەو بڕۆ
بارهەلگرە تانیمەڕۆ
سیاسی بەزۆر دەستەمۆ
بەرتۆ هەزاران عەلبە جۆ

★ ★ ★

مودیرەکەی شاری پێنجوین
بەتۆ ناگا بە جێگەو شوێن
بۆ خورماڵیش بۆت ئەخۆم سوێن
تۆ لە کۆیتو ئەوان لەکوێن
بەرتۆ هەزاران عەلبە جۆ

★ ★ ★

خۆ کەرەکەی حاجی مامەن
بە سەد قورئانو ئەهریمەن
ناگاتە تۆ بە علمو فەن
لەگەڵتا ئیمتحانی کەن
بەرتۆ هەزاران عەلبە جۆ

★ ★ ★

هەزاری بێعەقڵو کەماڵ
بۆ خۆی گەیی بە حاڵو ماڵ
وەك عزالدین لە چەمچەماڵ

مەئیوس مەبە ، جاشی ، منالْ
بەرتۆ هەزاران عەلبە جۆ

★ ★ ★

جوتێ کەرم والە سورداش
یەکێ پیرو یەکێکیان جاش
بۆ یەك ئاخورِ بوون بە وێلداش
باری خویان ئەگرن مەعاش
بەرتۆ هەزاران عەلبە جۆ

چەمچەمال ١٩٢٨

---

(١) لە مەئموریەت دەرچوو بووم ، شەش کـەرم کڕی بوو لە ڕێـگەی چەمچەمالو کەرکوك بۆ دائیرەی ئەشغال ئیشم ئەکردو بە کرێی کەرەکان گوزەرانم ئەکرد ، (فائیق بێکەس) بۆ دیدەنی هـاتە لام پێکەوە ئەم هەڵبەستەمان لە ستایشی کەرەکانا نووسی ٠

ـ صـــلام ـ

تێبینی : هەر دەقی ئەم هۆنراوەیە لەگەلْ گۆڕینێکی کەمـدا لـە دیوانەکەی (بێکەس)دا هەیە لاپەڕە (١٦٣) بەناوی ٠ کەرەکـانی شیخ سەلام ٠

کچێـکی منالْ

(بۆ ناهیلەی کچم نووسیوە کـە لە کۆبوونەوەی کۆمەڵی ژنانی سلیمانیدا کـــە لـــە کۆمەڵی زانستیدا کۆبیوونەوە خوێندوویەتیەوە) .

ئەمن کچێکی زۆر زۆر منالْم
ئەمسالْ لە عومرا پێ لە حەوت سالْم
هەرچەن منالْم دەرکم زۆر کەمە
بەلاّم ئەم شیعرەم هەر لەسەردەمە
ئەلْێن کوردستان لە ئاسیایە
بەلاّم من ئەلْێم ڕۆحی دنیایە
ئیرانو تورکو ..... کان
دەستدرێژ ئەکەن بۆ عەلاقەمان
هەموو بۆ حەقمان بە دەنگی زولاّلْ
هاوارکەین نادرێ حەق بە کەرو لالْ

١٩٢٩م

بۆ کۆمەڵی ئەقوام [1]

(عصبة الامم)

تەرجیع بەند

ـ ١ ـ

(عصبة الامم) کۆمەڵی گەورە
بە پێچو پەنا بە فێڵو دەورە
لە دوور بە دوور بۆ حەقی کوردان
تەکانت ئەدا خۆت دائەشرنگان
بە جۆشو کوڵبووی بۆ کوردی هەژار
ئەتگوت ئەم قەومە ئەکەم ڕستگار
لوجنەی ئینتداب[2] مەرەخەسی هات
گەڕا کەشفی کرد سەراسەر وڵات !
ئەگەر ڕاست ئەکەی هەڵی سووڕێنە
بەس بۆ سیاسەت هەڵمان پەڕێنە
تەریق نابیتۆ تۆ چیت پێ ئەکەن
(کوتەکی دەستی میستەر هەندرسەن)[3]

ـ ٢ ـ

بۆ ئەقەلیات کەوتیتە سەما
خزمی نەستووریت لەکوێ بنیات نا ؟
هەر بە هیچو پووچ بەم دەنگو باسە

تۆ خوێنی کوردت بۆ کردە کاسە ؟
هەر چوار دەورمان لێ بو بە دوژمن
ئێران و تورك و ....
نفووسی ئێمە کەم ئەکەیتەوە !
وەها نەستووری ڕێك ئەخەیتەوە ؟
لە عەدالەتا کەی ئەمە دەئبە ؟
یاخو هەر شێوەو ئوسووڵی غەربە !
کۆمەڵی درۆ ، جێگەی مەکرو فەن
(کوتەکی دەستی میستەر هەندرسەن)

ـ ٣ ـ

خۆ تۆ وەصیبووی ، ئەقوام بوون هەتیو
دەمی کوردت کرد بە تەڵەی تەقیو
غایە ئاسووری ناوی کورد بردن
لایق بە خۆتە پێچو ناو ئاخن
تا تۆ نەگەڕای بە ناومانا
دەستمان گرتبو بە کلاومانا
بۆچ کوردت فەوتان بەم بەنوباوە
ئێستەش لە جێنوە(٤) خۆت مەلاس(٥) داوە
مەنشەئی فیتنە کۆمەڵی تەزویر
وا ئەدەی حەقی ئەقوامی (صغیر)؟
کارخانەی فەساد کۆمەڵی میحەن
(کوتەکی دەستی میستەر هەندرسەن)

ـ ٤ ـ

له عەدالەتتان واقم وڕماوه
له سیاسەتتان سەرم سووڕماوه
خوێنی ملیۆنێ کورد ئەڕژێنی
بۆ ئەوەی تۆزی تورك بترسێنی
خوێنی مەزلومی کوردی ڕووتو قووت
حەڵاڵە لەلای .....
له سلێمانی جادەی بەسەرا
به خوێناوی کورد ئاوڕشێن کرا
تۆ نەبی نایکا دوژمن به دوژمن
حەق بۆ نەستووری ئێمه بۆ کوشتن
چۆن عاجز نابی لەم خوێن ڕشتنه
له لای تۆ ئەڵبەت حقووق کوشتنه
ناترسی تەئریخ لەعنەت بکەن(١)
(کوتەکی دەستی میستەر هەندرسەن)

سلێمانی ئەیلولی ١٩٣١م

---

(١) ئەم هەڵبەسته لـه کۆواری (هاوار)دا که له شام دەر ئەچـوو بەکوردی • وەبه تەرجەمـه کراوی فرەنسەیی بڵاوکراوەتەوه ، وه هەروەها میستەر مینۆرسکی رۆژهـەلاتناسـی بەناوبانگی ئینگلیزی ساڵی ١٩٣٤ کـەبۆ یادی هەزار ساڵەی (فردەوسی) هاتبوو بچێ بۆ ئێرانو هاته سلێمانی وێنەیەکی ئەم هەڵبەستەی لەگەڵ وێنەی شاعیردا وەرگرتو لەگەڵ خۆی بردی ، بەڵام هیچ ڕێو شوێنی دەرنەکەوت ، وەهەروەها قونسولی ئێران شـازاده

محەمەد فاضل میرزا کەلە سلێمانی قونسوڵ بو وێنەیەکی ناردووە بۆ وەزارەتی دەرەوەی ئێران ، وە لە هیچ ڕۆژنامەیەکی ئێراندا ئەم دی بنووسرێ • وەهەروەها (قرەبیدیان)ی ئەرمەنی لــە دوای تەرجەمە کردنی فرەنسەیی وێنەیەکی بە پۆستەدا ناردووە بــۆ کۆمەڵی ئەقوام ، ڕێو شوێنی ئەویش نازانم •

(٢) لوجنەی ئینتیداب یەکێکە لە لیژنەکانی (عصبة الامم) و لە ساڵی ١٩٢٥م دا بۆ ئیستفتای ڕەئی (جێنوە) وە ەندێ لــە ئەندامەکانی هاتنە (موسل) وەهەموو شارەکانی کوردستانی خواروو گــەڕاو سەرۆکی لیژنەی ناوبراو ناوی میستەر (تلیکی) بوو •

(٣) میستەر هەندرسەن : لــە ساڵی ١٩٣١م دا وەزیری دەرەوەی دەوڵەتی بەریتانیا بوو •

(٤) جێنوە : ناوچەی گشتی کۆمەڵی (عصبة الامم) بووە •

(٥) مەلاس : ئەم وشــەیە هــەر بۆ حەیوانی دڕندە بەکارئەهینرێ یەکجار بۆ بەراز •

(١) ئەم نیوە بەتیە بەلامەوە لەنگە ودەبوایە وابوایە •
(ناترسن تەئریخ لەعنەتتان بکەن) •

لە دەشتی شارەزوور

ڕووت قووت چڵکن‌و پیس‌و کزو بێ‌پارە بووم
دایما مەحکومی قەهرو میحنەت‌و ئاوارە بووم
جل شڕو ملخوارو سەرکز هاودەمم دەردو ئەلەم
عاجزو زارو زەلیل‌و مات‌و هەم دڵ‌پارە بووم
تا لە ئەشغالا بە سەد منەت بە ڕۆژی شەش قرآن
ئیشی جادەم پێ‌سپێرا مولتەجێ‌و بێچارە بووم
دەی لە (سەی سایەق) لە بەرخۆری تەموزی (شارەزوور)
ڕۆژ وەکو حۆلی بیابان‌و بە شەو پەتیارە بووم
دایما مەحکوومی (صاحب[1]) بو (سید عبدالعلی[2])
گانی لێ دەرکەی ژنی ساحیب تەلاق‌و مارە بووم
چوار کەرم لا بوو بەڕۆژ بەردو لم‌و چەویان ئەبرد
بەینی بەینە الله منیش مەمنونی ئەو چوار یارە بووم
خۆ زەڕی هەر چواریان یەکیا ئەگرت کەیفم ئەهات
وەك عەتابەم بۆ بڵێن مەشغوولی ئەو نەقارە بووم
ڕۆژو شەو وادەم ئەدانێ بۆ جل‌و کورتان‌و ناڵ
في الحقیقە من لە حەق ذاتی ئەوان مەکارە بووم
خۆم‌و چوار یارم بە گورجی چوینە ئیش‌و ئیقتصاد
ڕۆژێ فەرمووی (جاشە ڕەش) : کەی من کەری ئەم بارە بووم
تا بە سەد میحنەت بە شەش مانگ تووشی دوو سەد ڕوپیە بووم

ڕۆژو شەو ئەمگووت : منم ئۆخەی بە خاوەن پارە بووم
شەو لە ناکاوا دزی گەوادی بێ دینی تەرەس
پارەکەی بردم بە جارێ قەت مەڵێن بێکارە بووم
چونکە من دایم لە حەق کوردی هەژاری ڕووت‌و قووت
ئیعتمادێکم هەبوو تا تووشی ئەم غەدارە بووم

سلیمانی ١٩٣١

---

(١) (صاحب) بە تایبەتی تەنها لەکـــاتی داگیرکردنی(عیراقـــا) بۆ ئینگلیزەکان بەکار ئەهینرا ئەم ئینگلیزە میستر (هەرفوردی) ناو بوو موهەندیسی ئیبجرائی بو ٠

(٢) (سید عبدالعلی) هیندی بوو ملاحظی مەسئوولی ڕێگەکە بو پێکەوە لە (سەی سایق) کە هەوڵی ڕێگای (پنجوین)ە لە چادرا بوین ٠

صــــەلام

بەهاری کوردستان

خەیاڵی ڕوخسار لە توێی سینەدا
دڵ لەت لەت ئەکا بە مەودای خەنجەر
شوعلەو شەوق ئەدا لەو پۆشینەدا
سوبحی ژێر هەورو پڕشنگی ئەختەر

★ ★ ★

چی‌یە ؟ ڕوخساری ئاڵ هەڵگەراوە
شەونم باریوە لەسەر پەڕەی گوڵ
گوڵ لە ئاهی من عەتری دەرداوە ،
دڵ ئەناڵێنێ یە چەشنی بولبول

★ ★ ★

نێرگس بیماری چاوی بیمارە
یەخەی خۆی دڕی گوڵ لە ڕووی ڕوویا
سەرپۆشی لادا باقڵ ئەو یارە
دڵ بێ‌سەرو شوێن وێڵ بوو بەدوویا

★ ★ ★

لادە لە باسی چاوو زوڵفو روو
وەتەن کەوتە ناو تەڵیسمی جادوو
بگری ، بڕێژە فرمێسك وەك باران
گوڵ گوڵ بو بەخوێن خاکی کوردستان

★ ★ ★

بەهارە دیسان سەحرا بو گڵگون
بیباك لە خوێنی شەهیدی مەحزوون

له شاخو چیا گوڵ گەشایەوە
شەونم لە شەرما چوو تکایەوە
★ ★ ★
جەرگت دەن ئەی گوڵ بە قەڵبەی چڵدا
خۆشی نەبینی لە پەردەی دڵدا
چۆن بە رووسووری دەرئەچی لە خاك ؟
بێخەم لەخەمی ئەرواحی خەمناك
★ ★ ★
بولبول ئەخوێنێ چڵچڵ بە ناڵە
کەوتە قاسپەقاسپ کەو لە کێوو دەشت
دەك خەجاڵەت بن بەو خوێنە ئاڵە
نازانم چلۆن خاڵو میلتان ڕشت ؟
★ ★ ★
دڵ ئەکا بەئاو ناڵەو تافەی ئاو
کەپێچ پێچ ئەڕوا وەك ماران گەستە
نەسیم پشکنی کلاوە کلاو ...
بۆ خوێنی ناحەق بۆ جەستەی خەستە
★ ★ ★
هەور ئەناڵێنێ بەسەر شاخانا
باران ئەڕێژی وەکو چاوی من
بالخاصة بەسەر (گردی سەیوانا)
بۆ سەبزەی خاکی لاشەی بێکفن
★ ★ ★

ئەو (گردە) خاکی ئێسکی شەهیدە
سەبزەی ئەوخاکە داری ئەمەلە
لقی هیوایە چروەی ئومێدە
بەری بۆ مەرگی دوژمن ئەجەلە

سلیمانی ١٩٣٢

له کانی‌مانگا[1]

بەختەکەم بەدبەختو شومە سەر لەجێگە پێ ئەنێم
ئارەزووم ئاوی (حەیاتە) (کانی‌مانگا) دێتە ڕێم
نەگبەتی بۆچی منی گرتو لە من جیا نەبوەوە
کانی‌مانگا بوو بە (مەروێ) من ئەڵێی (شاناخسیم)[2]
من بە ناوی سێوەوە داری حەیاتم نێژرا
سەیری ڕوو زەردیم بکە ئێستاکە عەینەن وەك بەهێم
سەیری تەقویمی حەیاتی من بکەن بۆ پێکەنین
چۆن لەپاشی هەیئەتو حیکمەت خەریکی ئەلفوبێم
ڕۆژ لە سەر جادە خولەم دێتو قنگی بۆ سوور ئەدەم
شەو وەکو یابوی سەقەت گیڕو شەلو بێ‌ڕێو جێم
لەشکری دەردو نەخۆشی وا هجومم بۆ ئەکا
قائیدی عامە (زەحیری) پێشرەوی دێ خوێنو کێم
وشکە[3] ڕۆیە (مایەسیری) وا لە دواوە ئەیکوتێ
هیچ پەلەناکا ئەڵێ من خۆم ئەزانم خانە خۆیم
پێم‌وت ئاخر تاقە ساتێ مۆڵەتم‌دە توخوا
توورە بوو :ـ مردووت مرێ بۆچی منیش وەك (لەرزوتێم)
باسی شەوتان بۆ بکەم جارێ لە ژووری نوستنا
ژووری چی؟خانو لەکوێ؟بەخوا کولانە سەگ ئەڵیم
خۆمو سێ‌سەگ ، هەر چوارمان شەو تروشکەی تیائەکەین

تووڕەبوو ئاخر شەوی (تەیرە[٤]) وتی : گوێ
بگرە لێم ٠
تانجی خۆتم دەخیلە بۆچ بە ڕێویم تێ ئەگەی ؟
دوکەڵی داری تەڕك قانگم ئەدا بۆ کوێ هەڵێم
تۆ لەکوێ تانجی لەکوێ کەی بووی بە ئاغا یا بە بەگ
من کلۆڵم ئەلبەتە وا هاوملی کۆنە فەقێم
باسی سەرمات بۆ بگەم باڕەش بە ڕەنگێ ئەیبەسێ
یەخ بە نانە ئاوی چی وا کانیمانگا بوو بە دێم
من لەگەڵ ئەم حاڵەشا هێشتا خەریکی زوڵفو ڕووم
چەندە بێعارم بزانن : شێتی دوو چاوی خەجێم
لەم وجودو خلقەتە خالق چی بوو مەقسودی تۆ
هەوڵی من بۆچی ، لە بەرچی ٠ پێم بڵێ مەخلوقی کێم
بۆ لە ناو دەریای نەبوونا بێمە سەر سارای وجود
وا لە دنیادا بژیم ؟ بۆچی لە قەبرا نەسرەوێم ؟

سلێمانی ١٩٣٣

---

(١) (کانی مانگا) دێیەکە نزیکەی (٤) کیلومتر لە خۆر ئاوای پێنچوین‌دایە دووساڵ بە ناوی پاراستنی ڕێگەوە لەودی‌یە ناخۆشەدا مامەوە ٠

(٢) (مەروێو شاناخسی) دوو دێن لە ناوچەی ئالان سیوەیل ٠ ئێستە لە کوردەواری‌دا (ضرب المثل)ە کە دووشت یا دوو کەس زۆر بە یەکەوە بن‌پێیان ئەڵێن :ـ ئەڵیی شاناخسی‌و مەروی‌و ٠

(٣) (وشکەرو) بو وڵاغی سوواری بەکاردی‌و هەم وشکە مایەسیری‌و تەڕەمایەسیری هەیە وڵاغی وشکەرۆ هەمیشە لەدوای لەشکرەوەیە درەنگ ئەگاتە منزل خانەخۆی باشی کەمدەست ئەکەوی ٠

(٤) (تەیرە) ناوی تانجیێکی خۆم بۆ ئەڵبەت ئەویش شەو لەلاما ئەخەوت ٠

ـ سەلام ـ

له بیابانێكی لیندا

« له خواررووی (بەسرە) له سەر ڕێگەی فاو به یادی مەجنوون »

مەجنون به یادت ، مەجنون به یادت
به یادی دڵەی شەیدای ناشادت
ڕووم ناوه به ڕووی بیابانەوه
به ئاهو ناڵەی بێ سامانەوه
وێڵ وێڵ خوول ئەخۆم به دیارانا(١)
به دەشتو چۆڵو كوچەی شارانا
وێڵو سەرگەردان دڵ تو ناوتونم
نمو نەی وێنەی شێوەی مەجنونم
سەرم شێواوه گرانه دەردم
وەك (مەعدوم)(٢) شێو یا قافیەكەی فەردم
له جیاتی شنەو سروەكەی شەماڵ
تەپو تۆز ئەكا بیابانی چۆڵ
گڕەی سەمومه نەسیمی شەماڵ(٣)
ئەیدا به ڕووما لمو خاكو خۆڵ
سەرم شێواوه وەك چەفتەو عەگاڵ
وەختە شێت ببم بۆ زوڵفو كاكۆڵ

★ ★ ★

شەرارەی سەموم بۆ لاشەی خاوه
سووتاو له ئاگر قەت نەترساوه
شەرارەی سەموم هەناسەی تۆیه

شێوەی ڕەنگەکەت زەردی لیمۆیە
گۆلاو و هۆڕاو جێگەی گریانتە
نیشانەی کوڵی دڵی بریانتە
بۆیە وا سوێرو گەرمو گەڕاوە
تکەی فرمێسکی گلێنەی چاوە
مەئوای تۆم بینی هەردەکەی (دوجەیل)
گوزەرگای خێڵی باوانەکەی لەیل
زۆر قەدو باڵای عەرعەر تەرزم دی
خاوەن لەنجەو لار گەردن بەرزم دی
زۆر لێوی ئاڵو چاوی کاڵم دی
ڕوومەتی ناسك خەتو خاڵم دی
نەمدی وەك لەیلا عاشق شەیداکەن
منیش وێنەی تۆ شێتو ڕسواکەن

★ ★ ★

من زوو بەتیری گۆنا گوڵ ڕەنگی
شۆخی نازداری شەنگی قەشەنگی
کۆلوانەو کۆڵی پێو پوزو کەوشی
نەوتوڵ نەمامی باڵا بێخەوشی
برژانگو ئەبرۆ تیری خوێنڕێژی
یاری نازداری چاو گەلاوێژی
حۆری لقایە بە لەنجەولاری
ئاسکۆڵەی خەتا لە پێی کۆهساری
سەر بە کڵاوزەڕ بە پشتەسەرە

لوولەو مێخەك بەن هاڕەی کەمەرە
کوردی خاڵوردی باڵا شمشالی
مشکی‌و سرکەیی ، سەرو دەسماڵی
ڕۆژەکەی (ألست) دڵمی پێکاوە
عەشقی ئەم‌و ئەو خەیاڵی خاوە

★ ★ ★

عاشق بە راستی کە کەوتە ناوناداو
زەحمەتە دەرچێ قەت بە چاوو ڕاو
ئەو خۆی حەز ئەکا هەر لە داوابێ
شەرارەی دڵی هەر لە تاوابێ
بێچارە چی بکا دڵ هەزار نی‌یە
تاقە یەکێکە یەك کەس بردیە
گیان‌و سەرو ماڵ ماڵی دڵدارە
فەرشی ژێری پێی یاری نازدارە
کەی خاوەن‌ماڵە ؟ کەی‌خاوەن بیرە ؟
کەی خاوەن ڕەئی‌و فیکرو تەدبیرە ؟
ئیلهام‌و بیر هەر لە لای یارە
غەرامەفۆنی وتەو گوفتارە
ئەمانە بێشك بە راستی ئەگەن
هەر لە شێوەدا لە ئێمە ئەکەن
ئەوان حەقیقی ئێمە مەجازی
ئەوان بە راستی ئێمە بە بازی
ڕێی ڕاستی ئەوان هەموو فیر تاوە

ئێمه دەرگامان لێ داخراوە
ئەوان بێ پەروا بە مەنزڵ ئەگەن
ئێمە هەر ئەبێ پەلکێشمان بکەن
ئێمە هەم کوێرو هەم کەڕولاڵین
ئەوان زۆر گەورە ئێمە مناڵین
(ليلة القدره) لەناو شەوانا
حسابی ئێمە لەگەڵ ئەوانا
خۆزگە ئاواتم من ئەهاتە دی
مەجنون تۆ لەیلی کوردانت ئەدی

---

(١) خۆل نورسرابوو بەلامەوە هەڵەبوو ٠
(٢) مەعدوم : نازناوی شیعری (مەولەوی)یە ٠
(٣) سەمام : بایەکی زۆر گەرمە لە عەرەبستانا هەڵدەکات ٠

گفتوگۆی ملەکەوە

هەی ملەکەوە بۆچی داماوی ؟
بۆچی وا کەوەو شین هەڵگەڕاوی ؟
بۆ ڕەنگی خاکی لە ڕووت بڕاوە ؟
بۆچی سەوزە گیات لێ نەڕواوە ؟
بۆچی ئاوەڵو شیوەڵو دۆڵی ؟ (۱)
بۆچی بێدەنگی بۆچی وا چۆڵی ؟
کوا سروەو شنەو کزەی شەماڵت ؟
کوا هاژەو تافەی ئاوی قەدپاڵت
جەوابم بەرەوە تۆ بە دەستوبرد
شاخی سەربەرزو قەڵای قەومی کورد

★ ★ ★

زۆر بە کەساسی شاخی کۆنەساڵ
جەوابی دامەوە بە زمانی حاڵ
شاخێکی بەرزو سەوزو سەخت بووم
پڕ گوڵو نەسرین پڕ لە درەخت بووم
قەزوانو مازو بەڕووو ڕەشەدار
وەڵگو ، کێکڤو فیقڵو چنار (۲)
هەمو چین بە چین بە ڕیز لە داوێن
بە هەوای نەسیم وەك عەتری خاوێن
باوەشێنیان بو لە خوارو لە ژوور
لای من بو ئاوی حەیاتی مەشهوور

★ ★ ★

لە بەهارەدا وەختی خێڵەو ژوور (٣)
ڕەنگاوڕەنگ ئەبووم بە گوڵ زەردو سوور (٤)
لە تەوقی سەرم تا بە پێینی دەشت (٥)
ئەڕازامەوە وەك باخچەی بەهەشت
ئاڵو شینو مۆر کۆمەڵی فەڕ بووم
تۆپی گوڵباخو میناو شەستپەڕ بووم
بوکێبووم ، تارام ئەدا بە سەردا
ڕووزەردیم ئەدا بە ڕووی قەمەردا
پۆلپۆل نازداران گەردن پڕخاڵان
ڕوومەت پەڕەی گوڵ باڵاشمشاڵان
بە نیوەنیگای چاوی کاڵەوە
بە ورشەو پرشەی کوڵمو خاڵەوە
بێپەروا بێباك بە خۆشی سەربەست
لە لای من (چۆپی) شاییان ئەبەست

★ ★ ★

خاوەنی بێشەو مێرگی دڵگیربووم
لانەی شێرانو جێگەی نێچیربووم
برای هاوپشتی (ئەریوان) منبووم
ڕێی (دوازدە سوارەی مەریوان) منبووم (٦)
شێر لە بێشەما نرکە نرکی بوو
دوژمن لە بەرما چرکە چرکی بوو
کوانێ نەعرەتەی شێری ژیانم ؟
کوا زیرەی پڵنکی بەری بەیانم ؟
کوا چریکەی باز لەسەر کلاوان ؟

کوانێ قاسپەی کەو لەگۆی شەتاوان ؟
پێت بڵێم بۆچی شین هەڵ گەڕاوم
بۆ بووم بە قەقنەس بۆچی سوتاوم

★ ★ ★

دیم ڕژا خوێنی ئەولادەکەی خۆم
بە سەرما وتی : جگەر گۆشەی تۆم
خوێنی ناحەقی ڕۆڵەی کوردانم
بە سەرما ڕژا جەرگی سوتانم
ڕژا بە سەرما خوێنی گەرمی کورد
سوتام هەڵقرچام شەق‌و پەقم برد
چەن جار سوتام‌و هەڵگڕامەوە
بووم بە خۆڵەمێش دامرکامەوە
نازانم ئێوە چلۆن ژیاون
هاوار : وەکو من چۆن نەسوتاون
من بۆ ئینتقام هەر چاوەروانم
بەڵکو ڕاپەڕێ قەومی کوردانم
من قەڵای ئێوەم منم سوپەرتان
گوم نەکەن خوێنی براو پدەرتان (٧)
برژێنن خوێنی دوژمن لەبەرما
لێبدەن تەپڵی شادی بەسەرما
وەختێ سارێش بێ مەربرینەکەم
سوور بکری بە خوێن ڕەنگە شینەکەم

ملەکەوە ـ ١٩٣٤
ـ سەلام ـ

(١) ئاوەڵ : گیایەکی نەرمو جوانە لە گۆی چەمو ئـاودەروێت پێـش ئەوەی تالیشك پێبكات ئەدری بە کەو ٠
(٢) وەلك : گەلا چەقالە تالە ٠
(٣) لە بەهارەدا : لە بەهاراندا ٠ راستربور ٠
(٤) (گۆل) بە (گولی) راسترە ٠
(٥) پێینی : ڕاستیەکەی (پایینی)یە : بناری شاخ ٠
(٦) دوازدە سوارەی مەریوان : سەر گوزشتەیـەکی مێـژوویی زۆر گەورەی لەسەرە وا مەشهورە کە لـە تەریـخی ١٠٨٨ هجـریدا نزیکەی دوازدە سوارەی کوردی بابان لە فەرماندەی سەلیم بەگ مامی حاکمدا کە مەشهورە بە ـ سەلیم سێ تەنـگە ـ لـە قـەڵای مەریواندا دوازدە هەزار سوار لەشکری ئیرانیان شـکاندووە ، بۆ ئەم ڕووداوە مێژوویی‌یە پیرەمێردی نەمر کتێبێکی بچکولەی نووسیوەو لەچاپی‌داوە ٠ ئێستەش بەیتو باڵۆرەی دوازدە سوارەی مەریوان کە لە کاتی خۆیا هەڵبەسراوە لەناو زۆربەی خەڵقدا لـە مەقامی (حکایەتی منظومە)دا بە شیعر ئەیخوێننـەوە ئەوەنـدە هەیە ئەو کاتە چەك زیاتر شمشێرو قەرە بینابووە ٠ لەشـکری بەبە وەنەبوبێ تەنها دوازدە سوار بوبێ بەڵکو لەشکرێکی گەورە بووە بەڵام ئاشکرایە زۆر لە لەشـکری ئـێران کەمـتر بـووە ٠ لەشکری گشتی بەبە لە فەرماندەی فەرمانداری گشتی خالد بەگ ناوی (میرەدێ)دا ئەبێ وە بەبێ ئاگاداری ئەم فەرماندارە ئـەم دوازدە سوارە کە بەڕاستی دوازدە سواری ناوداری تایبەتی ئەبن، شەو شەبەیخون ئەکەن بۆ سەر لەشکری ئیران ئەو دوازدە لاوە بەرەنگێ لەشکری ئیران شەڕزە ئەکەن بێجگە لەوە کە هەمو بارگە بنەیان لێبەجێ ئەمێنێ یەختەرمەی زۆریشیـان لێگل ئەدەنـەوە شەپرزەیی ئەم لەشکرە بەرەنگی ئەبی زیاتر خویان خویان ئەکوژن چونکە لەشەودا لە دوازدە لاوە دوازدە سواری سوار چاك ، دوازدە شێری بێشەی کوردستان ، دوازدە پڵنگی بەهەڵمەت بـە دوازدە تەپڵەوە تاووهەڵمەتی شێرانە ئەبەنە سەر لەشکریـکی نوسـتوی بێخەبەر لەکاتی حەسانەوەدا ٠ وەکو لە بەیتە کونەکان دەرئەکەوی ئەم دوازدە سوارە ئەمانەن :ـ

١ ـ سەلیم بەگ : سەلیم سێتەنگە ٠
٢ ـ ئەکرم هەمزە (وەکو بیستوومە ئەفغانی بووە هاتۆتە لای پاشای بەبە) ٠

٣ـ احمد بەگ کەنەسورە ·
٤ ـ وەسمان بەگی میردێ : ئیستە کورەزای ماوە لە دێی میرەدێو قلیجە دائەنیشن ·
٥ ـ صوفی یارە : لە ژووروی گردی سەیوان لە سلێمانی وەبە تەنها لە سەر گردێ نێژراوە مەشهورە بە گردیصوفی یارە (گردی مامە یارە) ـ ئومێد ـ ·
٦ ـ جوامیر ئاغا ڕەنگینە (دێی ڕەنگینە لە قەزای شاربازێر لە پشت شیوەکەلە) وە صۆفی ڕەحیم ئاغای کوڕەزای ماوە ·
٧ ـ محمود بەگ صاحبقران : باپیری خێڵی فتاح بەگی ئەرازیو ئەو بنەمالەیە ·
٨ ـ بریندار ئاغا : باوکی عەلی بەگی بریندار ئاغایە ·
٩ ـ زولاڵ محەمەد ئاغا : (باپیری مجید ئەفەندی سەلیم ئاغاو قادرو عزیز فرج)ە ·
١٠ـ محەمەد بەگ قرگەیی ·
١١ـ ئەحمد ڕەش دارۆغا ·
١٢ـ داخی بە جەرگم دوازوەمینم بەراستی ل لامە علووم نەبووە ·
(٧) پدر : باوك ·

نامەوی

نامەویٚ خورما خودایە بۆچی بەسرەم تووش ئەکەی
کوێربیم لام چاکترە تۆ ڕووم لە ڕووی حەنتووش ئەکەی
من لە شاخا گەورەبوومو هەر بە سەربەرزی ژیام
تازە من فێری دەسیسەو حیـلەو کرنووش ئەکەی
ئەسپی نەژدیم تاوئەدا یاخو کە حێلەی زینکراو
ئێستە من سواری کەرێك ، یا ئێستری چەمووش ئەکەی

بەسرە : ئاغستۆس ١٩٣٤

شێوەنی بەکوڵ (١)

هەی دڵە ئامان دەخیل سەد دەخیل
ماتم کەساسم ڕەنجۆرم زەلیل
قرچەی بێسامان جەرگی بریندار
کۆتایی نەهات هاوار هەی هاوار
لێم گەڕێ ساتێ وەنەوزێ بدەم
هەی دڵ بێقەرار کەیلی پڕ لە خەم
هەناسەی ساردت لە نیوە شەودا
جەرگم لەت ئەکا لە شیرین خەودا
کسپەو کزەی تۆ بۆ نەبڕیاوە
قرچەی جەرگی تۆ بۆ نەکوژیاوە
دڵ بە مەحزوونی لە توێی پەردەوە
گرێی حەسرەتی دەردی کردەوە
وتی : هەی لاشە بێخەبەر لە دەرد
زەبوونی کزەی هەناسانی سەرد
خەفەت جۆش ئەدەم دێمە کەفو کوڵ
نازانی چۆنە شێوەنی بەکوڵ ؟
بۆ سەیلی جۆگەی فرمێسکی چاوان
بۆچ تۆ نازانی منم بناوان ؟
خەفەت جۆش ئەدەم دێمە کەفوکوڵ
خوێناو هەڵئەکەم لەسەر چاوەی دڵ
کۆکۆ هەڵئەسێ لافاوی خوێناو
شەپۆل سەرئەکا بۆ سەر جۆگەی چاو

جەرگ هەڵئەقرچێ ئەبێ بە بریان
بەو دەردو داخە چاو دێتە گریان

★ ★ ★

دە فرمێسك بڕژێ دە هەلسە کۆکۆ(٢)
لورە دەبڕۆ بۆ سەر تانجەڕۆو
تافەو هونەکە بێکشە بێدەنگ
ڕاست بڕۆ وەك دووخ ڕاستتر لە خەدەنگ
هیچ ڕانەوەستی ئامان سەد ئامان
هەرچەن دلگیرە خاگی کوردستان
گوڵی گوڵزارو وەنەوشەی چیمەن
دەستم دامێنت تەفرەی تۆ نەدەن
خاکی بێیارە هەیخاکت بەسەر
نالەتبێ بڕۆ تا ڕۆژی مەحشەر
پێچبدە بەخۆت لەچەم لەکێوان
هەتا ئەچیتە سەر ئاوی (سیروان)
بڵێ : هەی سەرشێت سەودای نیگاران
دێوانەی دینی دیدە خوماران
لیوەی دەروون لیڵ ویلێ نازداران
شارەزای بەرزیو نزمیو کۆهساران
گوزەرگای گردی ئاسك ڕەفتاران
شەیدای غەمگسار گرشمەداران
ڕاستە شوری عەشق یاری جلوەدار
لە دەستی سەندی ڕوشتەی ئیختیار
منیش هاورێتم دەروون سوتاوم

خوێناوی دڵو فرمێسکی چاوم
بمکەرە (دیجلە) بەخوڕ لەسەردا
مەئوای (فەلامەرز) لەشاری بەغدا (٤)
بەڵام ئەی فرمێسك زینهار سەد زینهار
زەحمەت مەکێشە تۆ بۆ پرسیار
ڤووەی جازبەی هاودەردێ لەولا (٥)
تۆ ڕائەکێشێ چەشنی کارەبا
کە دیت کۆمەڵی یارانبوون تەمام (٦)
ڤرمێسك دارێژە لەجیاتی (سەلام)
ئەپرسی ئازیز : لە جەستەی خەستە
بلێ پێچ ئەخوا وەك مارانگەستە
وا لەسەر شاخێ لای چەمی چەقان
ئەگری ، ئەڕێژێ : ڤرمێسك وەك باران
ئیستە سوتاوە بەگڕەی دەروون (٧)
جەستەی خەستەی بێگیانی زەبوون
هەرکاتێ زانێت ڕێزەی ئێسقانی (٨)
تۆزو گەردەلول بۆ لای تۆی هانی

١٩٣٤

---

(١) لەکاتێکا زۆر بە کەساسی لەسەر لوتکەی شاخێ کە بە (بەردە پیروزە) بەناوبانگە وە بەسەر چەمی چەقانا ئەروانێ کە لە ڕێگەی پێنجوینە وە دوو کیلۆمەتر لە خۆرئاوای دێی (دۆڵە سوور) دایە دانیشتبوم ، بەهارێکی زۆر ڕەنگینو دلێکی زۆر غەمگینەوە تەماشای چوار دەوری خۆمم ئەکرد ئەم هەڵبەستەم نووسیو بەهۆی ڕۆژنامەی (ژیان)وە ناردم بۆ (فەلامەرز) لەبەغدا ٠

(٢) كۆكۆ : كێوبەكێو ٠

(٣) دووخ : ئامێرێــــكی راستە لــە خــەرەكدا خوریــەكەی لەســەر هەڵدەكری ٠
خەدەنگ : تیر ٠

(٤) فەلامەرز (نازناوی رەشید نەجیب) شاعیرە (١٩٠٥ ـ ١٩٥٨) بڕوانە گوڤــاری بەیان ژمــارە (١٢٦) تەمــوزی ١٩٨٦ نووسینی ئومید ئاشنا ٠

(٥) (قووەی)م بەراسترزانی لە (قووە) ٠

(٦) (بوون)م بەراسترزانی لە (بوو) ٠

(٧) (گرەی)م بەراسترزانی لە (گرە) ٠

(٨) (ڕێزەی) م بەراسترزانی لە (ڕێژە) ٠

شـێوەن

بۆ قادر ئەفەندی ئایشەخان

ئەیلوولە دیسان وا شیوەن خیزە ؟
یاخو پایزە وەختی گوڵڕێزە ؟
مەحشەر هەڵساوە ، دنیا ئاخرە ؟
هەناسەم ساردە ، دڵ کۆی ئاگرە ؟
چی‌یە ؟ هەی هاوار ئاخ چی قەوماوە ؟
بۆچ کورد بەجارێ پشتی شکاوە !
گەرمە شین‌بکەن ۰ دەی قوڕپێوانە ۰۰
مەیتەکەی قالە ئیمشەو میوانە !
گەڵای گوڵ خونچەی شادیم وەریوە
دڵە قەت‌کۆسی وەهات نەدیوە
تویش خەبەر بدە سا بە دڵەکەت
ڕێدە بۆ چاو قوڵپی کوڵەکەت
باهونە بکا فرمێسکی خوێنین
کۆلیلی گەرمی شێوەنی ڕەنگین ۰
پەنای بێچارەو بێ‌کەسانم ڕۆ
قەڵای قایمی کوردستانم ڕۆ
بێ‌بەش لە باخی زیندەکانیم ڕۆ
ئاسفی جوانی سلێمانیم ڕۆ
کانی ئەخلاق‌و سیمای جوانم ڕۆ
قالەڕۆ قالەی ئایشەخانم ڕۆ

بۆچی خاڵیە کاکە جێگاکەت ؟
کوا ئۆتۆمۆبیل لەبەر دەرگاکەت
کوانێ هاوڕازو هاودەمی شەوان
دەك لاڵبم تەنیای لەگردی سەیوان

★ ★ ★

قافڵەی کوردی لێقەوماوەکان
بێنەواو بێکەس زك سوتاوەکان
بەدەستە دەستە مەچن بۆ بارزان
لەوێ نەماوە قالەی ئایشەخان
وێڵ وێڵ بگەڕێن بەشاخانەوە
بێپشتیوانو بێکەس مانەوە
توخوا مەڵێن (قالە) مردووە
بیری (کەریم)ی برای کردووە
هأی (کەریم) مژدە ئەو سیماجوانە
کاکە (قالە) تەلای تۆ میوانە

سلیمانی : ئەیلوولی ١٩٣٤

دیسان قالە

گوڵی گوڵزاری باخچەی جوانی
ڕۆحی هەیکەلی شێوەی ئینسانی
بولبولی ڕۆحی قالەبوو فڕی
هەیکەل هەڵوەری گوڵ یەخەی دڕی

وەتەن چی‌یە ؟

هەستە لەخەو ئەی لاوی کورد
تێ‌بکۆشە بە دەستوبرد
هاوار ئەکا دایکی وەتەن
واگیان ئەدا پیادا بگەن
خاكو گوڵو گڵو گیا ،
شاخو چەمو چڵو چیا ،
ڕەنگاو ڕەنگی کەژی سیا
هاوار ئەکەن بەجیاجیا
وا مەزانە خاکی وەتەن
ئاوو گڵە دارو دەوەن
ئەم وەتەنو ئاووگڵە
پشتو ئەژنۆ جەرگو دڵە
ئەجدادی تۆ شێرانی کورد
لە ڕێی وەتەن بە مەردی مرد
مردن ، ڕزین بوون بەم خاکە
وەتەن دایك وەتەن باوك وەتەن کاکە

دەربەندیخان : ١٩٣٥

کەی کورد ئەجووڵێ

« لەدوای عەمەلیاتی جگەر لە نەخۆشخانەی مەجیدیەیە لە بەغدا لە مارتی ساڵی ١٩٣٦ دا وتراوە وە لە شێوەی تەمسیلدا سێ کەس ئەیخوێنیتەوە یەکەم شیعری یەکەم دوهەم کەس شعری دوهەمو سێهەم کەس شیعری سێهەم . »

وەکو قەومی‌تر کەی کورد ڕاپەڕێ ؟
لە حقوق هەڵچێ لە تەماع گەڕێ ؟
دەروونی بە کوڵ بۆ کورد بجۆشێ
خۆی فیدابکا وەتەن نەفروشێ
بگری ، برێژێ ، فرمێسکی خوێنین
هەتاکو وەتەن دێتە پێکەنین

★ ★ ★

نەمێنێ بمرێ هەمو پیاوی پیر
نەك بۆ ئەمو ئەو ببن بە گزیر
لە جێی ئەمانە نیشتمانی کورد
بە بەرهەم بێنێ منالانی ورد
وەك فەرەنسە بۆ (ئەلزاسو لورەن)
کورد وەها یادی کوردستان بکەن

★ ★ ★

خەریتەی هەمو خاکی کوردستان
دایك بە دەرزیو دەزو درومان

بنوسێ لەسەر ، سەر بێشکەی مناڵ [1]
هەر بە کوردستان بێتە گڕو گاڵ
لەبێشکەی وادا چاو هەڵنەهێنێ
درۆیە هەڵسێ تۆڵە بسێنێ

١٩٣٦ • (٢)

---

(١) (بنوسێ) بۆ وێنە ناگونجێتو (بکێشێ) بوایە جوانتربوو •
(٢) لەپێشەکی ئەم شیعرەدا ساڵی ١٩٣٦م بۆ دانانی شیعرەکە دانراوە لەپەراوێزدا ساڵی ١٩٢٩م نووسراوە ئەوەی ڕاستی بێت شاعیر لە ساڵی ١٩٣٦دا لە نەخۆشخانەی مەجیدی‌یە کەوتووە دانانی شیعرەکەش دەبێت هەر لەو ساڵەدا بوبێت •
(ئومێد)

لای خــۆم (١)

لای خۆم پیاوێبووم شاعیر سەربزێو
ئەدیبو ناسك وەکو شەکرە سێو
گوڵ بە یەخەوە تەوالێت‌کراو
سمیڵ قەیتانی باریك لە سەرلێو
چاکەتو پانتۆڵ لە ئوتودراو
منەوەرێ بووم (گۆلدفلاك) ئەنگێو (٢)
بەسەر جادەدا بە پیاسەکردن
بۆ نادی بیرە پیاڵەی لێوان لێو
خستمیە (غابات) بەختە شومەکەم
سەیری ئێستەم کەن چلۆن بووم پەشێو
بێ‌مەئوا بێ‌جێ هەر ساتێ یالێ
چڵکنو پڵکن ، کولکن وەکو دێو
ڕۆژ تا ئێوارە شەقەی ئازەنگی
شەو سەرئەنێمۆ ماندوو بە بێ‌شێو
ڕۆژێ قەرەداخ بۆ ناو (ناوقۆپی)
ڕۆژێ بۆ پێنجوین بۆ دێی (کورە مێو)
تووکی سەروڕیش وەك بنکە گەوون
بۆزە تێك‌ئالاو بەخوا وەکو (خێو)
دارستانە جێگەم ، بووم بە نێرە ورچ
بێگانە لە دێ ئاشنا بەکێو

سلیمانی ١٩٣٦

---

(١) بەبۆنەی نەقلی وەزیفەمەوە لە دائیرەی ئەشغالەوە بۆ دائیرەی دارستان لە سلێمانی . (سەلام)

(٢) ئەنگیو : پێکان ، بەکارهێنان .

عەشق‌و سەرەمەرگ (١)

دڵی بردم ، وەکو ئاسك ، بە لەنجەهات‌و تێپەربوو
دەخیلە پێـم بڵـێن کێ‌بوو ؟ لـەکوێوە هاتـوو ؟
بۆ کوێ‌چوو ؟
نی‌یە حـاجەت بـە بەنجم وا بـەبۆنی زوڵفەکەی
(مارگرید)
شعورم لانەما ، عەقڵم فڕی ، هۆش‌و دڵم لێ‌چوو
لەگەڵ برژانگی چاوی هەڵبڕی ، باڵیکی چاوی‌دا
ئیتر هەر دڵ بو هەڵقرچا جگەر کون‌بوو گڕم تێ‌چوو
بەیادی خاڵی لالێوی بە دایم دڵ ئەناڵێنێ
بەڵێ سەرسەخت‌و بێ‌عارم لە مردندا فرەم پێ‌چوو
ئەوانە وا ئەڵێن شێخین ئەکەن مەنعت لە دەردو دڵ
وەرە ئیمانی لێ‌بکڕین لەبەر چاوت بەسێ بێچوو

بەغدا مارتی ١٩٣٦

---

(١) کاتێ کە نەخۆشی جگەرم گرت لە نەخۆشخانەی (مەجیدیـە)دا عەملیاتی جگەر کرام لەناو پزیشکەکاندا کچێکی جوان کە نـاوی (مارگرید) بو تەنها بێ‌هۆش‌کردنی پێ‌سپێرابو ، لەو کاتەدا کـە لەبەردەمما لای‌سەرمەوە ڕاوەستابوو بەڕاسـتی دڵـم زیـاتر لـە عەملیات‌و ئەنجامی • پەرێشانی چاوە کالەکانی ئەوبوو •
ـ سـەلام ـ

بۆ ژیان (۱)

ژیان نازانم تاوانت چی‌یە ؟
بۆچ لەلای ئێمە ڕەغبەتت نی‌یە ؟
مەوزوعەکانت هەموو شیرینە
ئەبیاتەکانت یەکجار ڕەنگینە
پەندی پێشینان ، ڕۆحی مەولەوی
تەئریخو ئەشخاص ، کوردی دڵقەوی
بە شەش لاپەڕە بە حەوت ڕۆژجارێ
سەر لە بەیانی یاخو ئێوارێ
ئەیهۆنیتەوە وەکو مرواری
دوڕی یەتیمی بێ‌خاوەن دیاری
بێمە سەر پێویست با زۆر نەچین دوور
درێژ نەبێتۆ دەرچێ لە سنوور
نازانم خەتای کام لایان زۆرە
میللەت سێ‌بەشە هەر سێ بەنۆرە
یەکەم خوێندەوار ، دووەم دەوڵەمەن
سێ‌یەم هەژاری بێ‌لانەو مەسکەن
بەشی هەوەڵمان خوێندەوارمانن
کۆڵەکەی خاسی نیشتمانمانن
بەعیلمی ئەوان میللەت ڕووسوورە
کەلاوەی وەتەن بەوان مەعموورە
پزیشکی عیلمە هەر بە یەك نەفەس
خەرمانی جەهل ئەکا بە قەقنەس

عیلمه که ئاسن به باڵ ئه‌فڕێ
ده‌ڕۆژه ڕێگه به ساتێ ئه‌بڕێ
جه‌هل ڕۆژ ئه‌کا به‌شه‌وی تاریك
عیلم شه‌وق ئه‌دا به ته‌لی باریك
میلله‌ت ، خوێنده‌وار پشتیوانیه‌تی
كۆڵه‌كه‌ی خاسی نیشتمانیه‌تی
عالیم ئه‌زانێ نه‌گبه‌ت و زیلله‌ت
ئه‌وان ئه‌زانن پێویستی میلله‌ت

★ ★ ★

ئه‌و پێویستانه که‌وا زه‌روورن
ئه‌و به‌شه‌ی نالێم له مه‌قسه‌د دوورن
میلله‌ت پیاوێكه جه‌ریده زمان
كه میلله‌ت بنوێ ئه‌وه پاسه‌وان
چی بكه‌ین زمانی ئێمه‌ش (ژیان)ه
(گۆشت سه‌دجار له‌ڕبێ هه‌ر له‌سه‌ر نانه)
مه‌ڵێن خرابه به‌خوا زۆر چاكه
یا فه‌رموو له‌وه چاكتر په‌یاكه(٢)
ئه‌م قسه ڕاسته‌بێ چه‌ن و چوونه
(ژیان) نه‌بوونت ژیان نه‌بوونه
له جێیه‌ك ئێوه (ژیان) نه‌كڕن
تا جاو هه‌رزانه با خه‌ڵكی بمرن
له دوازده مانگ‌دا چاره‌ك دیناری
ناتوانی بده‌ی به‌ردت لێ‌باری
چاره‌ك دیناری لای كێ پاره‌یه

دوو پێك عارەقی یەك ئێوارەیە
بەشی دووەممان کە دەولەمەنە
ژیانی میللەت بەوانۆ بەنە

★ ★ ★

ئێوەش ئەزانن نەفعی ڕۆژنامە
نەفعی خاص نییە قازانجی عامە
فەیلەسوفەکەی روسیا ....
فەرمووی بزانن هەموو بە یەقین
تا ئاسودەگی نەبێ بۆ عمووم
ئاسودەگی فەرد درۆیە مەوهووم
لەجیاتی ئێوە چاپخانە بێنن
توخوا عەیب نییە (ژیان) نەسێنن
فەرزم کرد ماڵت پڕبێ لە دینار
لە هەموو شتێ بتبێ بە هەزار
دانیشی بە کەیف تۆ لە تەلارا
بڕوانی بەسەر کۆڵانو شارا
کەواکەت شیرداخ یا تاقەی جوانبێ(٣)
دۆقی عەباکەت سێ بەنگوست پانبێ(٤)
سێسەد بار توتن لەلای تۆ کەمبێ
مازو کەتیرە ڕۆنت سەلەمبێ
قەپانی توتن تێلاو مزان بێ
هەژدە مەسینەی دومور باتمان بێ
نرخی بۆ مەبڕە ساڵ ببەرە سەر
مسکێن کەوتبی وەکو دەستی کەر

که میللەت نەما ئێوەش نامێنن
کرێی دوکانتان لە کێ ئەسێنن
کاتێکت زانی پارەکەیان برد
حاجی بەو حەجەی کە تەوافت کرد

★ ★ ★

بۆبەشی سێیەم زمانم لەنگە
لە دەورت گەڕێم فەقیر درەنگە
لەسەر تۆ فەرزە سەعیو ئیش کردن
مناڵ بەخێوکەی هەتاکو مردن
ئەگەر ئەتوانن پێیان بخوێنن
ئێوە هەر بژین (ژیان) مەسێنن
هەوڵو تەقەلای تۆ بۆ ژیانە
مناڵت دایم چاوە ڕێی نانە
لابە ئیستیعمار درۆو چاوو ڕاو
یەك بگرە ئەوسا تۆ ئەبی بە پیاو
ئێمە ئێستاکە وەك کەڕولاڵین
بێلانەو بێجێ کوا خاوەن ماڵین ؟
دەستبەرن دەستی یەکتر بگرن
ژیانتان تاسەر نابێ ئەمرن

سلێمانی ١٩٣٦

---

(١) ژیان : ناوی ڕۆژنامەیێکی هەفتەیی بوو لە سلێمانی دەرئەچوو لە سالی ١٩٢١ ەوە تاکو ساڵی ١٩٢٧وە لە دوایـدا کـەوتە ژێـر چاودێری پیرەمێردی نەمرەوە وە لەدوای ئەوە داخرا •

(٢) (چاکترە) نوسرابوو (چاکتر)م بەراستزرزانی •

(٣) شیرداغو تاقە : دوو جۆر قوماش بوون دەکران بە کەوای پیاوان•

(٤) دۆق : پەراوێز •

شـــێوەن

بۆ ئەحمەد حەمدی (ئەحمەد بەگی فتاح بەگی ساحیبقران)

بڵێسەی گڕەی دەروونی پڕ کوڵ
بۆ نای سوتێنێ پەردەی ڕەشیدڵ
بۆ هەر هەڵقرچا ، بۆ نەبوو بە ئاو
بۆ نەتکا تکتک لە گلێنەی چاو
دوو گۆلی خوێنە هەردوو گۆمیچاو
دڵکۆی زوخاڵە چۆن ئەبێ بە ئاو
کە نەڕژی فرمێسك لە دوو چاوانم
سەبوری نادا کووڵی گریانم
دڵە بۆ شێوەن ، کانگەو ئەساسی
بەبێ کۆس کەوتن بازار کەساسی
بەکوڵ گەرمی تۆ هەناسە سەردم
منیش کۆمەڵی زوخاوە دەردم
زایەڵەم بەرزە وەك بولبول بۆ گوڵ
داماوی کزەو قرچەی جەرگو دڵ
لە زایەڵەی دڵ (وا) دەم دڕیاوە
وەجاخی (کوردی)و (سالم) بڕیاوە
خاوەن دیوانی شیعری جوانمڕۆ
شاعیری بەرزی کوردستانمڕۆ

★ ★ ★

میرم تۆ تەنیای لە قەبری تارا
منیش بێکەسم لە کووچەی شارا
میرم تۆ دیلی ژێر خاكو سەنگی
وێڵ‌وژێڵ خوول ئەخۆم من بە دڵ‌تەنگی
میرم ھاودەمت لوتفی ڕەحمانی
من بێ‌ھاودەمم لە سلێمانی

★ ★ ★

بڕا بە بالآی ئەم ھۆزە کفن
بەر گردی نەما لەشکری دوژمن
دڵ بۆ تەئریخی پەردەی خۆی دڕی
(ڕوح شیرین شاعر) ھەڵفڕی

کـــورد

ئێشی سەختە گل ئەکا هەر دوو گلێنەی چاوی کورد
دەردی بێدەرمانە دەردی قەومی لێقەوماوی کورد
هەر کەسێ هەڵسێ بە خوێنی ناحەقی یاری ئەکا
کەس نی‌یە ڕەحمێ بکا ئیمرۆ بە دوو داماوی کورد
بۆچ ئەستێرەی بەختی شومی کەوتە گۆمو خاکەوە
بۆ لە ناوناوانی دنیادا نەماوە ناوی کورد
بەختی کورد کەروێشکی لانە چەن کلۆڵە نووستووە
. . . .
بەسیەتی هەڵسە لەخەو سەرڕاوی گرتی دوژمنت
بێچوە شێری لانەو تازە ڕەسیدە لاوی کورد
بۆچ لە ژێر خاکا بمێنێ،ژەنگ هەڵێنێ ، هەڵوەرێ ؟
ڕاپەڕە هەڵمەت بەرە شمشێرێ تازە ساوی کورد !
نامرێ ڕۆژی ئەبێ ئەم قەومە ئیشی ڕێ‌بخا
ڕاپەڕێ وەك شێری بێشە کۆمەڵێکی لاوی کورد
بێتە ڕیزو یەك‌ببەستێ ، یەك‌گرێ گەورەو بچووك
سەیری‌کە ئەوسا ببینە هەڵمەتی پڕتاوی کورد !

بەغدا : ١٩٣٧

یار لەخەوما

شەوێ لە شەوان یارم هاتەخەو
دانیشتم لەلای بە درێژی شەو
لەناو ژوورێکا بێچرا تاریك
منی خەمگینو یاری قەدباریك
دوو بە دوو هەردوو تەریك لە ئەغیار
ویستم پێی بڵێم جەفای ڕۆزگار
کەی هەلێکی وا بۆ من هەڵکەوێ
یار لەلای من بێ سەراپا شەوێ
بۆی هەڵبرێژم جەفاو دەردی دڵ
من بۆ یارەکەی ڕوومەت پەڕی گوڵ
کام دەرد ؟ دەردیدڵ ، کام دڵ ؟ کوڕەی خەم
لای کام یار ؟ یاری بێیارو هاودەم
ئەو دەردە کەوا دڵئەکا بە ئاو
کامدڵ ؟ کۆمەڵی خوێناوو زوخاو
ئەو دەردە کەوا دڵ دێنێتە جۆش
ئەو دەردە کەوا دڵ ؟ ئەکا بێهۆش
ئەو دەردە کەوا دڵ ئەسوتێنێ
ڕیشەی جەرگو دڵ لەبن ئەهێنێ
کزکز دانیشتم دەروون لەخەم کەیل
من مەجنونێ بووم یارچاتر لە لەیل
دەستی حەسرەتم دایە بەر ئەژنۆ
ئەژنۆم خستە ژێر بەینی دوو ئەبرۆ

دل یاخو بلێم کانگەی کۆیزوخاو
هاتە کوڵ قوڵپی بۆ گلێنەی چاو
تك‌تك دڵۆپی خوێن لەچاو ئەتکا
بەسەر رووومەتا لەعلی ئال ئەشکا
خوێن لەدڵ بۆچاو لەچاو بۆڕوومەت
وەك یاقووت تك‌تك سەرزەوی ئەکەوت
جۆگەو بناوان فووارە سەرجەم
لە جەرگ‌و دڵو چاو هاتەبەرهەم
بە فرمیسکی چاو بەرچاو بو ڕەنگین
بەرەنسک ئەهات لە جێی گریەو شین
نەقسە نەڕاز بۆم نەکرا ئەدا
سینەمایە بووم خۆم نیشان ئەدا
بە گۆشەی چاوی شیرینی دولبەر
سیمای سینەمام کەوتە بەرنەزەر
ساتێ حەپەسا تاسی بردەوە
سەیری سینەمای دیسان کردەوە
باڵی چاویدا تەماشای کردم
لەسەر سەختیم‌بوو کە مام نەمردم !
بە پەنجەی شمشاڵ پەچەی هەڵبڕی
قەدقەد پەردەی‌دڵ توێ‌بەتوێ دڕی
شەوقی خستە ناو ژووری تەنگی‌تار
ئەلەکتریکی سەر گوناو ڕوخسار
ئەو سینەمایە کەوا بێدەنگ بو
ئەو لاشە کەوا وەك نەقشی سەنگ بو

کەوتە زایەڵەو شیوەنو گریان
ئەی لەرانەوە چاکتر لە قەوان
بێ پەردە بیباك بەناڵەی سەدتەرز
ئەگریا ئەیگوت بەئاوازی بەرز
ئازیز نەونەمام باڵا عەرعەر تەرز
ئاسکۆڵەی خەتا یاری گەردنبەرز
گوڵخونچەی بەهار باخچەکەی ژیان
وەنەوشەی تازەی بەری بەر بەیان
ئاسك شەرمندەی چاوە کاڵەکەت
وەنەوشەی چیمەن دەنکە خاڵەکەت
دەمخو نچەی گوڵباخ ، ڕوومەت شەکرەسێو
بەڕەزای شاخان ئەگریجەی پەشێو
ڕوومەت پەڕەیگوڵ دەمی نەوبەهار
دڵۆپی شەونم عارەقی ڕوخسار
لەیلی نازارم باڵا سەوڵی تەر
من مەجنونی تۆم لە مەجنون بەدتەر
بۆ تۆ بێزارم من لە ژیانم
خەریکی زاریو شینو گریانم
بۆ تۆ بو جەرگم وەك بێژنگ کون کون
بۆ تۆیە دایم ئاهو ناڵەی من
شەووڕۆژ دایم شینو ڕۆڕۆمە
بۆچی نازانی هەمووی بۆ تۆمە !
لەبەرتۆ ئەڕوا خوێن لە چاوانم
هەناسەی ساردی نیوەشەوانم

بەرداو بەردم کرد کەوتمە هەردان
بۆ تۆ ڕەهەندەم بۆ تۆ سەرگەردان
بۆ تۆ بێزارم لەخزمو لەخوێش
شەرتە شەرت ئازیز ببم بە دەروێش
بۆ تۆ حەرامە لەم دوو چاوە خەو
بۆ تۆیە ناڵەو گریەی نیوە شەو
بڕوانە کزەو هەناسەی سەردم
بۆچی ناپرسی گیانە لە دەردم
سەیریکی کردم یار بە خەمباری
هات بە چاویا ڕیزەی مرواری
چی بکەم بێچارەم گرانە دەردم
من لە تۆ زیاتر هەناسە سەردم
بە شینو گریان وەسڵ مەسێنن
مەردن ئەتوانن مەردی بنوێنن

بەغدا : ٧ی تشرینی یەکەمی ١٩٣٧

شـەوی بەغدا

شەوی بەغدادو ڕۆژی شاری پێنجوین
شەوە دۆشاوو ڕۆژە شانی هەنگوین
گوڵی باخات و باخی جادەکانی
بە پوشیکە لە پوشی دەشتی (پوشین[1])
تەپۆڵکەی بابل و ئاساری کۆنی
لە خاکایە لەداخی شاخی (هۆرێن [2])
مەکینە ، نەوت و شوفێرو مەددیشەت
لەکوی نەهری ئەکا وەك نەهری بیتوێن [3]
نی یە لەم دەشتە زۆرە کانیاوێ
لەلای تۆ کانی و کارێز لەسەر ڕێن
بەدەست لەم دەشتەدا مەر گیا بنێژن
چیای تۆ ئاڵ و والایە کە دەردێن

بەغدا ـ ١٩٣٧

---

(١) (پوشین) دێیەکە لە ناوچەی سوروچک .
(٢) (هۆرێن) دێیەکە لە قەزای خانقین هەیکەلی زۆری تیایە کە لەبەردە بە قەدشاخەکەوە هەڵکەنراوە .
(٣) (بیتوێن) نەهریکی گەورەی هەیە لە قەزای رانیە .

ـ سـەلام ـ

شـــیوەن

بۆ خەلەف شەوقی داوودی

هەورەکەی مەینەت جۆشاو خرۆشا
تەمی ماتەمی ڕووی دڵی پۆشا
گڕەی بریسکەی چەخماخەی بەکوڵ
ڕووناکی بڕی لەسەر هەردیدڵ
کورەیدڵ دیسان کەوتە جۆشوتاو
خۆیبوو بە سکڵ جەرگ بوو بە زوخاو
ئەدیبی نازار خۆش زمانمڕۆ
لەبیبی شیرین نوکتە زانمڕۆ
وەسیەتت وابوو من بگریم بۆ تۆ
هەرەس بە ماڵم (خەڵەف شەوقی) ڕۆ
ئەدیبی شیرین کۆمەڵی ئەدەب
نازاری کوردو مەحبوبی عەرەب
لای فارس سەعدی لای عەرەب (لبید)
لە لای تورك وەکو (عبدالحق حمید)
نوکتەی لەتیفە ، تەشبیەو بەیان
وەك (صەبیح) بێکەس بە هەتیویمان

بگرین برێژن فرمێسك وەکو من
بڕرا بە باڵای (داوودی) کفن
وەك بولبول وابوو لە شەش زماندا
تاقە یەكگوڵ بوو لە کوردستاندا
دڵ بۆ تەئریخی وەها هاتە گۆ :ـ
لەگەڵ داودە خلف شەوقیڕۆ

١٠	٧١٠	٤٢١	٢٠٦

١٣٥٧ ھ

ساقی نامە

وەکو من گەر بزانی قورِ ئەپێوی
بە بێ‌شك زوو ئەدەیتە شاخ‌و کێوی
قەرارێکە لە چەند لاوە دراوە
نەمێنێ قەومی کوردو سەربزێوی
نەتیجەی کۆمەڵو کۆبوونەوەی کورد
نی‌یە غەیری پەرێشانی‌و پەشێوی
لەبەر ئالیکی خۆیە شێخ ئەڵێ پێت
لە خەرمانی سیاسەتمەن نەپێوی
کەری شەیتانە شێخ‌و جبەکورتان
زرِەی تاڵەکەرو کورتان‌و خێوی
سیاسەت وا ئەبێ شێرێکی وەك کورد
بە گورگان خواردی داوە مامەرێوی
گەلێ زەردهەڵگەرِا وەك بەی بە دارا
کە خنکا کورد کوڵمی شەکرە سێوی
بەسە بۆ حوکمی ئیعدامی لەسەر حەق
ئەگەر بێتو بجووڵێ تۆزێ لێوی
گەلێ لاشەی شەهیدی نەوینهالاًن
لە شاخا وەحشی خواردی بوو بە شێوی
جەوابی دوژمنت وەختی سکالاًت
ئەبێ گوێچکەت هەڵوڵکەی بۆ جنێوی
بدە ساقی شەرابێ چەشنی گوڵنار
پیاڵە پرِبکە تا دێتە لێوی

شەرابێ بێ ، ڕەش‌و تاریك‌و ڕەنگ‌تێر
بەبێ عوودو کەمان‌و تارو بلوێر
بەبێ دەنگی ملت کەچکە بە تەرزێ
گووارەی شۆڕی زەردی گوێت نەلەرزێ
کە چونکە ئەمرۆ ڕۆژی گەرمە شینە
چی‌جێگەی کەیف‌و بەزم‌و پێکەنینە
بەیادی خاکی پاکی کوردەواری
بەیادی شۆڕە سواری نادیاری
بەدیاری کوردو تەئریخی مەجیدی
بەیادی گوڵ‌گوڵی خوێنی شەهیدی
شەڕابێ بێ کە مێوی نێژرابێ
بە خوێناوی شەهید ئاوی درابێ
فیدات‌بم ساقیا ئەی گیانی شیرین
مەڵێ کوانێ شەڕابی مێوی خوێنین ؟
هەموو باخاتی شاخی کوردەواری
لەجێی باران بەسەریا خوێن ئەباری
پیاڵە پڕبکە تۆ لەو شەڕابە
منیش جەرگ‌و دڵم وێنەی کەبابە

★ ★ ★

بەیادی لاوەکانی بێ‌سەرو شوێن
شەهیدی شاخەکانی دەوری پێنجوێن
کە بۆ ئێمە ئەڕوانێ چاوی کاڵیان (١)
بەسەر بەردا ڕژاوە خوێنی ئاڵیان
درەنگە کاتی خۆرئاوایە زەردە (٢)

ببینه کەوتە باڵ‌وتوون‌و هەردە
سەراسەر دایەبەر گردو کەژو کۆ
منەی(٣) لاشەی شەهیدی گرتە ئەستۆ
دەم‌ودەس لەو شەڕابی یەك پیاڵە
نەهێنی ساقیا خوێنت حەڵاڵە

★ ★ ★

بەیادی شەو کەوا تاریك‌و تارە
کە سەرتاپای ڕەشە وەك زوڵفی یارە
لەبەر پرسەی شەهیدان‌و یەتیمە
هەناسەی ئەو کزەو سۆزەی نەسیمە
بەیادی بەربەیان‌و سوبحی داماو
کەناری ئاسمان ئەگریێ بەخوێناو
بەیادی پرژی خوری شاخ‌و کۆهسار
گزنگی‌دا پریشکی دێتە ناو شار
شوعاعێ رائەکیشێ وەك ئیشارە
بەڕوو زەردی بە ڕووی لاشەو قەنارە
بەیادی دیلەکانی کوردی نازدار
بەحەپسی چوونە قەسری شاهی قاجار
کە چونکە کوردی بێچارەو فەقیرن
هەموو گیران‌و خنکان‌و ئەسیرن

★ ★ ★

بدە ساقی شەڕابی لەعلی ئاڵت
لە فرمێسکی پیاڵەی چاوی کاڵت
دیارە چاوەکانت پڕگرینە

وەکو من جەرگی تۆش کۆنە برینە
شەڕاب فرمێسك‌و پیاڵە چاوی توبێ
ئەبێ من هەردوو چاوم بلقی دۆبێ
بەکوێری بمدەرێ ساقی درەنگە
دڵم وریایە دنیا نەقشی سەنگە
پەیاپەی بمدەرێ تۆ لەو شەڕابە
مەزەم لازم نی‌یە جەرگم کەبابە

★ ★ ★

بەیادی رۆحی ئەو کوردە هەژارە
وەکو مەڕ ڕیز ئەبن بۆ بەر قەنارە
شیمالی کوردستان هەڵسە ببینە
سەراسەر ناڵەو گریان‌و شینە
لە قوڵپی خوێنی ئاڵی ئەو دوو چاوە
لە مێوی ئەو ڕەزە ئاوی‌دراوە
بە خوێناوی شەهیدی کوردی بێ‌کەس
پیاڵە پڕبکە ساقی دەم‌ودەس
ئومێدێکم بە دنیا من نەماوە
وەرە ساقی بە یادی رۆحی (کاوە)[١]
سەرومڕ تێکە بادەی ئەرخەوانی
لە نوێ هەڵدەین (درەفشی کاویانی)
بەسە ناسۆری زامی جەرگی کون‌کون
بەزەهری ماری وەك زوحاکی دوژمن

★ ★ ★

هەتاکەی کوردی بێ کەس وا زەلیلە ؟
هەتاکەی بۆ ئەمو بۆ ئەو دەخیلە ؟
هەتاکەی وا زەلیلو پەستو خوارە ؟
هەتاکەی بەرز ئەبێتو بۆ قەنارە ؟
هەتاکەی خوێنی ئەم قەومە حەڵاڵە ؟
لەبەرچی بێدەنگو خامۆشو لاڵە ؟
لەبەرچی تارو مارو دەربەدەربن
لەبەرچی پێبەکۆتو قورِ بەسەربن ؟
خەتای چیبوو بڵێ ساقی قصووری ؟
لەبەر چی وونکرا خاکو سنووری ؟
لەبەر چی بەش بەشە ئەم لالەزارە
لەبەر چی کورد بە بێ لانەو هەوارە

★ ★ ★

سوراحی دڵ کە هاتە جۆشو ناڵە
لە خوێن پڕبوو دووچاوی وەك پیاڵە
ڕژاندی ساقی جووتێ چاوی کاڵی
بەسەر کوڵمی سپیدا لەعلی ئاڵی
دەمی خونچەی گوڵی تازە بەهارێ
لەسوبحا شەونمو ئاوونگ بباریێ
بپشکووێ تازە ئەمما نەك تەواو گەش
دەمولێوێکی کردو گوڵو بێغەش
بەدەم گریانەوە یەعنی بەزاری
کە زاری کردەوە گەوهەر ئەباری
وتی : ئەم قەومە قەومێکی قەدیمە

شەجیعە خاوەنی تەبعی سەلیمە
ڕەوشتی پاکیان صدقو سەفایە
بەڵام پاداشیان جەورو جەفایە
ئەزانی بۆچی ئەم قەومە زەبوونن
بەجارێ بێبەشی علیمو فنوونن
تەماشاکە چی سرێکی عەجیبە
لە خاکی کوردستانا کورد غەریبە
هەموو گەورەو شەریفی کوردەواری
لە چەندلاوە کراون خانەشاری
لەبەر بێعیلمییە زارو زەلیلن
لەبەر بێعیلمییە وا حەپسو دیلن
ئەبێ هەوڵێبدەن هەڵسن بخوێنن
بە عیلمو مەعریفەت تۆڵەبسێنن
زەمانی گورزو ڕم باوی نەماوە
قەڵەم کەڵکی هەیە نەك شیری کاوە (١)
بخوێنن پێبگەن کۆمەڵ بدەن ساز
هەزاران رۆحی کاوە دێتە پەرواز
بە بەریا بۆ بچم با زۆر نەچم دوور
(کریمخان)و (صلاح‌الدین)ی مەشهوور
بەڵێ دوو شێری خاکی کوردەوارین
لەناو شاهانی دنیادا دیارین
ئەڵێن دوو پڵنگی پاکی خاکی کوردن
بەڵام بۆ خزمەتی بێگانە مردن
لەجیاتی خزمەتی شاهی صەلیبە ؟

وەرە بڕوانە سەیرێکی عەجیبە ؟

. . . .

. . . .

. . . .

. . . .

★ ★ ★

خودا تو و قەیدی پانی پەڕە گەورەت
لە کوێن‌و کەی ئەگاتە وەقتی دەورەت
دەفەرموو ڕاپەڕە (ئاهورەموزدا)
ئەوا (ئەهریمەن)ت دنیای بەدزدا
سەدایەك هاتە گوێم وەك (لن‌ترانی)
بە سۆزێکی حەقیقی‌و گیانی گیانی
لەشم موچڕکەی پیاهات‌و پیاچوو
شعوورو بیرو هۆشم زوو لەلاچوو
وتی : هەوڵێ بدەن هەڵسن بخوێنن
بەعیلم‌و مەعریفەت تۆلە بسێنن

★ ★ ★

درۆیە سەرگرێ ئیشی گەلی کورد
گەلێ وەك تۆ بەداخ‌و دەردی ئەومرد

هەتا شێخی درۆو حیلە بمێنێ
درۆیە کورد بجووڵێ حەق بسێنی
هەموو دەروێش‌و مارگر زەرگ‌وەشێنن
ئەمانە ڕاپەڕن تۆڵە بسێنن ؟
درۆیە کەی بەهەشتم بۆ ئەوانە
بە هەشتی من ڕەوشتی پاک‌وجوانە ٠

حیلە ـ ١٩٣٨ م

---

(١) ئەلین چاوی رەشی کاڵ‌بووە وە کاتێ لە کردنی ئیشێکا ناهومێدبن٠
(٢) زردە : بەکاتێ ئەڵێن کە خۆرئاوا ئەبێ‌و عەکسی خۆر بەرەبەرە بەشاخە بەزەکانا بەرزئەبێتەوە ، زەردە پەریشی پێ‌ئەڵێن ٠
(٣) منە : بەشوێن دۆزی ئەلێن ، لەگەرمیانی کوردستانا بەکار ئەهێنرێ وەکو ئەڵێن فلان منەی چی ئەکا ؟
(١) کاوە : کاوە ئاسنگەری بەناوبانگە کە (ضحاك ـ ئەژدەهاك)ی کوشت ٠

ـ سەلام ـ

(١) بەلامەوە (چەکوش) کاوە بوایە جوانتربوو ٠

تێگەیشتن

تێگەیشتن لەم زەمانە دەردە ئەما دەردی سەر
تاڵبی جەهلن بەجارێ دوژمنی فەزڵوهونەر
خۆ ئەگەر بێتو بزانن تۆ لە دنیا تێئەگەی
نایەڵن توزێ ڕەحەتبی ئەتکوژن خاکت بەسەر
ماری دێمی چاکترە لای من بە کۆڵێ زەهرەوە
گەر بەشەر ئاوا بەشەڕبێ تف لە ئەخلاقی بەشەر
تۆپوتەیارە ، تفەنگ بۆ کوشتنی کورد ساز ئەدەن
بێپەناو بێمەلجەئن ! بۆ کوێ بچن ؟ أين المفر ؟
ڕێی حەقیقەت بگرە تا ماوی نەکەی لادەی لە حەق
حەق بڵێ ناحەق مەڵێ نەیکەی لە حەق سەرفی نەزەر
ئاخری هەر ئەمکوژی نابێ لەدەستی دەرپچم
ئەمکوژی جارو جەهنەم وەی بە (في النار سقر)

حیلە ـ ١٩٣٨ م

حەقیقـەت

حەقیقەت مەسلەكو مائیل بە حەق‌بین
ئەبینە ڕەهنمانی دین‌وئاین
لەبەر تەختی شەهی سوڵتانی عەشقا
گەلێ خەسرەو ئەبێتە عەبدی شیرین
پەری دەستی لە دڵداوە بە زەحمەت
بەشێتی لەم تەلسمی عەشقە دەرچین
بەهای جوێنی لێوی ئاڵت
دڵی غەمدیدەیە هەم گیانی شیرین
گلێنەی چاوەکانم عەکسی تۆی گرت
هەمو برژانگەکانی کرد بە پەرژین
لەبەر یەك زەردەخەنەی لێوەکانت
جیهانێکە سەراسەر گریەوشین
موحەقەقمە کە ڕۆحم دێتەوە بەر
بە کوردی دای‌بدەن تەلقین‌و یاسین

حیلە ـ ١٩٣٨ م

بەیادی چاوەکانی

بەیادی چاوەکانی تۆیە مەستم
شعورو عەقڵو هۆشم چوو لەدەستم
لە پێ‌کەوتومو ئەمما دڵ ئەڵێ پێم
کە یارم دەست‌ئەداتە ژێری دەستم
نی‌یە جێگەو پەناهێ غەیری دنیا
سەری خۆم هەڵگرم دەرچم نەوەستم
چی‌یە دنیا ؟ درۆو چاوو ڕاوە
زمانم گەر بڕی چاوم ئەبەستم
گەمارۆی‌دام بەگەرمی حەزرەتی شێخ
بەناوی دینەوە لاقی ئەگەستم
بە بێ‌هودە خەریکی نوێژو ڕۆژوم
کە مەرهونی (بەلای)[1] ڕۆژی (ئەلەستم)
بەسەد مەکرو فڕوفێڵو چەپ‌وگوپ
خەریکی فڵچەبوو چا بوو خەلەستم

حیلە ـ ١٩٣٨ م

---

(١) بەلام : (بلی) ڕۆژی (الست بربکم) خـوای تەبـارەکو تەعـالی بانگی کردووە ، بۆ گیانی هەموو ئـادەمیزاد لەپـاش ئـەوەی کە ڕووحانیەتی هەموو هێنایە وجود دەنگێ هات پرسی : الست بربکم؟ هەندێ وەلامی دایەوە (بلی) هەندی بە (نعم) ، ئەوی (نعم) وەلامی دایەوە کافرەو ئەوی کە بە (بلی)ی وەلامی دایەوە ئەهلی ئیمانە ٠

چی خۆشـه

چخۆشه من لەڕێی عەشقا لەخاکا (١)
بگەوزێمو غەزالی بەڕهەر راکا
ڕەقیب با هەر حەچەی بێتو مرەی بێ
میسالی سەگ بە چواردەوری کەلاکا
بەبێ حیکمەت نی‌یە دایم ئەنالم
بزانە مردوێکم وا لەخاکا
خولی‌دا زەردەخەنەی گەوهەرینت
بە گریانو لە گێژاوی هیلاکا
هەمو عالەم لەچاوی پیسو چلکن
ئەترسێتو منیش ترسم لەپاکا
عەجایب خۆی‌لەخۆی گۆڕاوە یا ۰۰۰۰ ،
بەدوو ۰۰۰ لە کاتی فیکوفاکا

حیلە : تەمووزی ١٩٣٨

---

(١) (چە) نوسرارابوو (چ)م بەراسترزانی ۰

بەیادی وەلیدێوانە

دڵە کوورەی خەم کۆمەڵی زووخاو
سا دەخرۆشێ
موشە دەمەکەی هەناسەی پڕتاو
دەخیلە جۆشێ
گۆمی خوێنینی چەمی گریانم
هانا خۆیناوێ
بناوانەکەی جۆگەی چاوانم
ئاوێ ، لافاوێ
سا دەی با بڕوا پڕیشکت بەتاو
شەرارەی ئاگر
بۆ جەرگ‌و دڵ‌و ناوسك‌و هەناو
یەك گڵپە یەك گڕ
تیر لەسەر تیرە ئەو هەردەو دەورە
چڕەیە جەنگەڵ
قامیشەڵانە بێشەیە نەورە
بۆ چەکە دووکەڵ
سەر بکا پێچ‌پێچ دووکەڵ لە دەروون
وەکو هەوری تار
تاریك‌و نوتەك رووی سەما گەردوون
چەرخی کردگار
بدا بە یەکدا هەورەکەی بەهار
سەرشاخ‌و سەرشاخ

رووبەرووی چیاو هەردەو کۆهسار
لەیلاخو ئێلاخ
پیرەمەگروون(٢) گۆیژەو زمناکۆ
بیزەڵو بەمۆ
پەیکوڵی ، زەردە ، کاژاو ، داڵەهۆ
شنروێ ، شاهۆ
یەکسەر دابگرە سەراسەر بەتەم
وەکو دڵ بەخەم
باران بڕێژە تاوتاو بەخوڕەم
فرمێسکەکەی چەم
تەپونم داکە بە شارەزوورا
نەك بە ڕەهێڵە
هەواری شەم(٣) بو لە خوارو ، ژوورا
ڕێپێلگەی خێڵە
کەی ڕژا باران بە کوردستانا
گوڵگوڵی خوێنین
هەناسەی منە لەبەربەیانا
دەمی گریەوشین

حیلە ١٠ی مارتی ١٩٣٩م

---

(١) موشەدەم : لە هەمانە ئەکرێو دوولق داریش ئەکری بە دەمەکەیا، دەستی پیائەنێنو ئاگری پێئەگەشێننەوە ·

(٢) ئەم شیعرە هەمووی ناوی شاخەکانی لوای سلێمانییە تەنها تیپی پوە عەتف لەمەیانیانا هەیە ·

(٣) شەم : دلداری وەلی دێوانە بووە ، وەناوی شەمسە بووە ·

ـ سەلام ـ

(من و خەم)

دڵە بە هیوای گەردن پڕخاڵان
بەسیە گریەوشین
خۆت مەدە لە تیر مژەی چاوکاڵان
دەمی پێکەنین
سەیری گوڵ بکە لە عەشقی گوڵدا
بێ گریەو ناڵە
یەخەی خۆی دڕی دای بە قەد چڵدا
لە خوێنا ئاڵە
بێ هودە بولبول لەم چڵ بۆ ئەو چڵ
بێ خەبەر لە عەشق
لەبەر دەردی دڵ وا بێ دەنگە گوڵ
بۆ عەشقە سەرمەشق
بسوتێ وەك شەم بە بێ زیادوکەم
هەر بە یەك نەفس
هاوڕازت کزەو سۆزەی دەردوخەم
ببە بە قەقنەس
یاری ئەو بارە ئێشە ئازارە
زامە برینە
دەردە هجرانە وەك ژاری مارە
گریانە شینە
گڵپەو بڵیسەی گڕەی توێی دەروون
وەك بابا گوڕگوڕ

وەك نەهری زابو وەك بەحری جەیحون
فرمێسكی بەخوڕ
هونەی فرمێسكە ئەڕوا وەك دەلێن
لێڵووێڵو سوور
ئاڵووالآیە چوار دەورم بە خوێن
بوو بە شارەزوور
كێوی غەم لەسەر دڵی دڵ خەمگین
پیرە مەگروونە
بۆچیبێ ئەبێ ناڵەو گریەو شین
دڵ بە غەم ڕوونە
هەی غەم هەی ڕەفیق هەی هاو رازیشەو
تا بەریبەیان
بێدارم بۆ تۆ ، بێزارم لەخەو
مەگەر دەرچێ گیان
مونس ڕازو ڕەفیقی چۆڵم
لە بیابانا
هەی عەسای دەستم كەلپوسی كۆڵم
لەناو شارانا
نەتۆ بەبێمن ، نەمن بەبێتۆ
لە ژین لە ژیان(١)
ئالآین بەیەكدا وەكو تانوپۆ
یەكلاشە یەكگیان

حیلە : ١٩٣٩

---

(١) (ژین) نووسرابوو (ژیان)م بەراستىرزانی ٠

تۆزێ لەنجەولار

تۆزێ لەنجەولار ، تۆزێ لەنجەولار
ناسکو نازدار تۆزێ لەنجەولار

بە نیوە نیگای دووچاوی بیمار
دڵی بیماران بەس بدە ئازار

بەورشەو پرشەی کوڵمو خاڵەکەت[1]
بە زەردەخەنەی لێوە ئاڵەکەت

جەرگ هەڵقرچاوە دڵەسوتاوە
ڕەگو ڕیشەیان لە بنبڕاوە

بەنووکی تیری موژکانی تیرت
بەئەبرۆی نازی تیژتر لە شیرت

سینەهەڵدڕا ، لەتلەتبوو جگەر
بەسیە تەجرەبەی نەشتەرو خەنجەر

بە تاری گێسوی خاوی دلگیرت
بە حەڵقە حەڵقەی زوڵفی زنجیرت

دڵی دێوانە بۆئەکەی زنجیر ؟
ئازارت ئەدا ناڵەی پڕ تەئسیر

خۆت لادە لە دڵ گوڵ خونچەی بەھار
ناڵەی بەتینە دڵی دەردەدار

شەرارەی ئاھی کە بڕوا بەتاو
نەك تۆ کە گوڵی بەردئەکا بە ئاو

دەستم دامێنت یاری شیرینم
دڵ ئەتسوتێنێ ، منیش ناتبینم

حیلە : ١٩٣٩

---

(١) (ورش) نووسرابوو (ورشە)م بەراسترزانی ٠

ڕازو گلەیی (ژیان) بۆ (ژین)[1]

ڕۆڵەی شیرینم مایەی (ژیان)م
شەوقی شەبەقی بەری بەیانم

کلیلی گەنجی ڕازی بەستەی دڵ
خونچەی پشکوتوی تازەی سەری چڵ

بولبولی باخی بێ شەوق و شادی
گیرۆدەی قەفەس دوور لە ئازادی

نەمامی تازەی (ژیان) (ژین)ە کەم
خەڵفی کۆتەرەی سەربرینەکەم

داهات وەك گرزە[2] لق و پۆپی من
کلکی لە خۆم بوو تەورەکەی دوژمن

لەسەر کۆتەرەو ڕیشەی بڕاوم
ڕیشەت داکوتە گلێنەی چاوم

گیانم بوو بە ئاو تاتۆم پێگەیان
بڕام و نەمام نەمامم چەقان

زۆر زۆر بێکەس بووم زۆر لامزە بوونە
سەدشوکری خوا وەجاخم ڕوونە

کۆرپەی نازدارم (ژین)و حەیاتم
جێنشینی جێم لەدوای مەماتم

ساوای نازکی وەکو پەڕەی گوڵ
جێی خەڵق باوەشە جێی تۆیە توێی دڵ

بەزی ناوسکم بخۆ تۆ تاوتاو
تا گەورە ئەبی ئەوسا شیری خاو

مەمکەکەی فکرم تۆ بگرە بەدەم
وەك شیردای ئەدەم مۆخی ناو کەللەم

بیمژە هۆش‌و بیرو شعورم
دێمە ناوخوێنت چۆن لە تۆ دوورم

ئێشکت ئەگرم نەك چل‌شەو چل‌ساڵ
لەترسی شەوەو ترسی دایکی‌هاڵ

نەك هەڵت‌گوشن یا بت‌خنکێنن
دوژمنن ناکاو دەست‌ئەوشێنن

برژانگی چاوم ئەکەم بەسوژن
ئەیدەم لە یەخەت لەترسی دوژمن

شەو لەناو جێدا هەڵسوکەوت ئەکەم
(تاقانە)م بگری چۆن سرەوت ئەکەم

گیانی شیرینم بەندی جەرگ‌و دڵ
تەسکینی دڵەی پڕ لە کەف‌وکوڵ

تەواو بو ڕازی دڵەی خەم دیدەم
ئامۆژگاریت‌بێ نووری دوودیدەم

ڕێگەی (پێشکەوتن) بگرە پیابڕۆ
بەڵام بە پارێز وەك خۆم لەسەرخۆ

بۆ بەرزی قەومت هەوڵو دەوت بێ
نە بەشەو ئارام نە ڕۆژ خەوت بێ

بە سیدقو ئیخلاس خزمەت بنوێنە
ناوی نیك نامی بو خۆت بسێنە

نەکەی بۆ (ژیان) خۆت بکەی بەدناو
زۆر عەیبە بۆ ژین درۆو چاوڕاو

کاتێکت زانی نەمای وەك (ژیان)
ناوت ئەمێنێ تا ئاخر زەمان

حیله : مارتی ۱۹۳۹

لەخواری ئەم شیعرەوە (پیرەمێرد)ی نەمر خاوەنی ڕۆژنامەی ژین ئەم شیعرەی نوسیبوو :

سەلام تۆ شیعرت لە من باشترە
تا لە دوور تر بی نالەت خۆشترە

(۱) بەبۆنەی داخستنی ڕۆژنامەی (ژیان)و لەدواییدا لەجیاتی ژیــان ڕۆژنامەی (ژین) دەرچوو ٠

(۲) (گزرە) لقو پۆلی دارەکان لەبەهارادا ئەپاچن کە ئامادەبی وشــك ببی بۆ زستان ئەم کردەوە گزرەی پێ ئەڵێن ٠

نەیجولی گۆیچەم

نەیجولی گۆیچەم ٠٠٠٠٠(١)
سایەبانی بان سینەو خاڵو مەم

جێبەرقی شیرین سەد خسرەوو جەم
پەردەی مابەین (دێوانەکەوشەم)(٢)

چیخی ئەسمەرپێچ ڕەشماڵانی جاف
ڕووپۆشی شێوەی شایمشکین کلاف

دەستکردی شیرین لەیلی ئێلاخان
چیخی پشت (پوڕك) پەردەی دیواخان(٣)

پەسندیدەی خاس شایسوسەن خاڵان
کۆلینی ڕەنگین لە گەورە ماڵان

جێی غەمزەو نازی یارانی دلبەر
جێی ڕازو نیاز شەو تا بە سەحەر

جێی شادیو سەفاو بەزمو پێکەنین
جێی وەسڵی شیرین خەسرەو و شیرین

جێگەی دەسبازی بازن لە دەسان
جێی مەکەو لاوەی شۆخو چاومەسان

جێی چپەو سرکەی ڕازی دوودڵان
جێی ماچی کوڵمی کۆمەڵی گوڵان

جێگەی زەردە بەی بە پەنجە گوشین
جێگەی شەکرەسێو بە دوولێو مژین

بەیداخی شادی هەڵئەکەی لە دوور
لە پارچەی دوورەنگ یەعنی سپیوسوور

جێی ئاخ ئۆفو ئۆخەی بە یەكجار
جێی ڕازو نازو نیازی دڵدار

جێی ئێخەی کەتان کاتی مانگەشەو
لا دراو لە لات وەختی شیرینخەو

دەرئەخا لەسەر سینەی وەك مەرمەر
جوتێ لیمۆی زەرد دووشەمامەی تەڕ

چاڵی ناووکی ناسکتر لەگوڵ
بیمژی بە دەم بۆ تەسکینی دڵ

سمتی خڕی لووسی سپی وەك مەرمەر
لە دەسلێکەوتن عارەق بیکا تەڕ

هانا هەی هاوار نەیجولی هەردە
ئەم پایە لەکوێ چۆن بووی بە پەردە

هاتە گۆ چیخی سووامەی نەخشین
مەستی کەیفوناز دەم بە پێکەنین

وتی نەیجولبووم لەسەر گۆی چەمان
بالا بەرزو سەوز نەوتوڵ نەمامان

بەڕۆژو بەشەو جێگەم گوێ چەم‌بوو
هاودەمم زەلو پیکەو قەڕەم‌بوو

لەجیاتی تارو عودو سازو جوق(٤)
نەغمە خوانی شەو قیرە قیری بۆق(٥)

هاژەی دامێنی لەنجەی نازاداران
خشپەی کیسەڵ بۆو کاتی ئێواران

لە باخەڵما بوو قرژانگی دووسەر
لەجیاتی باڵای لەیلی سەوڵی تەر

هاوین جێی مێش‌و مەلاریا من بووم
زستان نمونەی سبریا من بووم

لەجیاتی کێلگەو خۆڵی شێ‌و دێراو
بنکی پیکەبوو ، گسکەبوو زەلکاو

لەوەڕگای وڵاخ گامێش‌و گابووم
پێ‌شێل ئەکرام زۆر تێك‌شکابووم

چونکە بڵاوبوین هەر یەك لە یەكلا
زۆر زوو تێك‌ئەشکاین بەژێر سمی گا

تا ڕۆژێ پیاوێك تەڵ‌تەڵ چین‌بەچین
تێمان کەوت بە داس هەمووی هەڵپاچین

یەك بە پاڵ یەکدا تونگ شەتەك دران
بوین بە یەك گورزە خستینیە سەرشان

ئێواره داهات له گەوره ماڵێ
خراینه بەردەس پڕخەت‌و خاڵێ

پەنجه وەك شمشاڵ به خەنه ڕەنگین
گەردن پڕ له خاڵ وەك کۆتری نەخشین

بەو دەست‌و پەنجه هەمووی ڕیز کردین
به بەنی ڕەنگین سفت‌سفت ئەی‌تەنین

ئێسته بوین به چیخ له نەیجول دەرچوین
هەتا بلاوبوین هەر بەو دەرده بوین

لەجیاتی بۆنی بۆگەنی زەلکاو
بۆنی مێخەکەو سملەو گولاو

هەر کەس جیا بێ له هۆزو له گەل
پێ‌شێلی ئەکا گامێش‌و گاگەل

تاکو وەکو من نەبن به یەك ڕیز
مەعلوم شاد نابن به وەسلی ئازیز

هەڵەبجه : ١٩٤٠

---

(١) نەیجول : قامیش ·
(٢) دیوانەکه : مەبەست شاعیری بەناوبانگ (وەلی دێوانه)یه و (شەم) یارەکەیەتی ·
(٣) پۆرك : چیخی نێوان حەرەم دیوەخان ·
(٤) (عود) نووسرابوو (عودو)م راسترزانی ·
(٥) (قیره) نوسرابوو (قیرەی)م بەراسترزانی ·

قوتابخانەی کوردستان

دانشگای گەورە وا لە کوردستان
یەکەم مەکتەبە هەر بۆ موسڵمان
تاكوتوك شاگرد لە گاوورو جوون
ژمارە ئەکرێن لە ڕیزی نەبوون
بە باربووی میللەت یەعنی (اعانە)
چاك دروستکرا ئەم ساختمانە
خانویەکی باش زۆر گەورەو دڵگیر
گەورەو فراوان وەك قەسری وەزیر
بوو بە ئامۆژگا زۆر بە دڵخۆشی
ڕۆژی پیرۆزی شەربەتمان نۆشی
لە هەموو ئاشێ هەر لێ ئەکرا
هەتا هاتەسەر باسی مامۆستا
پیاوێکی گەورە بەڕێزو حورمەت
وتی گوێ بگرن کۆمەڵی میللەت
مامۆستای گەورە خاوەن هۆشو بیر
زۆر کەمە لامان بۆی بکەین تەدبیر
میللەت بە یەکجار وا بڕیاریدا
سەرومال دانێ ، دانا پەیداکا
مەعلووم لایخۆمان خوێندەوار کەمە
مەسەلەی خوێندن ناکرێ بە گەمە
ئەگەر گیانو ماڵ هەموو فیداکەین
ناچارین ئەبێ زانا پەیدا کەین

گەلی بێدانش ژیانی نی‌یە
نەزان بۆ کۆمەڵ (سا) سوودی چی‌یە ؟
هەندێ پیاوانی زۆر ژیرو دانا
ڕێی کارسازییان بەم ڕەنگە دانا
لە خۆرهەڵاتا عیلم نەماوە
ئەوەیش کە ببێ هەر چاوڕاوە
کاتێ منالی ئێمە پێ‌ئەگا
مامۆستا بێنین زوو لە ئەوروپا
هونەری تەلسز ، رادیۆ ، تەیارە
منالمان فێرکەن چارمان ناچارە
زۆر بە دڵخۆشی ئوستازمان هێنا
لە ئەوروپایی خاوەن (دوکتورا)[1]

★ ★ ★

تەنها مودیری ئیدارە کوردە
دانشمەندێکی بە بیرو ووردە
هەموو بەیانی بە دڵی پڕجۆش
ناوی ئەخۆیندو مودیری پڕهۆش
تا بۆی‌دەرکەوێ هاتوو نەهاتوو
بەشێکی زۆری دایم غایب‌بوو
لە یەك‌لیستەدا ناویان نووسرابوو
تاقە یەکێکی لێ‌گوم نەئەبوو
ناوی شاگردی ئەم دانشگایە
کەی وەکو ناوی خەڵقی وەهایە ؟

گوێگرن ئەوا مودیر ناویان
ئەخوێنێتەوە لە بەرچاویان
چاویلکەی پیسی کۆنی خۆڵاوی
بە بەنپێچراوی چڵکن تۆزاوی
لە گیرفان دەرهات خستیە چاوی
ناو ئەخوێنیتەوە بە دڵداماوی

★ ★ ★

(نیفاق) ئەفەندی ، حازر ئەفەندم
(ئیتفاق) کوانێ ؟ چۆ بۆ جەهەنەم
(درۆ)و (دەڵەسە) قوربان حازرین
هەردووکمان لێرەین ئێمە داخڵێن
(ڕاستی)و (سەداقەت) میرم دووبران
یەکێ بە دووساڵ پار مەحکووم کران
دایكو باوکیان هەر وەك ئەوانبوو
لەناو کۆمەڵا جێگەیان نەبوو
بۆ تۆ زۆر عەیبە ناوی ئەمانە
بەسەر لێوتابێ لەم ساختمانە
لەم عائیلەیە یەکێ بمێنێ
پڕۆژەی مەکتەب زوو ئەسووتێنێ
لەوەلاترچن یاخوا نەمێنن
ڕەگو ڕیشەیان لەبنەدەربێنن
(وەتەنی) کوانێ بۆ دیارنی‌یە
واساڵ تەواوبو بەهانەی چی‌یە

قوربان تێبگە بەسە هو مەچۆ
ناوی بە غەڵەت نووسراوە بۆ تۆ
ئەسلاً ئەم پیاوە ناوی (نۆتی)یە
لە حروفاتا هیچ فەرقی نی‌یە
کاتی ناونووسین تۆ لە مەئیوسی
لەجیاتی (نۆتی) وەتەنیت نووسی
هەردوو یەك‌تیپن نۆتی وەتەنی
مودیر کە بیستی گریاو پێکەنی
سەرلەنوێ مودیر کەوتە پرسیار
کوانێ (ڕزگاری) نەمبینی یەك‌جار ؟
ئەم ناوە بەخوا نی‌یە لە دنیا
بۆ (تەموین) نووسرا کاتی شەکروچا
هیچ کەسێ نی‌یە (ڕزگاری) ناوبێ
ئەبێ نووسینی بۆ شەکروچابێ
(ئازادی) کوانێ ؟ بانگی بکەن زوو
قوربان ئەبەدی پێرار مەحکوومبو
(عەدالەت) کوانێ ؟ لەکوێ‌یە (ئەدەب)
تەردن ، یاساغە چۆن دێنە مەکتەب
(نەخۆشی) بەڵێ حازر لەسەرپێ
هەردوولام فەوتان چی‌شار چی‌لادێ
کوانێ (سەربەستی) ؟ لەم ساختمانە
پۆلیس رای‌پێچا بۆ بەندیخانە
(زانستی) کوانێ ؟ ئەویش بۆی‌دەرچوو
مەحکوومی حوکمی عەشایری‌بوو

(جەهل) لەکوێیە ؟ لێرەم ڕۆژوشەو
خەریکی ئیشم لێم‌حەرامە خەو
بەرۆکی گرتم (عیلم) بە ناحەق
تەمای‌بو جێگە بە من بکالەق
شکاتم لێکرد بەچاودێری :
مەحکەمەی خۆمان هی عەشایری
(برسی)و (نەخۆشی) کران بە حەکەم
حوکمی عیلمیان‌دا زوو بە خاترجەم
حاکم لێی پرسین مودەی هەردووکمان
کاممان لەپێشا هاتە کوردستان
من پێم‌ووت قوربان ولیادی ئێرەم
زیدو مەئوامە لە رۆم تا عەجەم
قانوونی هێنا حاکم دایی‌پشکان
خوێندیەوە مادەی (مرووری زەمان)
دەساڵ مەحکووم بو بە زنجیر (مسدوود)
ئەوسا دەرکرێ خارجی حدوود
عیلم لای وا بوو حکومەت نی‌یە
زوو تێیان گەیاند کە گۆڕی چی‌یە
بۆچ دنیا سەری بە پووش گیراوە
هەر گایەك دۆلێك پێی سپێرراوە
سەیری بێ‌عەقلی (عیلم) بۆ ناکەن
تاکو لە دنیا تەواو تێی بگەن
کەوتە پرسیار مودیر سەرلەنوێ
بانگی‌کرد وتی : گشت گوێتان لێ‌بێ

ناوی کامتانم دەخوێندوە ئەمجار
دەنگێ‌هات وتی : مودیر (ئیستیعمار)
مودیر حەپەسا لە دەنگی بێ‌ڕەنگ
لە جێی خۆی وشك‌بو وەکو نەقشی سەنگ
تۆ کێی ؟ وا دایم حازر جەوابی
نزیك لە بەدی دوور لە صەوابی !
چەند زوو جەواب ئەدەی تۆ لە پرسیار
وتی : نازانی منم ئیستعمار
ئەگەر ئەتەوێ تۆ خۆت پێ بگەی
نەکەی قەت ناوی عاقڵی ببەی
ڕەگ‌و ڕیشەتان لەبن ئەهێنم
بە قانوون (عیلم‌و عەدل) ئەخنکێنم
یا هەر من ئەبم یا ئەوان ئەبن
حازربن هەردوو بۆ گۆڕو کفن
تەئریخی کۆنی ئێمە بخوێنن
ئەوسا ڕاپەرن دەرمان پەڕێنن
مودیر رووی تێکرو وتی پێی ناوێ
کێ تۆی هێنایە ئەم دانشگایە ؟
سیامەت ئەوسا منی هێناوە
بەڵام من ڕیشەم چاك داکوتاوە
هەر پیاوێ تۆزێ سەردڵی لێدا
کە من دەرکەوتم بۆم دێتە سەما
سەروەت‌و پارەو دەوڵەت هی منە
خواردنی شەعب گیتکەی هەرزنە

ئەقطاعی پیاوم هەموو ئەمیرن
خوفیەو جاسووسم هەمو ٠ ٠

ئەگەر خۆشیانە جووتم ئەگەڕێ
ئەگەر بارانە ئاشم ئەهەڕێ

مودیر پێی وتن : مەکتەب دائەخەم
بۆ چارەسەری منیش ڕائەکەم

پێیان وت هەژار بۆ کوێ ڕائەکەی
جێگە نەماوە پەنای بۆ ببەی

لەژێر دەسمانا دارِزا جیهان
ناچار شەڕئەکەین خۆبەخۆی خۆمان

ئەیکەم بە مەلیك سەربەستو ئازاد
تاجی ئەدەمێ وەکو کەیقوباد

بەڵام سەربەستی هەموو دیلی‌یە
پادشاهیمان هەر زەلیلی‌یە

ئەشراف من ئەیکەم کەس ئەشراف‌نی‌یە
(دانام)م داناوە کە گو٠٠ی چی‌یە

گەدا پاشایە ، پاشایە گەدا
هەرچۆن بۆ ئیشی ئێمە دەست‌ئەدا

قانوونی ئێوە دەمی ئێمەیە
عەقڵو مەنطقتان لامان گەمەیە

دەنگێ‌هات وتی : جەنابی مودیر
بەینێ غائب‌بووم لێم مەبە دڵگیر

یەزدان ئەزانێ هۆش‌و بیری من
بۆ سەر بەستی‌یەو کوشتنی دوژمن

نابێ بترسی یا تەفرە بخۆی
هیوای زانستی بە فیرۆ نەدەی

من ئیتیفاقم وەعد ئەدەم بە تۆ
ئێستە دەرچووم من کەوتمە هاتوچۆ

حوکمی تەواو بوو (زانستی) ئازیز
لە خوا بەزیادبێ وا هاتەوە ڕیز

گەر لە پشتم‌بێ کەمن تەنها ئەو
نامەوێ هەزار قوبادو خسرەو

چونکە زانستی رەفیقی زۆرە
حەپسن بەرئەبن بەڵام بەنۆرە

(سەربەستی) تازە لە بەندیخانە
دێتەوە بۆ لای ئەم نیشتمانە

مژدەی بەربوونی ئازادی داوە
لە مانگێ زیاتر حوکمی نەماوە

من کەفیلی تۆم بارمتە ئەدەم
زانستیم بەسە من بە خاطرجەم

ئەوسا (سەربەستی)و ئازادی هەموو
ڕزگاری ، دێنە لای من زووبەزوو

هەموو بەجارێ دەس بەیەك بدا
دەست لە دەست قوەت لە خودا

زانستی بەسە بۆ سەرپەرشتی
بە دڵ ئیتیفاق یەکێتیو گشتی

ئیستیعمار ئەوسا سەرلێشێواوە
ئەزانی بۆچی ؟ چوندەرکراوە

شاربازێر ١٩٤٤

---

(١) لەچاپی یەکەمدا (هەموو) نوسرابوو (خاوەن)م بەراسترزانی.

داخی دووری‌و خه‌مگینی

ئه‌مین زه‌کی به‌گ

یاران بۆ به‌غدا وه‌ك جاران نی‌یه
شادی‌و دڵخۆشی شارانی نی‌یه
بۆ مه‌کته‌به‌کان بۆ کتێبخانه
ڕه‌نگی که‌لاوه‌ی گرت وه‌ك وێرانه
ئه‌م شاره بۆچی مات‌و خامۆشه ؟
بۆچی دڵی من وا به په‌رۆشه ؟
بۆچی فرمێسکی سوێر دێ له چاوم
قرچه قرچیه‌تی جه‌رگ‌و هه‌ناوم ؟
من هه‌ردوو ده‌ستم خسته به‌رئه‌ژنۆ
بێده‌ستی کورده ئێشی ده‌ستی تۆ
پێویست بو که کورد به‌ڕیز بوه‌ستێ
له فرمێسکی چاو حه‌وزێ هه‌ڵبه‌ستێ
ده‌ستی تێبخه‌ی له‌جیاتی حه‌مام
نه‌چی بۆ بێروت نه‌چی تۆ بۆ شام
به‌ڵام قه‌ومه‌که‌ت کوردی بێ‌که‌سه
ده‌ردی نه‌زانین بۆ مردن به‌سه
دوو گۆمی خوێنه هه‌ردوو چاوی من
پڕبوون له فرمێسك وه‌ك به‌حری بێ‌بن
جێگه‌ی پێی تۆیه گلێنه‌کانی
ها ، ده‌ستی تێخه بۆت بوون به کانی

گەرمە گەڕاوە وەختە بێتە کوڵ
قوڵپە قوڵپیەتی سەرچاوەکەی دڵ
دڵ وا جۆشیسەند چاوبوو بە کانی
تۆ دەستی تێخە با بشکێ‌ژانی
تیادا بگێڕە پەنجەو دەستو قۆڵ
(بە دڵغەمگینی) مەبڕە ڕێگەی چۆڵ
تۆ دەستوپەنجەت بێتە ئێش‌وژان
کێ‌ی‌تر ئەنووسێ (کوردو کوردستان)
ئەو دەستوپەنجە کورد نەجوڵێنێ
(تەقەلای بێ‌سوود) بێ‌سوود ئەمێنێ

بەغدا : تەمووزی ١٩٤٤

تاق تاق کەرە

تاقە مەلەکە تاق‌تاق‌کەرەی شەو
بۆ حەرامت‌کرد ؟ لە دووچاوت خەو
بە تاقی تەنیا بێ‌یارو یاوەڕ
هەر تاق‌تاقتە هەتاکو سەحەر
ئەم ئاهو ناڵەت هەموو بۆچی‌یە ؟
تەقەلای تەنیا هیچ سوودی نی‌یە !
هاتە گۆمەڵی خاوەن هۆش‌و بیر
بە ناڵەی گەرمی تیژی پڕ تەئسیر
وتی مەلێکم هەر شەو تا بەیان
ناڵەی (حەق‌حەقمە) بە دڵو بەگیان
لەم دار بۆ ئەو دار لەم بەرد بۆ ئەو بەرد
بێ‌سرەوت بووم لە تاو ناڵەو دەرد
نە حەق ئەبینم نە بە حەق ئەگەم
ناچار (حەق حەقمە) ناڵەی پڕبەدەم
مەلێکی کوردم بێ‌حەقی ژیان
زوخاو ئەنۆشم تا بەری‌بەیان
بەڕۆژ ناوێرم تۆزێ دەرکەوم
بەشەو (حەق حەقمە) نابێ بسرەوم
ئاسایش لە لام بەڕۆژو بەشەو
حەرامە لە لام وەکو شەو لە خەو
سوچو تاوانم نازانم چی‌یە ؟
داوای حەق ئەکەم ، بۆ حەقم نی‌یە ؟

ناچارم بەڕۆژ خۆم ئەدەم حەشار
لەترسی پیاوی دوژمنی زۆردار
بۆ تۆزێ گۆشتی لەڕو چەقی من
دنیام سەراسەر لێبوو بە دوژمن
تفەنگ‌و داوو فاقە ئەهێنن
ئاخری ڕۆژی ، هەر ئەم خنکێنن
بۆ کوشتن نەبێ ، هیچ لێم ناپرسن
زۆردارن (هاوار) لەخوا ناترسن
ئەوەندم نالان ، دەنگم دەنگ نادا !
کێ زۆردار لەسەر هەژار لائەدا ؟
من بێگوناهم خوێنم ئەمژن
بەشەو حەق ئەڵێم ، بەڕۆژ ئەمکوژن
حەقم نادەنێ ، خوێنم مەمژن
من هەر حەق ئەڵێم هەتا ئەمێنم
یا حەق وەرئەگرم تۆڵە ئەسێنم
یاخو ئەمکوژن لەسەر حەقی خۆم
هیچ نەبێ توزێ هەژار ئەگری بۆم
من بەو گریانە چاوهەڵئەهێنم ،
زیندوو ئەبمەوە ، تۆڵە ئەسێنم
لەشکری هەژار دەوری من ئەگرن
لەگەڵ مردنما بەجارێك ئەمرن

★ ★ ★

من کە مەلێکم ڕاستت پێبڵێم
نەخاوەن پارەم نەخاوەنی دێم !

مەلێکم ئەژیم سەربەستو ئازاد
کێو لەبن دێنم بۆ حەق وەك فەرهاد
وەها مەزانە ئاهو ناڵەی من
نابێ بە تیرێ بۆ جەرگی دوژمن

وەڵام :ــ

حەرامە لێمان (تاقتاقکەرە)ی شەو
لە من ئازادی لە تۆ بەشەو خەو

چوارتا ١٩٤٥

کۆترو ڕاوکەر

(وەرگیراوە)

کۆترێکی جوانی خاڵو مل نەخشین
پەڕو پۆشینو قاچو قوولڕەنگین
هێلانەیەکی گەرمکرد بە تووك
پووشی بۆهێنا بە نووکی دەنووك
لەسەر دارێکی بەرزی گەڵادار
هێلانەو هێلکەو خۆی تیادا حەشار
دووهێلکەی کردو کۆتر کەوتەکڕ
پشتیوانیبوو دارستانیچڕ
ڕۆژێ ڕاوکەرێ بۆ ڕاووشکار
وورد وورد ئەگەڕا بندار بە بندار
مەلێکی نەدی ڕاوکەر لە ڕاویا
وەختبو لێلاّیی بێت بە سەر چاویا
ملی ڕێگەی گرت بەدڵداماوی
بروات بۆ ماڵو بێکەڵکە ڕاوی
کۆتر نەفامبوو بێعەقڵو کەماڵ
بەرزی کردەوە ملی پڕلەخاڵ
نەزانین برا دەردە بۆ هەموان
دەردە دەردەی سەخت دەردی بێدەرمان
خۆت ڕزگار بکە زوو لە نەزانین
هەتا تووش نەبیت وەك کۆتری نەخشین

کۆتر دەستی کرد بە حاقووحاقوو
ڕاوکەرو ڕاوی هیچ لەبیر نەبوو
ڕاوکەر بە دەنگی کۆتر دڵخۆش‌بوو
هیلاکی ڕێگەی لا فەرامۆش‌بوو
لولەی تفەنگی زوو بۆ ڕاکێشا
ەشتی گرت پەنجەی بەدوا داکێشا
لە ناڵەی تفەنگ کۆتری هەژار
بە برینداری لە دار کەوتەخوار
ڕاوکەر وەکو مەل بۆ کۆتر فڕی
کێردی هەڵکێشاو زوو سەری بڕی
زانایەك ئەڵێ من لەلام وایە
نەفست ڕائەگرت عەقلت ببوایە
وەختێ تۆ مەنطق وا لە ژێردەستتا
عەقڵت زاڵ‌ببێ بەسەر نەفستا

چوارتا ١٩٤٥

سەربەستی بیر

تاکەی گلەیی چپەی ئەسپایی
لەدەستی دنیا یا ئیشی خوایی

بەسیەتی بڕۆن بەرەو پێشکەوتن
تاکەی تەمەڵی‌و سووکی‌و ڕسوایی

کوتاڵی عالەم تەیارە ئەیبا ،
کورد هەر پێ‌چاڵ‌و مەکۆو جۆلایی

کەی تۆ لە ڕەنجی بازووت ئەخۆی ؟
کەی دوایی دێنن بەشی ئاغایی ؟

بۆ هەڵکێشانی یەکدوو هەناسە
خۆ هەڵکێشان‌و درۆو ڕیایی

لوقمان ئەدەبی لە بێ‌ئەدەب کرد
دیوژەن چرای‌برد چوو بۆ ڕۆشنایی

بەر لە تۆ خەڵکی دەردی سەری دی
سوقراتیان خنکان خوتو خۆرایی

کێ لە بیریەتی بۆ سەربستی‌بیر
(میل)(۱) چەن هەوڵی‌دا هەر بە تەنیایی

لای برد (نظام تفتیش)ی پاپا
سەربەست مایەوە وا ئەوروپایی

تۆ تازە لای شێخ نوشتەم بۆ ئەکەی
بۆ زیارەت ئەچی وەك کەربەلایی

سەلام بێدەستی دەستی بەستوە
قسە هەر ئەکا هەتا هەتایی

قەلادزە : ٢٤ـ١٢ـ١٩٤٦

---

(١) خاوەنی کتێبی (الحریة) لە سالی ١٨٥٩دا تالیف کراوە تەماشای فەسلی (٨) لە کتێبی (حریة الفکر) دانەری ٠ ح٠ بیوری وەرگیررانی محمد عبدالعزیز اسحق ، چاپی میسر چاپخانەی (الاجتماعیة)ی قاهیرە بکەن ٠

ـ سەلام ـ

چاوەڕوانی

پێی‌وتم تۆ چاوەڕێ‌بە دوای سەعاتێ دێمە لات
ئەم سەعاتە چەن درێژە ، چی‌بوو هەر دوایی نەهات

من دڵم لای تۆیە بەخوا لێی بپرسە تووخوا
ڕۆح لەبەر وادەی ویساڵە چاوەڕوانە دەرنەهات

تیرەتیرە جەمعی میللەت هات‌و ڕێی دیلی بڕی
کوردی بێچارە بەجێما کەوتە ڕێی هات‌ونەهات

پڕبەپێ زنجیری دیلی تەوقی زیللەت پڕبەمل
گەر زمانم بۆ بچەرخێ باسی ئازادی ئەکات

قەددی سەروم گرتەباوەش ، دەم بەرم بۆ ناودەمی
زوڵفەکەی ئاڵا بە ملما ماری سەر چەشمەی حەیات

خوا ئەزانێ من بەڕەنگێ عاشقی ڕوخسارتم
لەت‌لەتم‌کەن بمکوژن هەر ناعلاجم بێمە لات

شەوقی خۆر ئەبریت‌و دنیا ڕەش‌ئەکا جەبهەی غروب
حەقیـەتی گـەر ڕۆژپەرست ڕووی خۆی‌بـکا بۆ ڕۆژهەڵات

ماڵی بابی تۆیە ئەم مولکەبرا بەش‌بەش‌کرا
بێ‌کەسی وا دەستی بەستی ، قانعن مام‌وبرات

بای شەماڵ ئەمڕۆ موحەقەق (پەرچەمی)[1] جوڵاندوە
بۆنی نێرگس، بۆنی گوڵ ، بۆنی وەنەوشەی
لێ ئەهات

مەمکەکانت سێوی (سەردەشتە)[2] نەخۆشت
کۆمەڵە
بۆ دەوا مەعلومە قازی سەدکەڕەت فتوا ئەدات

لابە دیلی بگرە ئازادی لە شیعرو قافیەش
ڕاستەئەرۆمو سەربەخۆ گەر بێتە ڕێم پردی سیرات

قەلادزە : ١٩٤٦م

---

(١) پەرچەم : بە کوردی ئێران : ئالا ·
ئەو ڕەنگانە ڕەنگی ئالاکەی کوردستانی کۆمەڵەبوو ·
(٢) سەردەشت بەناوبانگە کە سێوی جوانی هەیە ، بەڵام قازی محەمەد نەیگرت داخەکەم ·

بەبیماری

بە بیماری ، بە دڵتەنگی ، لە تاریکی شەوی تارا
تەپاوتلمە ئەناڵێنم لەئێش‌و دەردو ئازارا
لەپێ کەوتووم‌و بێدەستم بەبێ دەسگیر داماوم
بە ناچاری بە خەمباری لەبەر دەستی سەگی هارا
قسەت گشتی فڕوفێڵە بە گوێما ئاشنا نابێ
ئەنگوسم جاری‌تر ناکەم بە سوراخو کونی مارا
لە لادێدا ، لە چوڵی‌دا ، لە دەشت‌و شاخ‌و کێوانا
بسوڕیم‌و سەراسیمە نەوەك ساتێ لەناو شارا
لەجیاتی ڕیزی مۆبیلە لەناو قەسری گەچ‌وجاڕو
وچانێ‌بێ بە ئازادی لەسەر بەردێ لەژێر دارا
وەکو پاشایی سەرتەختم ئەگەر دەردی دڵی‌غەمگین
بنووسم یەك‌بەیەك سەربەست لە گۆڤارا لە تۆمارا
لەسەر داری لە ئازادی درۆیە واز ئەگەر بێنم
مەگەر بێن بمکوژن هەڵماوەسن بمکەن بەسەر دارا
لە گوفتارو وتارا چەن جەسورم چونکە بێ‌سوودە
گەلێ بێکەڵك‌و بێکارەم لە ڕەفتارا لە کردارا

قەلاوزە ١٩٤٦

زوڵفی لوولت

زوڵفی لوولت دوو تەنافە وا ملم زنجیر ئەکا
چاوی کاڵت دووصەبیادە گیانو دڵ نێچیر ئەکا

تیغی ئەبرۆت زوو دڵی غەمباری لەت کردو جنی
پارچەپارچە لەتلەتە کەی سڵ لە تیروشیر ئەکا ؟

کورد وەکو یەعقوبە ئامالی وەکو یوسفی عزیز
تف لە گورگی پیر ئەکا نەفرەت لە چاڵوبیر ئەکا

ناڵەیی گەرمی بەکوڵ ئاهی بە جۆشی قەومی کورد
نەك لە دڵ گۆشتو هەناوە زوو لە سەنگ تەئسیر
ئەکـــا

غەرقی لافاوە بە دیلی مەیلی ئازادی هەیە
چنگو نینۆکی وەکو ئاسن لە پۆلا گیر ئەکا

دوژمنی بێدەستە پشتی هەر بە زاڵم بەستووە
کورد گەلێ هوشیارە ئێستە کۆمەڵو تەدبیر ئەکا

لاوەکانی هەڵئەسێتو هەڵمەتێ بۆ پێش ئەبەن
دوژمنی ناوخۆی لەپێشا یەك بەیەك دەسگیر ئەکا

ئەرزی کورد هێشتا بەیارە گاسنی تێناچەقێ
مامەرەجعی وا خەریکە جوت بە دووگای پیر ئەکا

سەیری ئینگلیز گەر بکەی هەر زوو ئەزانی نەگبەتە
پیر خواهوکەرپەرست نەفرەت لە لاوی ژیر ئەکا

نەوتی کانی (٠٠٠) ئەمرۆ گەییە سەر دەریای سپی
خۆی چرای پێوە بەشەو یا شاپلێتەی قیر ئەکا

وا ژنی عالەم لە علما چوونە ڕیزی عالمان
هەر ژنی کوردە حسابی مەنجەڵو گەوگیر ئەکا

خەڵق ئەڵێن شێتە (سەلام)و ڕاستی بۆچی ئەڵێ ؟
پێوەنی دیلی هەیە بۆ ئارەزووی زنجیر ئەکا

قەڵادزە : ١٩٤٦م

هەژاری گلۆل

پیاوێکی پیری بێ‌پێلاوو جل
لای لێ‌بڕیبو سەردڵو سپڵ
جامانە شڕو سەربە بێ‌کڵاو
دەرپێ پیناوی لە خامو لە جاو
فەرەنجی کون‌کون دڕاو شڕو وڕ
چڵکن ، بۆنی‌یەهات وەکو چەکەوڕ
پەتێ‌بو پشتێن بەسراو لە پشتا
کۆلکە سەبیلێ لە قولی مشتا
هێندە خۆی‌دابوو بە ئاگری گڕ
زەردبو سمیڵو ڕیشو جلەشڕ
وردورد ئەڕۆیی لە ژیان بێزار
وچانی ئەگرت بن‌دار بە بن‌دار
پێم‌وت ها مامە بۆچی داماوی ؟
لە چی ئەگەڕێی بۆ تێك‌قوپاوی ؟
سەری هەڵبڕی ڕوانی بە بەرما
تۆزێ حەپەسا زۆر چوو بە شەرما
وتی لێم‌گەرێ دەردی من زۆرە
بەیان ناکرێ مەگەر بە نۆرە
هەشت سەرخێزانم هەموو ڕەشو ڕووت
تامەزرۆ برسی بێ‌زەبادو قووت
زنجە شڕێکە جێگەیان بە شەو
ئاسمانو زەوی پێ‌خەفن بۆ خەو

پۆلیس بردمی بە پاڵەپەستۆ
خۆمو دووبزن دام‌نابوون بۆ دۆ
چوینە لای مودیر خۆمو بزنم
ڕەبی نەیبینێ دۆستو دوژمنم
بە بێ‌پرس‌و ڕا زۆر لێم توڕەبوو
جنێوی دامێ تا تاقەتی‌چوو
ئەوسا پێی‌وتم سەگبابی تەرەس
موڵکانەی ئاغا نادەی بە هەوەس ؟
ئاغاش لەوێ‌بوو سەری‌هەڵبڕی
مودیر هەر چاك‌بوو تونگ‌تر ئەی‌خوڕی
بەڕووتی مسکێن قەت مەبە دڵگیر
وەسیەتی ئاغای گەورەیە مودیر
وەك كۆتەڵ وایە مسکین لێی گەڕێ
هەتا بیکوتی لێی هەڵئەوەرێ
تا باری قورس‌بێ ، کۆڵ زۆر بکێشێ
مسکێن برنجە چاك دەم‌ئەکێشێ
پێم‌وت فیدات‌بم جەنابی مودیر
تۆزێ گوێ‌بگرە لێم مەبە دڵگیر
من جووتم نی‌یە زەوی ناکێڵم
موڵکانە لەچی ڕەشایی خێڵم
ئاغا پێی‌وتم سەگباب بێ‌عاری
ڕەشاییت کوانێ ؟ بێگارو دیاری
ڕەشایی وەك تۆ لە دێی ئەم‌وئەو
دیاری ، بارەدار ، مریشکی قەڵەو

کوانی ؟ فرۆوماست ، کوانێ کەرەورۆن
سەگباب ڕەشایی لەکوێ وەکوتۆن ؟
لەژێر بێگارا ساتێ ناسرەون
بۆچی وەکو تۆ خەریکی خەوون ؟
خۆت‌و منالۆو بزنت ئاو ئەخۆن
لە مولکی منا ، زوو ئەبێ برۆن
ئاوخورانەو پوشانەم ئەوێ
نابێ لە مولکما بمێنی شەوێ
هەر من ئەزانم تۆ گۆڕت چی‌یە
لاتان وەهایە حکوومەت نی‌یە
ڕووی کردە مودیر ئەرمووی بزنەکان
یەکێکی بۆ تۆ قاورمەی زستان

★ ★ ★

بزانە دەردم چەندە گرانە
ئەمەی پێم‌وتی هەر یەکێکیانە
پەنجە مۆرم‌کرد ئەمشەو بکەم‌بار
هیچ پەنام‌نی‌یە ساخوا هاوار
سەری هەلبڕی ڕووی‌کردە حەوا
پیرە نالانی وتی ئەی خوا
بە کفری نالێم ڕەبی لێم نەگری
تۆیش هەر لایەنی دەولەمەن ئەگری
ئەم دنیا پیسەت وەك وتم وایە
ئاخۆ ئەوی‌تر چی‌تری تیایە

سلێمانی : ١٩٤٦

گزەی جووتیــار

لاتو هەژارم کەساسو کڵۆڵ
تامەزرۆو برسیم جێگام دەشتو چۆڵ
پیاوی ئاغابووم حەوت ساڵی ڕەبەق
زەویم بۆ کێلا دەشتو یاڵو دۆڵ
حەقی مانگانە یا کرێ کاریم
وردە جنێوبوو لەگەڵ پرتەو بۆڵ
بەرگی زستانم یەك لۆ فەرەنجی
پێڵاوی پێمبوو یەك تەختە سەهۆڵ
تفەنگی دەستم یەك نەقیزەبوو
گام پێ دەر ئەکرد شەو لە جێگە مۆڵ
زستان جووتیاربووم هاوین توتنەوان
پاسەمەرەزە ئەبووم بە داهۆڵ (١)
بە ڕۆژی باران بۆ کوورەی ئاغا
دارم ئەکێشا بە شانو بە کۆڵ
من دوای ئەکەوتم بۆ هەرکوێ ئەچو
بە کەشوفشو عەبای فشوفۆڵ
جێی پێنج شەش دەنك ئاوڵەم پێوەبوو
ناویان لێ نابووم کابرای کرمۆڵ

★ ★ ★

ناچار بووم ڕامکرد بۆ خزمەتی شێخ
دەستوپێم ماچکرد لەگەڵ شانوقۆڵ

بووم بە خزمەتکار بووم بە دەروێشی
پرچم هێشتەوە لەجیاتی کاکۆڵ
چەن پیاوم بۆ کوشت خەرمانم سوتان
بووم بە پیاوێکی حەرام زادەو زۆڵ
بە ڕۆژ جەردە بووم بەسەر شاخەوە
ئێشکم ئەگرت شەو لەجیاتی قۆڵ
لەجێی پاداشم وا شێخ‌و ئاغا
لاتیان خستم ماڵم گرتە کۆڵ
لە کوردستانا ڕەزی ترێم‌بوو
لێم داگیرکرا نامدەنێ یەك‌بۆڵ
نزیك مەبنەوە لە تەپڵ‌و لە دەف
هەر لە دوورخۆشە ئاوازی دەهۆڵ
دەشتی شارەزوور بە دابڕ برا
(دەڵێن)و (مالوان) هەتا خاکو خۆڵ
لەسەر ئەم خاکە جێی یەك پێ‌زەوی
بۆ هەژار نەما بە گەڕو گەمۆڵ
بە تاپۆی درۆ بە لولەی تفەنگ
ئاوو دەشت‌و کێو بڕا خشت‌و خۆڵ
بە یەك سك‌تێرم بە سەد سك‌برسی
بێ‌بەش لە ڕەنجی شان‌و باسك‌و قۆڵ
ئاهو هەناسەم سەنگ دێنێتە دەنگ
تا ئازاد نەبم بە خوا نادەم‌کۆڵ
چرای ڕووناکی خستە سەرپەنجەی
باسکی باخواردوی لاوی گورج‌و گۆڵ

داری ئەقطاعی لەبن ئەهێنن
لە مەکری ئینگلیز دنیا ئەبێ چۆڵ
جوتیارو لاوو دەستەی کرێکار
کۆمەڵێ ئەگرن ڕێكو تونو تۆڵ
بە ڕەنگێ برۆن بەرەو ئازادی
شێخ با نەداتۆ بۆ عەساو کەشکۆڵ

سلێمانی : ١٩٤٨

---

(١) (داهۆل) جوتیارەکانی کوردستان لە پەڕۆوپاتال لە وێنەی ئینسانا شتێك دروست ئەکەن لەناو بیستانەکانیاندا هەڵی ئەواسن (داهۆل)ی پێ ئەڵێن چۆلەکە ناویری بچیتە ناو نەو کشتوکاڵەوە وا ئەزانن ئینسانە ٠

ـ سەلام ـ

هەرکەسی

هەر کەسێ ئیشی لە دنیا کەوتە سەررێگەی تکا
سوكو ڕسوا بوو بە جارێ ئابڕووی تیاداتکا

کێ لە بازاری جیهانا سوودی‌دی بێدەردو ڕەنج
تەمەڵێکی دەوڵەمەن کاتێ ئەزانی تێشکا

کێ لەسەر کێ خۆی ئەخاتە زیللەت‌و دەردی سەری
پیاو ئەبێ بۆ خۆی ببی خۆی ئیشی قەومی خۆی‌بکا

قەت بە بێ‌باکی مەچۆ ناو لەشکری دوژمنەوە
شێری بێ‌باکی شکاکت[1] چوو بە دوو ڕێوی‌شکا

میللەتێکی کوردی مەزڵوم چارەیی هەر مردنە
پیاوێکی دیل‌و زەلیلە کێ سەلامی لێ‌ئەکا

نیشتمانی ئێمە شاخ‌و ٠٠٠٠٠
٠٠٠٠٠ چۆن بە یەکتردا لکا

(قەڵاوزە ١٩٤٦)

---

(١) شکاك : ئیسماعیل خانی شکاکە ٠

شێوەنی ئەمین زەکی بەگ

١ ــ شین

گەرمای تەمووزی ئیمساڵ بۆ گەرمە
دڵئەکا بە ئاو
ئاسۆگەی شاخان پڕ تەمی شەرمە
بێسۆمایە چاو
گی دی تەمومژ بە چلەی هاوین
گوێژە دایکرێ
گەر نەبێ ئاهو ناڵەی گریەوشین
ناوداڕێ بمرێ
بەیداخی هیوای کوردی مەینەت بار
لەگەڵ هەڵدرا
قەڵای قایمی لەبن هەڵکەنرا
بە بێ شەروخوێن
شیعاری قەومی بە یەخسیر برا
بە بێ سەروشوێن
سەرمایەی عیلمو دانشو هونەر
عالمی ناودار
حەکیمی حاڵزان پێشەواو ڕەهبەر
بۆ کوردی هەژار
ئەرکانی حەربی هۆردوی شەشەمین
بە ڕاییو تەدبیر

وەزیری عیراق محەمەد ئەمین
دەکەڕەت وەزیر
نائبی رەئیس مەجلسی ئەعیان
گلێنەی چاوان
ئیجاد کوننده‌ی تەئریخی کوردان
سۆرانو بابان
تۆ قەومی کوردت زیندوو کردەوە
تەئریخت نووسین
دیلیو ئەسیریت لەبیربردەوە
هەر بە تێکوشین
شوعلەی ڕووناکی دامرکایەوە
هەرەس بە ماڵم
سەفحەی تەئریخی کورد کوژایەوە
دوژمن بە حاڵم
ئەی خاك مەیگوشە لە باوەشتا ورد
پەنجەی ئێشێ جەرگو دڵی کورد

٢ ـ میوانداری لە گردی سەیوان
پاشا ، میرلیوای قەومی کوردستان
خاوەن هۆشو بیر
میر حەجی حیجاز سەفیری ئێران
لە چەشنی وەزیر

میوانی تۆیە محەمەد ئەمین
دۆستی شیرینت
ئەرکان حەربی شاهی قوستەنتین
یاری دیرینت
توخوا گوێ بگرە لە گوفتارەکەی
چەندی شیرینە
سەرنجێ بدە لە ڕەفتارەکەی
چەندێ ڕەنگینە
خەریتەی هەمو خاکی کوردستان
خۆی نەقشەی کێشا
جێی نەهێشت هێنای بۆ گردیسەیوان
دڵی بۆی ئێشا
لێی بگرە داینێ ئاساری سەرمەد
دەس کەن بە تەدقیق
بژی بکەن بە مێز بەردەکەی ئەلحەد
مێزە بە تەحقیق
سوپا نەماوە لەشکر شکاوە
قائید ئەسیرە
مەعلووم هاواری بۆ تۆ هێناوە
وەختی تەدبیرە

چەن زابتی لاو لەو دەوروپشتە
وریاو ئامادەن
شەهیدن هەموو جێیان بەهەشتە
لەقەید ئازادەن

هەموو پڕهونەر غیرەت ئەنوێنن
ئازا زوو بە زوو

زنجیری مەرگ زوو ئەپسێنن
بە زۆری بازوو

کە ئیشتان هەموو گەیانە ئەنجام
هەڵسن بە یەکجار

بۆ قسنی بابان وەك (بیت الحرام)
بچنە سەر مەزار

لەو حاکمانە هەر کەس کەوتە دەس
بگرن دامێنی

بۆی بکەن باسی کوردانی بێ‌کەس
بەدڵ خاوێنی

چەندی بێ‌کەسن ، چەندی زەلیلن
چەندی خنکاون ، چەندیکیان دیلن

٣ ـ کۆچ

میرم تۆ ئەرۆی یەزدانت یارە
بەهەشت مەئواتە

بەڵام قەومەکەت زۆر گرفتارە
لەسەر ئاواتە
بۆ کێت بەجێهێشت تۆ قەومی هەژار
وا بە بێدەنگی
بەداوی دەردی دوژمن گرفتار
زۆر بە دڵتەنگی
میرم تۆ مەڕۆ با (سانحە) بێت
ڕۆڵەی شیرینە
دەس کاتە ملت تاسەی بشکێ لێت
زۆر دڵغەمگینە
ڕاوەستە با بێ تاقە گوڵەکەت
مەحرەمی ڕازی بەستەی دڵەکەت
میرم تۆ ئەڕۆی ئێمە ئەمێنین
لە سەرسەختیا
تۆوی نیفاق کینە ئەچێنین
لە بەدبەختیا
یەك کەس دۆست نی‌یە دنیا دوژمنە
لە بێ کەسیا
ئیشی ڕاستو حەق هەر سەروبنە
لە بێدەسیا

خۆزگە ئاواتم زوو ئەهاتە دی
تف لەم ژیانە
تەریك لەم دنیا تەنها تۆم ئەدی
بەم دوو چاوانە
قەدری یەك ناگرین هەتاکو نەمرین
بێچارەین ناچار بۆ مردو ئەگرین
ساڵی تاریخی دڵی ئاشفتە
وتی بە (تەعجیل)
ئەمین زەکی بەگ شوێنی بەهشتە
بە یەکسەد دەلیل
دیسان بۆ تاریخ دڵ بە دەستو برد
ووتی : بمحرم مؤرخ کورد(١)

هەڵەبجە : ١٥ی تمووزی ٩٤٨

---

(١) ١٣٦٧ کۆچـــی نووسراوە ئەگـــەر ژمارەکان کۆبکەینەوە ساڵی ١٣٦٨ دەکات ٠

بەسیەتی

بەسیەتی کوردی خەواڵو ڕاپەڕن هەڵسن لەخەو
ڕۆژ لە مەشرق هاتەدەر لاچوو بە جارێ سامی شەو
مەزرەعەی ئومێدی تۆ وا هاتە بەرهەم نوخشەیە
پێگەیشتو بێدرۆ وا هاتووە وەختی درەو
تۆ ئەبێ پاسی بکەی ئەیخوا بەرازی زیانە خۆر
یا ئەسوتێ خوانەخواستە بۆی ئەچێ جەردە بەشەو
بیبڕیرە لێی فرێدە تۆ مرۆری تاڵو ژاڵ
بیکوتە گێرەی بکە پاکی بکە بیدە لە کەو
کۆتەڵو بەربا فریدە پوچەڵی لێ لابەرە
پڕبکە گونیە بە فەردە بی بەرۆ گەنمی قەڵەو
سوودی خەرمانت بە پاکی قیمەتی زیاتر ئەبێ(١)
دەغڵو دانی پیسو پۆخڵ کێ ئەڵێ ئەیبێ برەو
کۆڵمەدە ئیشت بکە هەر چەندە گیرەو کێشەیە
نابێ ترسی قەت ببێ ماندو ببێ لاوی بتەو
خۆت خەریکی ئیشی خۆت بە دەسخەرۆی خەلقی مە بە
خوانەکا تەفرە بخۆی ئیتر بە ئەم یاخو بەئەو
دەستی ماندو سەرزگی تێری ، بە جیگە دائەنێن
تۆ لە کردە ناهومێد نابی لە سەر مەرجو گرەو

هەڵەبجە : ئابی ١٩٤٨

قەومی کورد

جێی تەلیسمو دێوە ئەڵبەت ڕێی نەجاتی قەومی
کورد
پڕ لە ئەفسونە بە جارێ ڕەهبەری ڕێ دەرنەکرد
چەند کەسێکی لاوو چەن گەنجی شەریفو دڵقەوی
ئیسمی ئەعزەمیان ئەزانی ڕاپەڕین زوو
دەستوبرد(١)
یەكدەسی یەکیان هەموو گرتو ڕوەو ئەفسونی دێو
تێ پەڕین وەك شێری بێشە شێر لە هەڵمەتیان
ئەمرد
چەن پلەی سەختو تەلیسمی دێوی بەدکاری لەعین
شوێنو ئاساری نەما شێرانە زوو لایان ئەبرد
توشی دەربەندی تەلیسمی هەشتدەری حەوت
خوانبوون
پیری کۆنە کەوتەکار بۆ تەفرەدانی لاوی وورد
شەربەتی هێنا بە ڕیزا هەر یەکی یەك ئیستیکان
پیاڵەکانی کەللە بوو ، کەللەی سەری کوردانی
گورد(٢)
شەربەتیش خوێنی گەشی لاوو شەهیدی ڕەهبەران
ئیسمی ئەعزەم چوو لەبیر پیرە شعورو بیری برد
یەك بە پاڵ یەکدا هەموو کەوتن بە بێ ڕۆحو
نەفەس
پیرە ئەفسونی ئەخوێندو ذووی بە سەریانا ئەکرد

بوون بە نەقشی بەرد هـەموو لاشەی شەهیـدی نەونیهال
هیچ کەسی لیّدەرنەچوو چونکە نیفاقیان لا نەبرد
ڕۆستەمی مازندەرانو تاج بەخشی شاهی کەی
ڕاگری عەرشی کەیانی تا ئەگاتە یەزدی جورد(٣)
ڕاپەڕە هەڵمەت بەرە خوێنی سیاوەحشە لەنوێ
لابەرە سیحرو تەلیسمی دێوی پیری سالخورد(٤)
وا لە زیندانا ئەناڵێنن هەزاران (بێژەن)ت
پاسەبانە (زەردەهەنگ)ی جنس زەردی بوزقورد
دێوو ئەفسونو تەلیسمو سیحرو جادو پاسەبان
لابەرە هەڵیان گرە ئەی پێشەوای قەومی کورد

هەڵەبجە : ١٩٤٩

---

(١) ئەعزەم : یەکێکە لە ناوەکانیخوا .
(٢) گورد : پاڵەوان .
(٣) یەزدی جورد : دوا پاشای ساسانیەکان بوو لە شەری قادسیەی یەکەمدا ڕایکرد لە دوایدا لە نەهاوەند خۆی گرتەوە . دیســـان شکارای کرد بەرەو (مەرۆێ) لەوێ کوژرا .
(٤) ساڵخورد بەساڵاچوو .

خۆزگە

خۆزگە ڕۆژێکم ئەبینی پیاوەتی باوی ببێ
چەوت‌و چێڵی لابچێت‌و ڕاستی ناوی ببێ
چاکەت‌و پانتوڵ ئەبینم پیاو لەناویا هیچ نی‌یە
خۆزگە یەك پیاوم ئەدی یەكلۆ جلی جاوی ببێ
شاری کوێرانە موحەقەق هەر کەسێکی تێکەوی
دەست بەسەر چاویا ئەبێ بگرێ ئەگەر چاوی ببێ
تاوەکو پیری‌ی بمێنێ زەحمەتە کوردی هەژار
ناوی ئازادی ببا گەر سەدهەزار لاوی ببێ
هەر تەڵەبازێ ئەبینی مێچکە مێچکەت بۆ ئەکا
چاك ئەبێ حاڵی ببێ‌دانە ئەبێ داوی ببێ
سەیریکە وا . . . .
یەك‌بەیەك هاومل ئەکا تا شەوق‌و خووی ڕاوی ببێ
زۆر بە زەحمەت پێ‌ئەگا بێ‌پێشە وا لاوانی کورد
مەزرەعەی صەیفی موحەقەق هەر ئەبێ ئاوی ببێ[1]
لاوی کورد فێری پلەی سەخت‌و بەرەو ژوورەن هەموو
دوژمنی داماوە ڕێگەی سەد بەقیر تاوی ببێ

هەڵەبجە : ١٩٤٩

---

(١) صەیف ـ صیف . هاوین .

مەلی گیرۆدە

مەلێ هەڵفڕی لە سەر هێلانە
بۆ ڕوزی بەچکە بە چینەودانە(١)
بێبەش‌و بێسوود مەل لەو گەڕانە
ئێوارە لەسەر یەك باڵەخانە
بینی یەك قەفەس هەڵواسراوە
مەلی ئاوازو نەغمەی بەرداوە

★ ★ ★

لەناو قەفەس‌دا بە کامەرانی
خەم‌ئەدا بە با بە شادمانی
بە پیری‌ئەکا یادی جووانی
مەل وتی بەهـ‌بەهـ خۆش زندەگانی
خۆزگە سەدخۆزگە وەکو ئەو ئەبووم
لەناو قەفەسدا ئەهاتم ، ئەچووم

★ ★ ★

پێچ‌پێچە ئیشم وەکو زولفی یار
چاك‌چاکە سینەم وەك شانە سەدجار
کەی ئەم بۆ دانە ئەکیشی ئازار
شێت نەبی بۆچی ناڵەووهاوار
لەناو قەفەسدا ترسی لە کێیە
بۆ تیری بەڵا تولی زری‌یە

★ ★ ★

باڵی شۆڕ کردوو چوو بۆ لای قەفەس
بۆ دانە کێشان ئەی کێشا نەفەس
بە شوعلەی دانە ئەبوو بە قەقنەس
ڕووی کردە مەڵو وتی فەریادرەس
منەتێکی زۆر بخە سەرشانم
لە جنسی تۆم‌ولای تۆ میوانم

★ ★ ★

خوارو زەلیلم لەدەست هاتووچۆ
خوارم وەکو خار وەك گوڵ بمکە بۆ
تۆ کەڵکم بگرە دێم بەکەڵکی تۆ
دام‌بنێ لای خۆت مەمکە ڕەنجەڕۆ
تۆزێ پێکەوە بە شادی بژین
بە قاسپە قاسپو قاقای پێکەنین

★ ★ ★

وتی ئازادی لای صەیاد نی‌یە
هەر جەورە پیشەی عەدلو دادنی‌یە
ناڵەم بە غەیری بۆ فەریاد نی‌یە
بمرێ ئەو کەسەی کە ئازادنی‌یە
کەی ئازادیە دیلی‌و زەلیلی
مردن چاکترە لە ساتێ دیلی

★ ★ ★

بچۆ بۆ چۆڵێ لە من بە تۆ دوور
زیخو لم بخۆ مەیخۆ گەنمی سوور
تێکەڵ بە لەگەڵ مەڵو مارو موور

دووربە لە پیاوی سەرکەشی مەغروور
ئەڵبەت دانەی ئەو بەبێ داو نابێ
شوێن دۆزی ئەوان بەبێ ڕاو نابێ

★ ★ ★

ئەم قسانەی بیست مەلی دڵخوێنین
وتی لەم قسە سوودێ نابینین
بای باڵی خۆیدا مەل بۆ هەڵفڕین
کەوتە ڕووی هەوا بۆ هەر لا ڕوانین
تاکو چەن دانەی بە چاو بەدی کرد
هاتە خوارەوە پەلاماری برد

★ ★ ★

زۆر زۆر دڵشاد بوو دانەی دی بەچاو
گەیشتە دانە مل کەوتە ناوداو
کەوتە یادی مەل بەچکەی بەجێماو
ئاهێکی کێشا دڵئەبوو بەئاو
ڕۆژی ڕووناکم لا شەوەزەنگە
ئاخ لە دەستی حیرص جێی نامو نەنگە

★ ★ ★

نەیویست ئازادی بدا بە هەوا
زۆر زۆر تێکوشا خۆی نەجات بکا
تا هەموو پەڕو باڵی تێکشکا
چەن تاڵێ لەداو ئەوساپچڕا

بۆ سەر بێچولان هەر چەن هاتووچوو
هێزی فڕینی لە لا نەمابوو

★ ★ ★

دەستێ هات گرتی تو نگک ملی مەل
بێسوود فرتەفرت بێ کەڵك پەلە پەل
خستیە ناو قەفەس بڕا ڕێی ئەمەل
هیچ چارەی نەما بێجگە لە ئەجەل
کە گیرۆدە بوو مەل بەدەستی غەیر
وتی (ئازادی ها یادت بەخەیر)

هەڵەبجە ١٩٤٩

---

(١) رۆز : خۆراك ٠

تــاگێتی

تاگێتی بڕوا ڕوو بە تەمەدوون
هەوڵ دەین هەموو بۆ گوڕوکفن
تازە قونبلەی ئاتوم ئەهێنێ
چونکە قەنارە کەم ئەخنکێنێ
قەت ڕازی نی‌یە بە یەکو بە دوو
هەموو بۆ کوردە تەلیسمو جادوو
جگە لە مردن چارەمان نی‌یە
فەرموو پێم بڵێ تەدبیرت چی‌یە

★ ★ ★

سەد پیاوی گەورەی لێ لەناو بردین
دوو سەد ئەشرافی لێدروست کردین
هەموو بە سواری جیبی کۆنی شەڕ
بۆ ڕاوو ڕووتو موڵکانەو گەڕ
ئەسوڕێنەوە هەردەو یاڵوتون
بەم ڕەنگە کوردی کردووە بە مەیمون
جگە لە مردن چارەمان نی‌یە
فەرموو پێمبڵێ تەدبیرت چی‌یە

★ ★ ★

مەجلسی ئەمن کۆمەڵ ئەبەستێ
بۆ ناوی کورد دەمی ئەبەستێ
وەجاخی کوێر بوو (عصبة الامم)

باقل وەك مریەم عیسای بوو بەدەم
مەجلسی ئەمن پێم بڵێ چی کرد ؟
تەنها حقووقی کوردی لەناوبرد
جگە لە مردن چارەمان نی یە
فەرموو پێم بڵێ تەدبیرت چی یە

★ ★ ★

سەد بێکارەمان ئەخاتە سەرکار
بێ کاری ئەخا سەدپیاوی بەکار
کوردی ڕەش وڕووت بێ لانەو هەوار
بە داوی دەردی دوژمن گرفتار
بێ کەس ، بێ دەسلات ، هەر بگری بەزار
بێ کەڵکە ناڵەو فەریادو هاوار
جگە لە مردن ڕزگاری نی یە
فەرموو پێم بڵێ تەدبیرت چی یە

★ ★ ★

کوردێ بۆ حەقی زووانی نەگەڕێ
بە بەر گەللەیا شووانی نەگەڕێ (١)
لەناو پاکژیا ڕانی نەگەڕێ (٢)
سەیاحی ورياو جوانی نەگەڕێ
توخوا ژیانی ئەو کەی ژیانە
بێبەش لە خاکی چاوەڕێی نانە
جگە لە مردن ڕزگاری نی یە
فەرموو پێم بڵێ تەدبیرت چی یە

★ ★ ★

له خوام ئەوێ وەك كوردت لێ بێ
لەجێی سەربەستی زیندانت جێ بێ
تۆش لەشی ساغت هەر لەرزوو تێ بێ
منالّت ڕووت و بێجێگەو ڕێ بێ
چەرمی ژێر پێی خۆت پێلاوی پێ بێ
بەرگی شایی و شین یەك لۆ دەرپێ بێ
جگە لە مردن ڕزگاری نی یە
فەرموو پێم بڵێ تەدبیرت چی یە

هەڵەبجە : ١٩٥٠

---

(١) گەللە : ڕانی مەڕ
(٢) پاكژ : پاوان ٠

شینی کەریم بەگی جاف

ئەستیرەیەکی گەورەو شوعلەدار
چەن ساڵێ گەڕا
کشا لەسەر مەنتقەی کەلار
ڕووناکی بڕا
کارێزی خیرو حەسەنات وشك‌بوو
لە گەرمە سیرا
هەزاران هەژار بێ‌بەش‌و پشك‌بوو
لە خیروبیرا
دەرگای عەمارەت بەرات‌و ئیحسان
داخرا ئیمرۆ
....«کەریم» کەرەم کی دی لە جیهان ؟
کەریم بەگم رۆ
کێ لە پاش تۆ قسەی حەق بکا
لەکەس نەپرسێ
... جیگەی دوژمن لەق بکا
لە هیچ نەترسێ
کێ وەك تۆ دایم بۆ عەشرەتی خۆی
دڵی بجۆشی
خۆی فیدا بکا هەر خەریك بێ‌بۆی
قەومی نەفرۆشی
کێ دیوان بگری وەك کاووس‌وکەی
بێ جووقەی شایی

کێ تانە بدات لە حاتەمی تەی ؟
بەبێ روپایی
میرم بڕوانە کەس‌وکارەکەت
چەن بۆت غەمگینن
بەڵی پاداشە بۆ ڕەفتارەکەت
چەندی شیرینن
کۆتەڵ ئەنیرێ عیلی جاف ئەمساڵ
لە جیاتی پیش باد
تەختە تەختە بو چاتوڵو رەشماڵ
بۆ ملە دەوار
بشکنێن چلەو هەسون‌و کرمانج
ماڵتان وێران بوو
بەبێ کەریم بەگ ناگەنە ئامانج
رەهبەر لە کیس چوو
سواغی دەن بە قوڕ ماین ، ئەسپ‌وزین
نەوەك هەریالی
کولیلی گەرمی شیوەن کەن ڕەنگین
جاف‌و گەلاڵی
سەرپۆشی تلمیت بەخۆم ڕەنگ‌کرا
بە بار گەوینە
رەشماڵ نیشنینان هەموو دەنگ‌درا
بە دەوری سنە
دەنگی ئاغا ڕۆ ئەگاتە گەردون
چەرخی کردگار

بەبێ سەرکردە بێ سەرن زەبوون
هاوار هەی هاوار
بڕا بە بالای کەریم بەگ کفن !
لە بەگزادەی جاف
بەرگری نەما لە شکری دوژمن
ڕووخا قولەی قاف
قەڵغانی تیری دوژمنانی جاف
براوە بە دیل
زری داودی مەربێتە مەساف
دوژمن بێ زەلیل
سەخی ، بەهشتین بە ئایەی سەرمەد
وای نووسی قەڵەم
« شوین»ی « کریمه بهشت« «ایزد»
تەئریخە بێ کەم(١)

(١) بەڕێز دکتۆر حەسەن جاف ئەم شیوەنەی لەگەڵ نووسینیکدا بۆ ناردم کە لە گۆڤاری گەلاوێژ ژیارە (٧) ڕیکەوتی ١٠ تەموز سالی ١٩٤٩ بلاوکراوەتەوە ، لەگــەڵ ڕێزو سوپاسمدا بۆی ، ئەوەندە دەلیم چەند پارچە شیعرێکی شاعیرم لاماوە کەبەر مقەستی ڕەقایە کەوتونو لە ئامێزی ئەم دیوانەوا نین ـ ئومێد ـ ٠

« بەیادی گیانی پاکو خاوێنو بەرز »

سالم صاحبقران

هەر ئەبێ یادت بکەم ئەی شاعیری گەورەی بەبان
(سالم)ی سالم سیفەت ئەی نوطفەیی ساحبقران
من ئەگەر یادت نەکەم کێ بێ ئەبێ یادت بکا
عالەمی مەشغوولی پارەو ڕوپیەو فلسو قران
ئەی وەتەن خۆ خوا ئەزانێ بەندەیەکم موخلیسست
عەبدی تۆم زەڕخریدەم تاوەکو ئاخر زەمان
دوژمنێکم بۆ دزو جەردەت موسەللەح دڵقەوی
شیرو تیرو بەردو دارو شیعرو سەرنووکی زمان
گۆشەگیرم دڵحەزینم دەستەئەژنۆ قوڕبەسەر
هاودەمم دەردو خەمە هەمنالەوو ئاهو فیغان
تۆ لەدەستی زوڵمی تورکو جەهلی زۆری قەومەکەت
شیعرەکانت نالەوو فەریادە تادەوری جیهان
ئاگرێکت کردەوە تا بێبڵێسەی زیاد ئەبێ
سوتەنی ئەم ئاگرە جەرگو دڵە ڕۆحو گیان
ئەو وتارانەی وتوتە یەکبەیەك وەك نەقشی بەرد
هاتەدی ئێستە سەراسەر بۆت ئەکەم وەضحو بەیان
شیعرەکانت وەحی یە ئیلهامە هەموو وەك موعجیزە
هاتەدی بۆ گرتنی حوکمی چیا سەووز شووان

خوێنی تورك بوسووری‌کرد کۆڵان‌و بەردی (پیرمەسور)
گۆڵ‌گوڵی سوراوە بۆ کوڵمی ...... خائینان

خۆ نەوەی ئەو ذاتە واموچەی دوعا گۆی هەبوو
بون بە ئاگر دوژمنت بێ‌چونە عەمری ذودەمان

خۆ ئەوانەی خەرقەپۆش بوون کەوڵ‌و کەشکۆڵیان هەبوو
سواری (جێپن) خوول ئەخۆن بۆ کوشتنی لاوانمان

ڕێی هیوا هێندە درێژە هێند بەپێچە ڕێی نەجات
موشکلە تیری ئەمەل بۆ کورد بگاتە سەر نیشان

بەچکە گورگی تورکمانی (بوزقورد)ی گورگ‌پەرست
بوون بە گورگ‌و چونەکۆزی کارو بەرخی کوردەکان

دوژمنت بەو دەردەچێ ئەمڕۆ کە کوردی تیا هەیە
گەنجی خنکا ، پیری دیلە ، ئافرەتی مەنفی کران

چەن کەسی لاوی جەسورو زیرەك‌و ئازا هەبوو
گرتیانن یەك‌بەیەك تاکو لە سجنا دارزان

بوون بە سێ‌بەش قەومی کوردت وەك ئەسیری حەربی‌کۆن
ماڵ‌و سەریانە حەڵاڵی دوژمنانی نیشتمان

کشتوکاڵی شارەزوور وشك‌و سپی‌بوو بوو بە پووش

بۆ عەزای فەلاحەکانی بەرگی شینە ئاسمان

بوو بەهۆی تالانی ماڵی سەدفەلاحی رووت‌وقووت
جۆگەی نەهری دەڵێن‌و نەهری گەورەی مالوان

گەر کەسێ بێتو لەوێدا بانەیەك جووتی ببێ
ئەیخەنە ساجی عەلی زوو نۆکەری ئـەقطاعیان

واسەری شێواوە قەومت کاری زەحمەت سەرگرێ
بوون بە پیاوی دوژمنت بەربونە لانەو ئاشیان

تەفرەقە کوردی بەجارێ کرد بە ئاردی ناو دڕك
زەحمەتە قەت یەك گرن دەرچن لە مەکری خائنان

بۆ پەینکەی خۆی نی‌یە یەعنی وەکو ئاردی بەڕوو
وا بەڕەنگی دائەزی زەحمەت بەکەس بکرێ بەنان

ئێستە عەسری وەعی‌یە هەرکەس هەولی قەومی خۆیەتی
پێشمەرگەی دوژمنە کوردیش بەلێ وەك پالەوان

چەن قوۆشێکی مەعاش‌و مەرحەبایی پڕ جنێو
بەسیەتی یەك‌چاکەت‌و نەجمە لەگەڵ روتبەو نیشان

ئەو ئەڵێ من عەسکەرم خۆ واجباتم وا ئەڵێ
مامە شێخ‌و کاکە ئاغا چی ئەڵێن هەر دووانتان

سەد عەباتان گەر ببێ یاخو ستارخانی زەریف
ئاخری یەك لوێ کفن مەندیلە یاخو گانیشان

وا بە جووتە هەردوو چوونە ژووری خاسی نجم‌الدین
تێك‌ئەچێ هەرکەس بچێ مەغلووم ئەبێ شەوکاریان

نجم‌الدین سەربەرزە ئیمڕۆ چونکە سەرداره ڕەئیس
چ لەژێری پردی پردێ‌دا سەری بۆ دانەوان

بۆچ حکومەت گاڵتەیە سا سەیری ئیجرائاتی کە
نجم‌الدین ماکەر سەر ، بۆچ (کوریا)یە کوردسان

تێکەڵە پولیس‌و جەردە ڕاوو ڕووتە ماڵبرین
کوشتنە ، تاڵانە ، نەهبە ، شێوەنە ئاهوفغان

ئەو ئەڵێ مەئمووری میریم ئەو ئەڵێ جەردەو دزم
هەردوو لایان هەر دزن ئەمما ئەڵێم زیاتر ئەوان

ئەو هەزارە ، لاتە تەنها هەر بەشەو هەوڵی ئەدا
ئەم لەکن خۆی حاکمە مەئموورە یەعنی پاسەبان

وا لە کۆیە شای‌یە مەعلوومە (یارۆ)ی بۆ ئەبەن
بێ‌خەسوو (...) ئەبێت‌و بوورەکەی بەربوکیان

کەی لە عاسی ئەم ئیدارە بو دەفی دەنگی‌نی‌یە
تۆ بڵێی ئەم شارەبێ ئێستاکە شاری خامۆشان

وا لەیەك بەربوین هەمو عەینەن وەکو جوجکەی هەتیوو
نجم‌الدین کڕکەوت لەسەر هێلکەی دزی وەك ماکیان

ڕۆشنایی خۆ نەماوە شوعلەیە بێتو ببێ
ئاگری جەردەو دزە سوتاندنی خەرمانمان

ئێستە ئەو جافە نەماوە باسی هەستەی لێ‌بکەی
چەند کەسی بەگزادەیە دوژمن لەگەڵ یەك‌دا بەجان

عەشرەتێکی زۆرو گەورە پیاوی ناوداریان هەبوو
هەندێکی بەگلەربەگی هەندێ ئەمیری میرەکان

ئێستە ئەحفادی ئەمانە خاوەنی موڵکن هەموو
ئەرزو ئاوە ئێستنادو کشت‌وکاڵە پیشەیان

پێستی ڕێوی یا دەڵەك بۆچی نەماوە پێت‌بڵێم
خۆ فلانی گشتی‌برد بۆ مەجلیسی نوابمان

عەشرەتی جافیش بەجارێ ناوو ئاساری نی‌یە
پارچەپارچە تەفرەقە هەروەك موهاجیر بەشکران

مەجلسی شورای ئێستە سەیری‌کەن بۆ پێکەنین
وا فلانی خۆی‌و یاری‌چوونە جێی ئاغالەران

کێ ئەویرێ دەرکەوێ کاتێ کە شەو تاریك ئەبێ
مەر فلانی بێ بە تەنها ژن بەرێ بیدابەگان

هەر دزو جەردە ئەبینن شەو لەسەر جادەی عموم
هەندێ پۆلیسی حکومەت بەعزێ پیاوی شێخەکان

هەردوولا وەك چەرخە چی‌تاکو بەیانی خوول ئەخۆن
نەهب‌و قەتل‌و کوشتنە وەك فتنەیی ئاخر زەمان

مەر بە ناچاری هەزارە وا لەگەڵ گورگا بەجووت
ئاو ئەخوا تۆ سەیری‌کەن بو گەللە وا گورگە شوان

میری خورماڵ دەڵێن ئێستە مودیری پێ‌ئەڵێن
حوکم‌ئەکا هەر لە مووان‌و تا تەوێڵەو سوسەکان

دوورە دەستە بۆ حکومەت ڕێ‌دەستی کەمتر هەیە
چاکترە تۆزێ لە وەزعا ماوەتۆ سەمتی قەشان

هەرزەمانی تورکە (سالم) ئێستە ریشوەت زیاترە
چاکەتو پانتۆڵو نەجمە روتبەو ومۆرونیشان

تاقە یەك والی بوو ئەوسا بۆ عێراقو ئێستەکە
نۆ وەزیر گوڵبەدەم سیچل وەزیرە کۆنەکان

وەك قیاسێکە کە موسبەتبێ نەتیجەی حاسڵی
هەردوو بۆ (٠٠٠٠) کوشتنە ئایا ئەوان یاخو ئەمان

عەینی وەك مێشە ٠٠٠٠٠٠ پاكوپیسی بۆ نییە
مەیلی پیسی زیاترە پیسە ئەساسی کاریان

مەجلیسی شورای ئێستا هەر بەشەو کۆمەڵ ئەبێ
تە بەیانی بەزمو ڕەزمە ڕۆژ ئەبێ بگرن وچان

مەزرەعەی ئومێدی ئەم قەومە بە ڕەنگی تینوە
رەحمەتە پاراوی کا جۆگەی (دەلێن)و (مالوان)

ڕەبی موسایەك بنێرە خۆیو هارونو عەصا
شارەزوروە میسری ئێمە بیکوژی فیرعەونمان

پڕ لە جالوتە سلێمانی سەراسەر ئەیخوا
یا بە جارێ غەرقیکە یا ڕاپەڕێ داوودمان

ئەیخوا خۆ تۆ ئەزانی کوردی بێچارەی زەلیل
چەندی برسیو تینوون چەن هەوڵ ئەدەن بۆ ئاوونان

پێکەنیم تێر ئەمما رۆژی گریانە ئەڵێن
ژنجلیپیاوی لەبەرکرد تۆش مل کەچی بۆ ماڵەکان

داوەشێ بۆ کاروئیشت دارزێی بۆ سنعەتت
وا ئەبیتە حاکمو گەورەو رەئیسی کوردەکان

سەر لەخاکا بنێە دەر تاکەی ئەسیری خاك ئەبی
ئەی (عزیز بگ)(١) شۆڕە سواری گەورەیی قەومی بەبان

برِبڕەی پشتی (بەبان)و پشتیوانی قەومی کورد
ئامۆزای شیرینی پاشا شاهبازی بازیان

با ئەمینەی پیاوی شیرینو ئەمینت ڕابەڕێ
ئەسپەکەت بۆ زین بکاتو سواری بە شێری زەمان

تۆ بە شمشێرۆ هجومت کردە سەرتۆپو تفەنگ
ناوی پیاوە دوژمنی ئێستە وەلێ عەینەن ژنان

وەك هەڵۆ هەڵمەتبەرە بۆ دوژمنی ڕێوی صیفەت
چەشنی کەو بارە لە عاستی هەڵمەتت شێری ژیان

تۆ لە ئێمە عاجزی ئەی گیانی شێرینی عەزیز
ڕابەڕە قوربانی تۆ بێ کوردی سۆرانو بەبان

هەر کەسێ ئەمرۆ ئەبینی وا بە خوێنی قەومی کورد
ڕەنگی خۆی لێسوور ئەکاتو خاوەنی ناوەو نیشان

من بە کوردی پێتئەڵێمو تۆ ئەبێ باوەڕ بکەی
دوژمنی قــــەومی نەجیبت .....

هەولێر ١٩٥١م

---

(١) (عزیز بگ) شورە سووارێکی بابان بووە تەسلیمی حکومــەتی تورك نەبوو مودەتێکی زۆر بە تەنها شەڕیکرد لە پاشا بە تەنیــا سوارە ڕایکرد چووە (میرەدی)و لەویوە بۆ زەهاو .

بەیادی

دێوانەی بەناوبانگ (ئێڵ بەگی) یەوە

دنیا هەمووی چاوو ڕاوە
فڕو فێڵو بەنوباوە
ڕاستە ڕاستی هەڵگیراوە
درۆو خوشە بەلێشاوە
من لە درۆ گوێ ناگرم
ڕاستیم ئەوێ هەتا ئەمرم

★ ★ ★

دوو ڕێگانە جێگەی ئێستەم
دڵ پڕپەژارە پڕ لە خەم
بۆ هەردوو ڕێ سەرنج ئەدەم
بە دڵ مەیلی ڕێی ڕاستئەکەم
ڕێگەی ڕاستی ڕێگەی ژیرە
هەر چەن ئێستە چاڵوبیرە

★ ★ ★

ڕێگەی ڕاستی ناهەموارە
چەوتو سەختو ناڵەبارە
تەلیسمی دێوی تیا دیارە
گەڕانەوەم لە لا عارە
ئەڕۆم ، ئەڕۆم هەتا مردن
بە ڕاستی ڕێدەرکردن ... !

★ ★ ★

تۆ لە ڕێگەی سەختی باریك
لاپێو پلەی شەوی تاریك
ڕێگە لە من نابڕن ئێوە
هەرچەن پلەو سەختو کێوە
کاڵای ئاسن لە پێ ئەکەم
ئەڕۆم هەتاکو پێی ئەگەم

★ ★ ★

عەزمی قەویم عەسای دەسە
سەعیو کۆشش پشتو کەسە
جیرِبو نەوەت بەسەبەسە
هیوای عەزیزم دەسترەسە
سوودی نی‌یە فڕوفێڵت
ڕاست ئەبێتو چەوتوچێڵت

★ ★ ★

ڕێی ڕاست ئەوە ڕێی نەهاتە
شا بۆ حوکمی پیادە ماتە
بەڵام ڕێی ڕاست ڕێی نەجاتە
ڕێگەی راستیم لا ئاواتە
ڕاستی ڕێگەی ئازادی‌یە
ڕێگەی سەربەستیو شادیە

★ ★ ★

ڕێگەی چەوت هەر قیرتاوە
سەد وەزیری تیا داماوە

دۆلار وەك كا یا وەك ئاوە
کەمتر پیادەی لەسەر ماوە
هەموو سواری ئۆتومبیلن
پان‌و قەڵەو ئەڵیی فیلن

★ ★ ★

دێن‌و ئەچن بە پەلەپەل
فرتەئەکەن وەکو مەل
فەرقی نی‌یە بۆ ساغ‌وشەل
بیرێ‌ناکەن بۆ کاری گەل
جێگەی خۆیان نەرم‌و خۆشە
عەدل‌و ڕاستی فەرامۆشە

★ ★ ★

من هەرئەڕۆم قەت ناخەوم
لە شاخی سەخت سەرئەکەوم
ئەمڕۆ سبحەی ماندوئەوم
ئەوسا بەخۆشی ئەسرەوم
سەربەست ئەبم من ئەوەندە
نەیخۆم قەت نانی دەسندە

★ ★ ★

گەلێ پیاوی بێ‌هۆش‌و بیر
پارەنەدیوو کۆن‌وپیر
ڕیزیان ئەکەن بەناو ....
بە بێ ڕەزای گەلی فەقیر

قەسری خۆش‌و جوان‌و گەورە
دروست‌ئەکەن بە یەك دەورە

★ ★ ★

دەوری قەسر باخ‌و ئاوە
شورەی سەختی بۆ کێشاوە
بان‌وحەوشی هەر قیرتاوە
مۆتۆکاری لا وەستاوە
سواری ئەبن بەکەش‌وفش
یادگارن بۆ قەرەقوش

★ ★ ★

وا لە لایا زنجی هەژار
ژن کارەکەر پیاو خزمەتکار
لەگیان‌و ژین هەردو بێزار
وا دەست ئەدا بۆ ئیستعمار
هاوین ڕێ ئاوی گیراوە
زستانە غەرقی لافاوە

★ ★ ★

ئەو قەڵەوە سورە زلە
پان‌و پۆڕو خیپشە ملە
خۆی وا ئەزانێ (چەرچڵە)
عیلم‌و فەنی تەنیا جلە
ئیستعمارە وا زلیەکا
خاوەنی ناوو جلیەکا

★ ★ ★

ورگی زلی گەنو گووە
عیلمی لە ناواکەی بووە
هێزی هۆزی لەبیر چووە
هەروا بووە ، هەروا بووە
ڕەنگی سووری تاریك ئەبێ
ورگی زلی باریك ئەبێ

★ ★ ★

سەیارەکەی پەنچەر ئەبێ
خاكو خۆڵی بەسەر ئەبێ
برسیو ڕووتو بێفەڕ ئەبێ
موحتاجی سواری کەر ئەبێ
دەستە ئەژنۆ دائەمێنێ
ئەوسا هاوار بۆکێ بێنێ

★ ★ ★

منالی ڕووتو پیس ئەبێ
ڕەنگی سووری زوو سیس ئەبێ
چاوەڕوانی ئینگلیز ئەبێ
موستەحەقی گوریس ئەبێ
کاتێ ئەزانی خنکاوە
قەسرو پارەی بەجێ ماوە

★ ★ ★

ئەی دوژمنی قەومی هەژار
برسی کەری گشت کرێکار

خاوەن پارەی هەموو ئەعمار
گەلت سوتان تۆ بەیەك جار
پارەت هەموی چەشنی ڕاوە
حیلەو فێڵو بەنو باوە

★ ★ ★

تەلیسمو سیحرو ئەفسونت
فرۆفێڵو چەنو چوونت
دڕكو دالی سەرنخونت
ئەبن بەهۆی تیادا چوونت
ئیسمی ئەعزەم من ئەزانم
ئازارت نابێ بۆ گیانم

★ ★ ★

من نامەوێ قەت بەندە بم
یاخو فێری دەسندە بم
یا لای میری پەسندەبم
یا وەكو مەل پەڕەندەبم
لە عاستی گەل شەرمندەبم
ڕوو زەردی خواو هەم بەندەبم

★ ★ ★

خاكی خۆمە زیدو مەئوام
دوور لەشەڕو دوور لە دەعوام
لە ناو مالما بێجێگا مام
بوون بە دوژمن بابو برام

لاچۆ برۆ هەی دایکی (هاڵ)
بە جێم بێڵە (سوری چاوکاڵ)

★ ★ ★

تاریکستانە جێی شەوم
بەڕۆژ ناوێرم دەرکەوم
بەڕۆژو شەو قەت ناسرەوم
نابێ ، ئەبێ من سەرکەوم
شوعلەی ڕووناك من لە خەودا
دێتەبەر چاوم لە شەودا

★ ★ ★

دەورو پشتم ڕووناك ئەبێ
دنیا جارێ چاك ئەبێ
خائن وەکو (زوحاك) ئەبێ
کورسی قەسری کەلاك ئەبێ
ئەوسا منیش بێباك ئەبم
ڕەفیقی پیاوی چاك ئەبم

★ ★ ★

دنیا هەمووی دڵشاد ئەبێ
ڕێگەی ڕاستی گوشاد ئەبێ
ئەسیر لە بەند ئازادئەبێ
زەمانی عەدلو دادئەبێ
ڕۆژی ڕەشی ئیستعمارە
جەژنو شادی کرێکارە

★ ★ ★

خەریکی ئیش‌وکار ئەبم
کرێکاری بەکار ئەبم
دوور لە دەردو ئازار ئەبم
پشتیوانی هەژار ئەبم
ناچمە سجن‌و ناچمە زیندان
خزمەت ئەکەم بۆ نیشتمان

★ ★ ★

ڕەش‌و ڕووتم زۆر خۆش‌ئەوێ
ئەقطاعی نابێ سەرکەوێ
هێزی هۆزم قەت نانەوێ
با سەرکەوێ ، باسەرکەوێ
ڕیشەی زاڵم دێنێ لەبن
بمرێ دوژمن • بمرێ دوژمن

★ ★ ★

هەرکەس هەوڵی هەر بۆ خۆیە
نەك بۆ منە یا بۆ تۆیە
هۆزی نازك ڕەنجەرۆیە
نانی وشکی بە بێ دۆیە
هەوڵت ئەبێ تۆ بۆ گەل‌بێ
پۆل گرتنت وەکو مەل‌بێ

★ ★ ★

لە لای خۆمان ئێمە پیاوین
چاوەڕوانی چاوو ڕاوین

گیرۆدەی بەنو باوین
حەپسو دیلو پەلبەسراوین
زنجیر قەف قەف کۆت ئەشکێنم [1]
تۆلەی دیلی زوو ئەسێنم

★ ★ ★

ئازاد ئەبم ئازاد ئەبم
بە ئازادی من شادئەبم
هاوپشتی عەدلو دادئەبم
گەل (شیرین)ە ، فەرهادئەبم
قولنگی عەزمم لە پۆلایە
(بێستون)م لە لا بایە

★ ★ ★

پشت بۆ هەژار دانەوێنە
با سەرکەوێ وەك ئاوێنە
مەردی ، راستی زوو بنوێنە
زولمو زالم بخنکێنە
لاوە کە تۆ ئازاد ئەکا
لاوە دوژمن بەرباد ئەکا

★ ★ ★

دەس ڕاکێشە بۆ کرێکار
بۆ فەلاحو بۆ جووتیار

یەکیان‌بخە بۆ ئیستیعمار
دەری‌ئەکەن بە نوکەدار
ئیشی چی‌یە ؟ لە لای ئێمە
هیوای شەڕی بۆچی پێمە

★ ★ ★

ئیستیعمارت خەرەفاوە
وەها سەری لێ‌شێواوە
بۆ (گا) ئێسقانی داناوە
بە ڕەشکە کای بە سەگ داوە
هیوای هەموو چاوڕاوە
داری دەمانچەی شکاوە

★ ★ ★

لەگەڵ گەلدا فڕوفێڵت
حیلەو درۆو چەوت‌و چێڵت
بێنە پاڵت هەموو خێڵت
زەوی ئێمە نابڕێ بێڵت
زەوی ئێمە هەر بەیارە
تەنها هەر بۆ کرێکارە

★ ★ ★

هێزی گەلە گەل سەرئەخا
چەپکە گوڵی وا (کەر) ئەخا
دوژمن لە ترسی بەر ئەخا

وەزیر لە جێی چۆکەر ئەخا
قوماری تۆ هەر بۆ نەوتە
پێرو جووتت هەموو چەوتە

★ ★ ★

شەعب ئێستا خاوەن بیرە
خاوەن لاوی وریاو ژیرە
جوڵانەوەی بە تەدبیرە
هەرچەن رێگەی چاڵوبیرە
باڵەوێ بێزوو سەرکەوێ
بە رۆژو شەو قەت نەسرەوێ

★ ★ ★

ئێمە زۆر زۆر لێقەوماوین
بێکەس ، بێدەس ، زۆر داماوین
بۆ سەربەستی تێشکاوین
لەسەر ئەزرا بێناو ماوین
بۆ چەرخی کورد وا بگەڕێ
لاوی ئەبێ زوو ڕاپەڕێ

★ ★ ★

هەڵسن بە جارێ لاوی کورد
زوو ڕاپەڕن بەدەستو برد
بۆرە پیاوو فەلاحی ورد
کرێکارانی کوردی گورد

مەژین بمرن بە ئازادی
نەوەك ئەسیریو بێدادی

★ ★ ★

ڕۆم عەجەم ، هندیچینی
شەرقو غەرب · سەرزەمینی
هەموو بە شەڕ · چبێ دینی
کە تۆ لێیان زۆر بەقینی
تێکڕا برای هاوپشتمن
لەگەڵ تۆدا هەموو دوژمن

★ ★ ★

سیانزە ملیۆن کوردی ناودار
بێنانو ئاو لە ژین بێزار
حەپسن دیلن بێئیشو کار
بۆ ئەم ، بۆ ئەو وەك خزمەتکار
تۆ کوردت کرد بە سوسەمار
وا دەستئەدا بۆ ئیستیعمار ؟

★ ★ ★

لاوانی کورد قەت ناخەون
هەوڵ ئەدەن پێش بکەون
سەردائەنێن تا سەرکەون
نابێ سەعاتێ بسرەون

بۆچی لە جوو کورد کەمترە
خاکت بەسەر ، زۆر زیاترە

★ ★ ★

چەن سپڵەیەك بۆت بوون بەگا
دانا لە دەستت ڕائەکا
لا چۆ بڕۆ کێ شەڕ بکا
ئابرووت تکا ، ئابرووت تکا
ئاشتیم ئەوێ ئاشتیم ئەێ
خوێنڕێژ قەت نابێ سەرکەوێ

سلێمانی : ١٩٥٢

---

(١) ئەشێنم (ئەشکێنم) بەراستر زانی ٠

چاوەڕانی

چاوم ئەبلەق بوو سپی ، بلْقی دۆ
چاوەڕوانیم کرد هەر نەهاتی تۆ

ساردی هەناسەم بۆ چاوی کاڵە
فرمێیسکی سوورم لە خوێنی ئاڵە

وا گیانم دەرچوو بۆچی نات‌بینم
دەك بەختت سوتێ گیانی شیرینم

تۆ زۆر سوێندت خوارد کە بێ‌بەینەت نیم
ها ! فەرموو ئێستە بە کوێری من دیم

★ ★ ★

بینایی دیدەم گلێنەی چاووم
بۆ تۆ من کوێر بووم بۆ تۆ داماوم

(تۆ هەر نەهاتی بە سەر وەختما
پێت نەنا بە بان زامی سەختما)

چی بوو تاوانم بێجگە لە وەفا ؟
پاداشت چی‌بوو بە غەیری جەفا ؟

ئەو چاوە کەوا بە رۆژو بە شەو
چاوەڕێی تۆ بوو لێی حەرام‌بوو خەو

هەردووكی كوێر بوو داهات سیالایی
تۆی داپۆشیوە لەژێر تارمایی

با كەس نەتبینێ دڵ لایگرانە
هەرخۆی سەیری كا ئەو چاوەجوانە

هەر لێت نەگەڕا دڵەی داماوم
هەتا خستیتیە ژێر پەردەی چاوم

بەزوڵفو پەرچەمی

بەزوڵفو پەرچەمی وەك مارو عەقرەب
ئەكا پاسی دو گەنجی كوڵموغەبغەب
لەبەر دەرگاكەتا جێگەم ببێ من
بەسە بۆ ڕۆتبەو تەرفیعو مەنسەب
لەسەر لەوحی دڵم ئەلفی قەدت بێ
وەهای نووسی مەلا بۆ من لە مەكتەب
كە تۆ دەركەوتی شەوقی چۆن ئەبێ نوور
كە خۆر هەڵبێ لە كوێیە مانگو كەوكەب
لە بەحری تاڵی دنیادا ژیاوم
ئەژیم تا گیانی شیرین دێتە سەرلەب
ئەوێ ئیمرۆ لەلای خەڵقی موهیمە
لە لای من قەشمەریو گاڵتە گەموگەب
درۆیە پیاو خیانەتكا لە قەومی
كە سەگ نایكا لە ناسیاوی مرەو حەب
قەزیەت كوردو فێڵی مامە ئینگلیز
درۆو ئاینە ، چاوو ڕاوە مەزهەب !
نیازم لای خودا هەر یەك نیازە
ئەویش ئازادیە بۆ كوردە مەتلەب

بەد بەختی

بەختی من بەدبەختە خەڵقە پێم‌بڵێن چارەم چی‌یە ؟
سەرئەهێنم سەرئەبەم تەدبیری ڕاستم لا نی‌یە

خوا ئەزانێ من دڵم پاکە سپی خاڵی لە غەش
دۆستی شیرینم لە عاستم ژەهری ماری دێمیە

داری هەرمێ‌و سێو ئەنێژم پاك‌و بەردارو تەمیز
بنیەکێڵم ، ئاوی ئەدەم ، کەوتە بەرداری (بی) یە

زەویەکێڵم پاك‌و پوختە دای‌ئەچێنم من بە گوڵ
سەوز ئەبێ خەیمە ئەدا (بەی‌کوڵ) لەگەڵ دڕکی‌زیە

گەنمی سووری پاك ئەچێنم وەردی پوختە تۆو ئەکەم
سەوز ئەبێ گشتی (مرۆر) (دوگونە)و پیسایە

من خەتای کەس ناگرم دنیا درۆیە چاووڕاو
من بەراستی تێگەیشتم (ڕاستی) باوی نی‌یە

ڕاستیتان پێ‌بڵێم : کوژراوی دەستی ڕاستیم
توشی سیلی کردووم ، خۆراکی ئەو جەرگ‌و سی‌یە

بەغدا مایسی ١٩٥٢

کورد

کورد هەموی دڵسۆزە ئەمما پیاوی هوشیاری کەمە
ئەو کەسەی پیاوە خەریکی میحنەتو دەردو خەمە
من بە مەنتیق هەر قیاسی وەزعی کوردستان ئەکەم
حاسلی ئاخر نەتیجە چاووڕاوەو هەمهەمە
دەستەپاچە بێزمانن روو بە ڕووی بێگانەکان
خۆ بەخۆی خۆیان دەمانچەو خەنجەرو شیرو قەمە
بوو بە دۆزەخ نیشتمانت پڕ لە دیلو بەندییە
خۆ بەهەشت بوو سەیریکە ئەم شاخو دەشتو گوێ چەمە
بێشەیی شێرانی (ماد)و جەرگەی کوردانی گورد
مامەڕێوی خۆیو کلکی تیائەکا گاڵتەو گەمە
کوردە هەڵسە ڕاپەڕە تاکەی وەها تۆ دیل ئەبی
قەومی سەربەرزت بە جارێ ژێر چەپۆکەی عالەمە
ئاسمانی عەدلو عیرفانی زەمانی عەسری نوور
هەر لە عاستی قەومی کورد تاریكو نوتەك هەرتەمە
بۆ برینی زامو ناسۆڕی سیاسەت بێحەکیم
ئیتیفاقو یەکیەتی وەك پانسلینو مەڵحەمە
هیچ گەلێ بێ پێشەوا پێشکەوتنی هۆزی نەدی
چۆن بە بێ شوان ڕائەگیرێ مێگەلو ڕانو ڕەمە
وا (گوریسێکی سیاسەت) بادراوە گورزە هۆن
ڕای ئەکێشن جوڵە ناکا کورد لەجێی خۆی مەحکەمە
(ورزە هۆنە)(١) ئەم گوریسە بەڵکی (شیرازەی)(٢) هەیە
هێزی کوردە لابەری شیرازەو هەم شەرزەمە

بێ‌محامی بێ‌تەشەبوس حەقی خۆی داوائەکا
ڕووت‌و قووتی‌و ناتەواوی شاهیدن بۆ مەحکەمە
خاك‌و ئاوی بەش‌کراوە سوخرەکێشە پیاووژن
(مەحکەمەی عەدلی دوەل) تەمسیل ئەکا (مامە خەمە)
تۆ بڵێی ڕۆژی بە لای کوردا فەلەك چەرخێ نەدا
دەربخا نەجمی سەعادەت ڕاپەڕی کورد ئەو دەمە
هیچ گومانی تیانی‌یە تەئریخ نۆرەو دەورەیە
ڕۆژی شین ئەڵبەت ئەبێتە ڕۆژی شایی‌و زەمزەمە

سلێمانی : ئەیلولی ١٩٥٦

---

(١) گوریسی سیاست ـ میساقی بەغدادو معاهەدەی سەعدئاباد ٠

(١) گورزەهۆن : هۆندنەوەی پەت ڕەنگاورەنگی هەیە ٠ خـــاوکرژ بادراو ٠ هۆنینەوە ـ پانەهۆن هەیە ، گورزەهون هەیە ٠ پانەهۆن لە سێ لیپ ئەهۆنرێتەوە لە شکڵێکی پانا رائەوەستێ و زۆر قایم نی‌یە ٠ بەڵام گورزەهۆن لە چوار لیپ ئەهۆنرێتەوە لە شکڵێـــکی مدەوەرا ئەوەستێ و زۆر قائمـــەو بە کەڵکی هەموو ئیش‌و کارێکی سەختدێ ٠
گوریسی سیاســـەتی راکێشانی قـــەومی کورد بۆ خنکاندنی گورزەهونە چونـــکە بەسێ‌لیپ و زۆر مەحـــکەم هۆنراوەتەوە (١) شالیپ پەریتانیا (٢) تورك (٣) ئێران ، ئـــەم دوو لیپـــە مەربووتی شالیپن بەریتانیا نەوت‌و فەڕو بەرەکەت مـــەعادین‌و خێراتی هەرسێکیان ئەبا لە بەرامبەرا کوردیان ئەداتێ‌و بۆ قائمی شیرازەی ئەم پەتەگورزەهونە شیرازەی بە ئەمەریـــکا و پاکستان گرتووە ٠

(٢) شیرازەی ـ بۆ قائمی ئەو پەتە کوردەکان جگە لەوە کە بە چوار لیپ قایم ئەیۆننەوە دیسان هەر چواریان دەورە کەی بە بەنێـــکی کرژو ٠

پێنج‌خشته‌کی

لەسەر هەڵبەستێکی ئەحمەد حەمدی صاحبقران

دەربەدەر بووم‌و غەریبم من بەدەس ناپاکەوە
وێڵ‌و سەرگەردان‌و حەیرانم بەسینەی چاکەوە

چاو بەخوێن‌و لێو بەئاهو سەر بەتۆزو خاکەوە
(وەك هەوا کەوتوومە گێژی گونبەدی ئەفلاکەوە)

(ڕەبی بیبینم وەکوکیسرا بەسینەی چاکەوە)
من بەدەست گەردوونەوە جەرگم هەناوم لەت‌لەتە

شاهو سوڵتان وەزیری لا گەداو بێ‌سەتوەتە
بێ‌وەفاو پڕجەفا بێ‌ئیحتیاجی حوجەتە

(بۆ کەسێ تا سەر وەفاداری نەبوو بێ‌مروەتە)
(سەیری ئەسکەندەر بکەن ڕۆیی بەمشتێ خاکەوە)

تەوقی زەڕینی بە کەردا ئەسپی نەژدی مردووە
تینویی ئاوی حەیاتە ژەهری ماری چەشتووە

پێچ‌و ناسازە تەبیعەت قەرنەها هەروا بووە
(چاکە دایم هەر لە پێناوی خراپا ڕۆیوە)

(گەوهەری دەریا بەدایم وا لەژێر خاشاکەوە)
چەن لەژێر خاکا ڕزانی لاشەیی شاهو وەزیر

پیاو بەسەر دارائەکا ناپیاوە سەردارو ئەمیر
بێ‌غوبارە تیغی دارین ژەنگ ئەهێنێتە تیروشیر

(هەر شکستی ئەهلی مەعنای مەتلەبە دەورانیپیر)
(ڕەش ئەخاتە سەر سپی پیسی ئەخاتە پاکەوە)

ئەهلی غیرەت قەت بە قەولی ئەم سەگە قانع نەبێ
تەفرەو مەکرو فروفێلی بە گوێێ سامع نەبێ

گەر لەدنیادا بمێنم فرسەتیش واقع نەبێ
(ئینتقامی خۆم ئەسێنم جەهل ئەگەر مانیع نەبێ)

(شوعلەیی ئاهم ئەنێمە خەرمەنی ئیدراکەوە)
ڕاحەتی دنیا سەراپا تا بە ئاخر میحنەتە

سەڵتەنەت ئیمڕۆ ئەگەر مابێ لەکونجی عەزلەتە
تاجی خوسرەو جامی جەمشیدی وەکو سواڵەتە

(خەرقەی شاهو عەسای مووسا گەلێ بێشەوکەتە)
(فەخری ئێمە وا بە کەوڵو پۆستو دار مەششاکەوە)

تێبگەن ئێمە ئەسیرین موختەسەر من وا ئەڵێم
دەستت بەسراوە مەڵێ من ناوی خۆم مێجەر ئەنێم

فائدەی چی ناوی حەپسە با لە زەڕگیری نقێم
(عیبرەتە ئەربابی غیرەت تێبگەن من چیئەڵێم)

(ئەهلی عیسمەت حەپسە سەربەستی بە لای بێباکەوە)
ئەی برا بێگانە چاکە سالە خزمو دۆس هەڵێن

تاقە یەك کەسیان ئەشێ بۆ شیری نۆ مەنجەڵ هەوێن
بۆ فڕانێ مەنفەعەت (صاحبقران)ێ دائەنێن

(قەومەکانی ڕوپیەخۆرم دێنە بەرچاوم ئەڵێن)
(گەر بە جۆ بمرێ شەهیدە سەگ بە گۆشتی لاکەوە)

گەرچی عەدلی ئێستە وایە شێر لە ڕێوی ڕەم ئەکا
حاجی‌یە ئەسنافە ئیمڕۆ ئیدعای جەم‌جەم ئەکا

بۆ نەمانی ئەهلی عیزەت (وا) سیاسەت زەم ئەکا
(تا ئەبێتە موڵکی ئەربابی حەمیەت کەم ئەکا)

(ئاگری تاجر ئەنێتە خەرمەنی مەلاکەوە)
شین‌و واوەیلایە ئیشم خواردنم هەر دەردوخەم

ئاهی گەرمم هەڵئەکێشم گڕ لە دنیا بەرئەدەم
خوێن لە چاوم هەر ئەبێ بێ قوڕبەسەردا هەرئەکەم

(شەرتە تا ڕۆژی قیامەت دەس لەئەژنۆ بەرنەدەم)
(سەر لە قوڕ نێم بۆ سیادەت بەم دڵەی غەمناکەوە)

حەسرەت‌و داخ‌و ئەسەف سەدناڵەوو ئاهوفیغان
بۆ ڕەئیسی شێخ‌و سادات‌و ئەمیری کوردەکان

بۆ حەفیدی حەزرەتی کاك ئەحمەدی قوتبی زەمان
(بۆ دیاری حەزرەتی مەحموود مەمدووحی جیهان)

(تاقە یەك گوڵ‌بوو بە فەرقی پیری ئەحمەد کاکەوە)
بۆ دوو(۱) شێرزادانی مەعصوم مۆنیسی دەردو ئەلەم

بێ‌کەس‌و بێ‌یارو یاوەر ویڵی شارانی عەجەم
دوای ئەمانە من بە دڵزاری بەکوڵ دیسان ئەکەم

(بۆ دوو مەحموودخان ئەمیری سەرحەدی ڕۆم‌و عەجەم)

(بو لە ئەصحابی قورەیش‌و چوونە سیلکی چاکەوە)

فەسلی گوڵ ڕۆیین‌ئەبێ بۆ خۆی بزانێ عەندەلیب

من لە بەحری بیری تەئریخا (غریق) مابووم عەجیب

هاتفی غەیبی (ندای فەرمو الا غەمگین ئەدیب)

(ساڵی تەئریخی ئەبرسی (آل کاك احمد غریب))(١)

(کەوتە عالەم دڵحەزین‌و دیدەیی نمناکەوە)

- سەلام -

---

(١) (دووشیرزادان) مەبەس شێخ رۆف‌و بابا علی کوڕانی شێخ محموودن چونکە کە باوکیان بە بریندار گیراو لە دەربەندەوە نیررا بۆ بەغدادو لەویوە بۆ تانە ئەم دوومناڵە لەگەڵ هەندی کەس‌وکاریانا فیراریان کرد بو ئێران بە راستی زۆر نارحەتی‌یان بینی ٠

(دوو مەحموود) مەحمود خانی کانی‌سانان‌و مەحموود خانی دزلی مەبەسە ٠

(١) ال + کاك + احمد + غریب

٣٢ + ٤١ + ٥٣ - ١٢١٢ = ١٣٣٨هـ

هەشت فلس

بیستو دووی مانگ بو هەشت فلسم مابوو
هەر فلسێ لەگەڵ ڕۆژێ وەستابوو

واسیتەی ژینو شەوقو ئیدارەم
هەشت فلس بوو هەمووی کۆمەڵی پارەم

جێگەی تایبەتی هەبوو لە گیرفان
مەخصوصی بۆ خۆی چوار پەردەی جزدان

دەستێکم دایمنابووە سەرسەری
بە دڵ ئەم پاراست نەیبا سەرسەری

مانعی خەمو پەژارەی شەوبوو
هیواو ئەمەڵو ئومێدم ئەوبوو

ڕەفیقێکمبوو زۆر خۆشەویستبوو
دڵڕاگرتنی بەدڵ پێویستبوو

وتی سبەینێ دوای نۆیژی شێوان
وەرە بۆ مالۆ وتم بەچاوان

ڕۆژی بیستودوو سەعات شەشی شەو
نوستبووم ، هەڵسام راپەڕیم لەخەو

لەبەر (تورمپا) سەروگوێم شۆری
بیجامەمداکەند جلم لێ گۆری

بۆینباخم بەست قوڵفێکم لێنا
بەڵێ : دەستێکم بەخۆما هێنا

(ماینوس)م بانگ کرد (گێل بەنە مادام)
ئوصولەن لەدوای سەلامو کەلام

ئەرۆم بۆ ماڵێ هەتا نیوەشەو
لەوێ نان ئەخۆم دێمەوە بۆخەو

لە خوای ئەویست (مادام) وەك جاران
من برۆم ئەویش بروا بۆ گەران

بەڵێ مەعلومە بۆ گاڵتەو گەمە
گاوور دەرئەچن شەوی یەكشەمە

لە (باب الشرقی) تا (اعظمیة)
حەوت کیلومەتر هیچ کەمی نی یە

سواری پاسێ بووم باکم لەچی یە
ئەزانم (رشید) بێ پارە نی یە

هەر هەشت فلسەکەم دا بەکرێ دا
داوی موفلیسیم بۆ خۆم گرێ دا

چۆڵ بوو بەجارێ چوار پەردەی جزدان
(سەوزەڵێ)ی ئەووت ئەسپێ لەگیرفان

ترنجامە ناو کۆمەڵی ناو پاص
لە ئەعزەمییە خۆمم کرد خەلاص

دابەزیم دەرچووم خۆمم لێ تەکان
پو لای دەستەچەپ ملم بۆ چەرخان

ورد ورد ئەرۆیم دڵ کەوتە خەیاڵ
زۆر سەیرە (رشید) دەرچووبێ لە ماڵ

لۆژلۆژ بێمەوە بێ پول‌و پارە
ببم بە پەندی کوردی ئەم شارە

لەگەڵ لەو وەزعە کە چوومە کەمین
بەبێ ئیختیار هارەی پێکەنین

لەم فکرە دڵم زۆر زۆر ئەترسا
چوومە بەردەرگا توشم بوو (موسا)

کام موسا ؟ کوێرێك یەكچاو وەك شەیتان
سەد لەعنەت لەو بێ ڕەحمەت لە هامان

پرسیار :ـ
موسی ، ئەفەندی لەخەو هەڵساوە ؟
بڵێ : لە دەرگا فلان وەستاوە !

سەرێکی بادا ، ملی بۆ کرد لار
تەماشای کردم چاوی چەپ‌و چوار

وتی : ئەفەندی لەپاش نیوەڕۆ
هەڵسا ، خۆی گۆری دەرچوو بەر لەتۆ

ئەم پسولەیەی نووسی ، دای بە من
کە بیدم بە تۆ فەرموو بیگرن

پسوڵەم وەرگرت چاوم پیاخشان
بەڵێ : (کاك رەشید) کووتی خۆیوەشان

شادیم شێویا کەیفمبو بە دەرد
ڕەقڕەق ڕاوەستام ئەژنۆمبوو بەبەرد

وەك شیفەلەتە چۆن نەبم لەتلەت
دە ئاسمان بەرزو دەسا زەوی سەخت

هەڵمناکێشێ ئاسمان بۆ حەوا
خۆ دیارە زەوی کە قووتمنادا

زلزل دۆش دامام ، خۆم ئەڵێم بەخۆم
فلسێك شكنابەم من بۆ کوێ بڕۆم

بیرم لێئەکرد سەرم سڕ ئەما
حەبەسام ، دامام ، تا واقم وڕما

شێوەنی جیاووك

دەك فەلەك بمری تۆش بەسەرەتان
دارزێ جەرگ‌و جومگەو ئێسقان

برۆی بگەڕێی شاران بە شاران
دەستت نەکەوێ تۆ تۆزێ دەرمان

بەردی بنچینەی قەڵای قەومی کورد
تۆ لە ناوت‌برد

درەختی هیوای کوردانت وشك‌کرد
جیاووك بوو مرد

کێ هەڵسێ ئیتر وەك شێری زەمان
دەرخا قەزیەی کوردوکوردستان

کەی مەئساتی ئەنوسرێ (بارزان)
نەما باوکی جەسووری (بۆتان)

کێ هەردوو دەستی ڕاکێش سەدجار
بۆ کوردی هەژار

لە دەشت لەسەرا لە شار لەبازار
خۆیشی مەینەت بار

کێ لە مەجلسدا ئەتوانێ هەڵسێ
وەك شێر ڕاوەسێ

حقووقی قەومی یەكیەك بپرسێ
لەكەس نەترسێ

کێ بیکاتەوە (یانەی سەرکەوتن)
بۆ کوردی مەزن

دایم هەوڵی بێهەر بۆ یەكگرتن
بە کوێری دوژمن

میرم تۆ نامری ئاسارت دیارە
زۆر پایەدارە

قەومی کورد یەکسەر بۆ تۆ خەمبارە
لەژین بێزارە

میری شیرینم مەعروف جیاووك
بۆ کورد بووی باووك

کورد بۆ تۆ ئەڵێ چەند بەندی لاووك
دڵئەسوتێنێ وەکو چراووك

شێوەن (١)

بۆ هاورێیەکی زۆر شیرینم

کام دەردە دیسان وا دڵ ئەجۆشێ
کام خوێنی جەرگە دەروون ئەینۆشێ

کام وەیشومەیە وا هیناى بەتاو
تۆوی ئەمەلی بردین بە لافاو

کام تر یشقەیە بە یەك مەخشەڵان
گردی ئومێدی کرد بە کەنەڵان

بۆ بەندیخانە دەرگای داخرا
بۆ بەندی جەرگم بە جاری بڕا

کام سێدارەیە بۆ کێ هەڵخرا
ملی کام کوردە لە تەناف درا

---

(١) ئەم شیعرە تەواو نەکراوەو لەوە زیاترمان دەستنەکەوت •
(ئومێد)

چـوارین

ـ ١ ـ

وا مەزانە عاجزم من عەزمی جارانم هەیە
تابی سەرماو زوقمو تۆفو بەفرو بارانم هەیە
گۆشە گیریم پێت بڵێم بۆچی قبوڵە ئەیوەتەن
پیمی هارو ترسی شێتو خۆفی مارانم هەیە

ـ ٢ ـ

خۆزگە ژیانم هەموی شەو ئەبو
دوژمن خەریکی شیرین خەو ئەبو
من لەگەڵ یارا سەرلەسەر سەرین
پشتم لە دنیاڕووم هەر لەو ئەبو

ـ ٣ ـ

دنیا خۆی چی‌یە ؟ ژیانی چی‌یە ؟
خواردنو خەوتنە ، هیچ کەڵکی نی‌یە
ڕاست بڕۆ بژی دەرچۆ بە ڕاستی
دۆستی بە درۆ هەر دوژمنی‌یە

ـ ٤ ـ

مانگی خەڵقی هەر بەشەو هەڵدێ لەسەر شاخ‌وچیا
مانگی من هەلدێ بەڕۆژو شەو لە ژووری خانوا

مانگی کێوی کەی ئەگاتە مانگی ماڵی پڕ لەنار
مانگی من یەك خانمە ئێستە لەڕیزی بانوا

ـ ٥ ـ

یاری شیرین‌و عەزیزم بەسیە ئازارو جەفا
چی ئەبێ جارێ ببینم من لەتۆ تۆزێ وەفا
هەر بەتەنها من حەزین‌و دەستەئەژنۆ قوڕ بەسەر
عالەمێ مەشغووڵی کەیف‌و شادی‌و سەیرو صەفا

ـ ٦ ـ

تف لە شێخ‌و تف لە ئاغا تف لە بەگ
تف لە جەردە تف لە دز خۆزگەم بە سەگ
بەچکەدز هەر دز ئەبێت‌و بەچکە گورگ گورگ ئەبێ
گیا لەسەر تۆوی دەرێ یاخو لەسەر بنجە لەرەگ(١)

ـ ٧ ـ

دڵ ئازار مەدە ، قەت دڵ مەشکێنە
بە ئاگری ڕق ، کەس مەسووتینە
گەر ئاسوودەکی یەك جاریت ئەوێ
خۆت برەنجێنەو کەس مەرەنجێنە (٢)

- ٨ -

جەژنی نەورۆزتان یاخوا پیرۆزبێ
شەوتان هەر ڕۆژو رۆژتان نەورۆزبێ
هەر ئەم رۆژە بوو کاوەی کوردی گورد
مێشکی زوحاکی بە چەکوش ورد کرد (٢)

- ٩ -

کەریم خانی زەند

نامری تۆ زەندەئی ئەی شاهی زەندی کوردەکان
ناوی تۆ ویردی زمانە تاوەکو دەوری زەمان
شاسواری دەشتی (داد)و ئەی قەلای ئەمنو ئەمان
جێگری ساسانیان ، ئەردەشیری بەبەکان

---

(١) لەو دیوانەدا نورسرابوو کە لــە بەریز دکتۆر (عیزەدین مستەفا) مــان وەرگرت .
(٢) لە کە شکۆلەکەی مامۆستا عومەر عبدالرحیم وەرگیراوە کــە پێشکەشی کردوورم .
(٣) لە دەمێ (ناهیدەخان)م وەرگرت .

تـــاك

ـ ١ ـ

نەمزانی فەلەك وا لە کەمینا
ئازارم ئەدا لە جۆشی ژینا

ـ ٢ ـ

من ئەگەر تۆی پێ نەبینم چاوی تیژم بۆچی یە
باوەڕم گەر پێت نەبێ ئیمان و دینم قەت نی یە

ـ ٣ ـ

حەقیقەت شێخ و موفتی دەعوەتی خواردی
چەفائیدە تیا نەبوو خۆ لوقمە قازی

ـ ٤ ـ

دەنکێ خاڵی شین لەسەر گۆنای جوان
بازاڕی هەزار وەنەوشەی شکان

تاقە کورەکەم

بە بوونی مردنی ـ نەوشیروان ـ کورمەوە گە
لە سلێمانی لە تشرینی دووەمی سالی ۹۳۹ دا مـرد

جەرگک هەڵئەقرچێ دڵ پڕ لە ناڵین
جەرگم بڕاوە
چۆن ئۆقرە ئەگرێ سەر لەسەر سەرین
مێشکم پژاوە
بۆ دوایی نەهات فرمێسکی چاوم
هەتا بو بە خوێن
پەترۆکەی نەبەست جەرگی بڕاوم
تۆ بێسەرو شوێن
یەك تیری مابوو چەرخی بەدکردار
خستیە کەمان
جەرگکو دڵ هەردووی پێکا بەیەکجار
دەرچوو لە نیشان
تورێ بۆ لاشەت بۆ ڕووناکی دڵ
دڵ ئەسوتێنێ
فڕێدرایە توێی تاریکی گڵ
زوڵمەت ئەهێنێ
نازانم یادت چۆن لە توێی دڵدا
ماوەو ئەمێنێ

هیچ شتی نازی لە توی سکڵدا
کلپە ئەسێنێ
چونکە تۆ مەیلت بەڕەنگی گوڵە
گوڵێ ڕەنگینم
فرمێسکم گوڵگوڵ لە خوێنی دڵە
کۆرپەی نەخشینم
کلۆڵی شینە ئیشم بەنۆرە
ڕۆڵەڕۆ ڕۆڵە
دەستە ئەژنۆبووم ، بووم بە کۆتەرە
لەم دەشتە چۆڵە
دڵ بێئارامە جەرگ بە تیرەوە
دەردم کاری یە
گیانت کێشرا دەم بە شیرەوە
زامم دیاری یە
ڕۆڵەی پێڕەوکەم منالی دووساڵ
ڕۆڵەی شیرینم
بە ژیری گەورە بە ژیان منال
ئیتر نات ببینم
تا دڵ بەیادت ڕۆژێ نەسرەوێ
لە گریەو نالین
دواچۆڕی نایە ساتی لە شەوێ
فرمێسکی خوێنین
چەن دڵ بە یادت خۆی دڵخۆش ئەکرد
لە ژیانتا

ئێستە ئەسوتێ بە یادت ووردووورد
لە گریانتا
ئاگری مەرگت جەرگی هەڵقرچان
گڕیسەند بە تاو
کەفوکوڵ ئەکا دڵ وەکو قازان
هەڵئەچێ تاوتاو
خول ئەخوا چاوم لە کاسەی سەردا
وەکو هەڵماتت
خاك بازی ئەکەم ئەیکەم بەسەردا
من بۆ مەماتت
بە یەك دەست ئەتدا لە تۆپی فتبۆڵ
لە یاری گەرما
بە هەردوو چەپۆك تا شل ئەبێ قۆڵ
ئەدەم بە سەرما
سا خۆزگە فەلەك یەك کوری ئەبوو
شیرین وەکو تۆ
ئەم کوشت ئەیبینی گیانی دەرئەچوو
ئەیگووت ڕۆڵەڕۆ

شێوەن

بۆ کاکە حسینی شێخ عبدالکریمی گرپچنە

فەلەك هەمیشە سەر لێ‌شێواوبی
بێ‌مراد ناکام
بە چەپ گەردی هەر ڕسواو بەدناوبی
بە بێ‌سەر ئەنجام
جەرگ‌و هەناوت کوت‌کوت داڕزێ
تۆ بە (سەرەتان)
جومگەو ئەندامت یەك‌یەك داخزێ
بە دەرزی‌و دەرمان
بە لاوی بمری شوێنت نەمێنێ
لەسەر زەمینا
بەزۆر ئیزرائیل گیانت بسێنێ
لە گەرمەی ژینا
بە کۆڵ بتگێڕن شاران بە شاران
بە برینداری
زگت کون‌کون‌بێ وەك گەستەی ماران
بەبێ قەراری
فەلەك هەی یەزید شەمری رووسیا
ڕووڕەشی تۆیە
کوردستانت کرد تۆ بە کەربەلا
هەر حسین ڕۆیە

گوڵ لە خاك دەردێ فەسڵی بەهاران
چۆڵ لالەزارە
چۆن بو خاك ئەچێ شاگوڵی شاران
ئێستە بەهارە
بۆچی بەجێت هیشت قالەو قەلەندەر
ڕەنگ‌زەردو داماو
چاوەڕوانتن وەستاون لەدەر
زوو بێرۆ لەڕاو
باوكو دایكت خوشكانو برات
هۆشیان نەماوە
خاڵوانو مامەو قەومو ئەقرەبات
پشتیان شكاوە
ئاهو هەناسەی قەومو ئەقرەبا
بو بە هەورو تەم
هەڵسا چین‌بەچین كەوتە ڕووی سەما
باران بەخوڕەم
چەن لە لام خۆش بو دانیشی لەلام
وەك شێری زەمان
دانیشن بەجووت تۆو خاڵە (سەلام)
خاكم بە دامان
یەكێ بوی‌مردیت دڵ پڕ لەهیوا
دەم بە ئۆف‌وئاخ
هەزاران لە دوات سەریان لێ‌شێوا
دڵیان پڕ لە داخ

(حسين) نامرێ ، حسين هەرماوە
حسين زندووە
بۆچی دیار نی‌یە ؟ چی لێقەوماوە ؟
بۆچی گومبووە ؟
(حسين) چۆن ئەمرێ دنیا چۆڵئەکا
بە نەوجوانی
زیارەتی مامەو باپیری ئەکا
بە شادمانی
دڵ بۆ تەئریخی وتی زووبەزوو
بنووسە قەڵەم
شێخ حسين بس لای باپیری چو
بەبێ زیادوکەم

سکالاییکی شــاعیر

بێ بەش لەو دنیا ، لەم دنیا بەری
ئەو دەردی سەری ئەم کوێرەوەری
ساقی شەرابێ بێنە فرسەتە
ژیان گاڵتەیە ، دنیا قەشمەری [١]
کە کەڵکت نەبوو تۆ بۆ نیشتمان
چاکترە لەتۆ گاوانو شوان
بە بەرگو خەوو خواردن ئینسانی
فەرقتان چی‌یە تۆ لەگەڵ حەیوان
دارێ بەردار بێ لە پیاوی بێ‌بەر
چاکترە لە لای ئەربابی هونەر
بەری ئەو تۆزێ هەژار تێر ئەکا
بەری بێ بەری دەردە دەردی‌سەر[٢]
قەومێ کلۆڵ بێ خەوی گرانە
وەکو کەروێشکی نوستووی ناو لانە
دیاردی[٣] لێ ئەکەی چاو ئەنووقێنێ
گەماڵ ئەیگرێ بۆ تیرو تانە
قەومێ نەفامبێ دوای خەڵك ئەکەوێ
جێی خۆی خۆش‌ئەکا بزن بۆ شەوێ [٤]
تا ماڵ وەستابێ مزگەوت حەرامە
ماڵت ڕووخاوە نیرگەی ئەنەوی [٥]
کێ دەست بۆ دەرگای هەژاری ئەبا
کێ ئەیکاتەوە غەیری (ڕەشەبا) [٦]

دەستو قەڵەمی ئەم چەرخە شینە
بۆ سەرسپیو سوور دایم ڕەشەبا
(نعوذ بالله) چاوی کردگار
ئەڵێن نووقاوە لە عاستی هەژار
ئاهو نزوولە سەنگ دێنێتە دەنگ
بێ تەئسیر نابێ ناڵەی دەردەدار ٠

ـ سەلام ـ

---

(١) نیشارەیە بۆ ئایەتی کەریم : (وما الحیاة الدنیا الا لهو ولعب) ٠
(٢) یەکی لە شاعیرەکانی ئێران لەم نموونەیە شیعرێکی جوانی وتووە:
مردی کـــه هیچ جامـــه ندارد باتفاق
بهتر زجامـــه‌یه کـــه درو هیچ مرد ینست
(٣) دیاردی : بانگ کردنێکە کە ڕاوکەر ـ کەروێشک ـ لـە ناو لانـە ئەدۆزنەوە بۆ تێگەیاندنی ڕەفیقەکانی بە دەنگێکی بەرز ئەڵێ :ـ غولامی سەری ڕاوکەرانم ، وە وام دیوە کە کەرروێشک دەنـــگی ـ دیاردی ـ بیست ئیتر ڕاناکا ، وە خۆی مەڵاس ئەدا ٠
(٤) مەسەلی مەشە وورە ـ جێی خۆی خۆش ئەکا بزن بۆ شەوێ ـ ٠
(٥) نیرگـــە : حەماڵی خانووە ، ئەو دارە گەورەیەیە کـــە خانووی ڕاگرتووە ٠
(٦) ڕەشەبا : باێکی زۆر نارەحەتو ئایمە لە هەموو جێگەیێك زیاتر لە سلێمانیو ناحیەی سەنگاودا هەیە ، وە لە سلێمانیو ئەترافی بەم بایە ئەڵێن ـ ڕەشەبا ـ ، وە هیچ ناوی تری نییە ٠

ـ سەلام ـ

زۆر عەیبە

زۆر عەیبە بۆ پیاو درۆو چاوورِاو
نەکەی گویّ بگری قەت لە بەنوباو
چوار دەورت تەنرا وەکو قولّفی داو
زەحمەت لە سیّبەر بگەیتە هەتاو
بمرە قەت مەژی خۆت مەکە بەدناو

★ ★ ★

تاکەی چاوەرِیّی ئەموئەو ئەبی
تاکەی تەمەلّ و چاو لە خەو ئەبی
تاکەی خەریکی رِۆژو شەو ئەی
تاکەی بۆ رِاوی قەومت کەو ئەی
بمرە قەت مەژی خۆت مەکە بەدناو

★ ★ ★

عارەقی شینو رِەشت برِیّژە
ساتی دووسەد مەیت بۆ حەق بنیّژە
لە حەق لامەدە هەر حەق ببیّژە
ژاری ئەسیریو دیلی مەچیّژە
بمرە قەت مەژی خۆت مەکە بەدناو

★ ★ ★

بە واتەی دوژمن قەت تەفرە مەخۆ
یەکگرن هەمو بەبیّ منوتۆ
تەوەن چۆن ئەبیّ بەبیّ تانوپۆ

بە وادەی درۆ مەبن دەس‌خەرۆ
بمرە قەت مەژی خۆت مەکە بەدناو

★ ★ ★

خۆت بۆ خۆت نەبی کێ بۆ تۆ ئەبێ
چۆن نانی گەنم لە جێی جۆ ئەبێ
هەر ڕەنجی ئیشی خۆت بۆ تۆ ئەبێ
کورد هەر کوژراوی منو تۆ ئەبێ
بمرە قەت مەژی خۆت مەکە بەدناو

کوێرو چاوساغ

دوو پیاو هاورێ بوون لە ئیش وکارا
خاوەن بیروهۆش ناسراو لە شارا

یەکێکیان یەکجار پیاوێکی ژیربوو
داناو دانشمەند پڕڕاو تەدبیربوو

وا ڕێکەوت کویربوو دانا دووچاوی
داما لە ماڵا بە دڵداماوی

رەفیق چوو بۆ لای رەفیقی دانا
سەرخۆشی لێکرد کە چاوی دانا

لە دوای سەرخۆشی رەفیقی شیرین
سەری هەڵبڕی دانای دڵغەمگین

وتی ئەی رەفیق وەها مەزانە
کە من کوێربوونم لە لا گرانە

دۆعام بۆ بکە کەڕ بێ هەردوو گوێم
لاڵ بێ زمانم بشکی دەستوپێم

هەموو ئەنداممان بێ کەڵك و کارە
بۆ دەردو زوخاو بارو سەربارە

کوێرایی دابێ با هەر دووچاوم
دنیا نەبینم هەتاکو ماووم

چاومان بۆچی‌یە کاکە من‌وتۆ ؟
دەرپەڕێ سپی وەکو بلقی دۆ

یەك‌پیاو نابینێ بە ساڵێ دووچاو
یەك‌سات ئەبینێ سەدهەزار ناپیاو

پیستی تەپڵی گوێم وا شێ‌هەڵێنێ
بەڕەنگێ کەڕبم کەس نەم‌دوێنێ

نەبیسم باس‌و قسەی ئەم‌وئەو
بێ فەرق لە لام ڕۆژو نیوەشەو

بە کوێری‌و کەڕی سەرف‌کەم ژینم
نەهیچ ببیسم نەهیچ ببینم

چاو پیاو نەبینێ ، گوێچکە نەبیە ناو
دەبا کەڕبێ گوێ ، دەبا کوێر بێ‌چاو

دەرد بە دڵ ئەدا بینینی ناپیاو
وەك واتەی بێ‌سوود جەرگ‌ئەکا بە ئاو

له جۆشی کوورەی(١)

له جۆشی کوورەی دەروونی پڕ تاب(٢)
دڵ ئەناڵێنی وەك تەلی روباب(٣)
فرمێسکی چاوم ئاڵە وەك شەراب
جەرگ هەڵئەقرچێ ئەبێ بە کەباب
بۆ چاوی مەستی یاری عیشوەدار

★ ★ ★

داری مێخەکەو گۆڵی دەرداوە
خەرمانی گوڵەو بەناز خەملاوە
یاری نازدارە لە خەو هەڵساوە
دەسماڵی پەشمین لە مل ئالاوە
گوڵە وەنەوەشەو نەسرین شەرمەزار

★ ★ ★

هەر بە یەكلەنجە یار بەسەرپەنجەی
ئاسکی ناردە چۆڵ ، کەو چوو بۆ هەردەی
دوو ددانی دەرخست زەردە خەنەکەی
سەدەف خۆی خستە ژێر بەحری بێ پەی(٤)
پێکەنی ٠ ڕژا کەوهە بە خەروار

★ ★ ★

گوڵ و سونبول و نێرگسی شەهلا
عەرعەر و شمشاد ٠ ئاسکۆڵەی خەتا
بلووری بێعەیب ، گەردنی مینا

هەموو بەجارێ بازاڕیان شکا
ئەو سەروی نازە هاتە لەنجەولار

★ ★ ★

سۆفی ، تۆ دینت وازبێنە لە من
ملپانیڕیش‌زل . بناگوێ کولکن
خۆت لەمن مەکە تۆ بە ڕمووزن (٥)
برۆ بۆ تەفرەی پڕو پیرێژن
من بە قسەی تۆ چۆن دێمە بەربار ؟

★ ★ ★

بە تاپۆ بۆ تۆ بەهەشتو غیلمان
تێی‌بگەوزێن تۆو شێخی ملپان
سەوزای بەهەشت حەلاڵە پێتنان
من بۆ جەهەنم بۆ حەزرەی نیران
با لە من دوور بێ شێخی . . . .

★ ★ ★

چەند ساڵە وەعزەت فیترەو زەکاتە
هەر کۆنت نەکرد ئەم . . . . .
بەرزبوونی میللەت لات تورەهاتە
بۆچ کوردت فەوتان بەم خەرافاتە
بەعیلم وفنون تۆ بێرە گفتار

★ ★ ★

ئەو نەو غەزالە لە دەستم دەرچوو
چی ئەوێ لە من ڕەقیبی بەدخوو
بەسیەتی بیکا تەلیسمو جادوو
بێ کەڵکە لە لام مڕەو حایوحوو
چڵشەوی عومرە ئەڵێن سەگیھار(٦)

★ ★ ★

ـ سەلام ـ

---

(١) لە کەشکۆلێکی دەستنووسی (مەلا نەجمدین) دەرم هێناوە کە مامۆستا عبدالرقیب یوسف بۆی هێنام کە بەدستەوەم کەشکۆلەکە چاپ بکەین ٠

(٢) تاب : گەرم ٠

(٣) روبات : ئامێرێکی موسیقابەو بە زۆری عەرەبەکان بەکاری ئەهێنت (رەبابە) ٠

(٤) سەردەف : جانەوەرێکی بچووکە لەناو ئاودادەژی ، سەدەف سەدەف مرواری‌یە کە ناو زگی جانەوەردا دەمەیو رەقوەبێ ٠

(٥) رموورن : گیان لەبەرێکی ئەفسوناویە کە لە چۆڵایدا خۆی هەڵ ئەداتە سەرکۆڵی مرۆڤ و لە گۆڵی نابێتەوە تا شەکەتو بێهۆش دەکات ٠

(٦) مامۆستا عومەر عبدالرحیم دەڵێت : شێخ سەلام حەزی لە کچێکی جوان کردبوو کە لە ڕێگەی پینجوین ئیشی دەکرد ، کچەکەش دلی دابویە ، بەڵام کورە شێخێك بە زۆر کچەکەی مارەکردو خواستی ٠ شێخ سەلام ئەم هۆنراوەیەی بەو بۆنەیەوە داناوە ٠

ئەم مەحکەمە(۱)

ئەم مەحکەمە هەر چەندە بڵێین بۆگەن‌و پیسە
پیس‌تر بووە ئێستە لەبەر ئەم حاکمە سیسە
سەیری سەرو شکڵی‌بکە مەیمونە وە یا خو
مارمێلکەیە یا قومقومەی پیس‌و نەجیسە
ئەم قەومە ئەگەر پاکە ئەبێ نەچنە مەحاکم
ئەم پیسە ئەڵێن ، حاکم‌و سەردارو ڕەئیسە
وەك کلکی تەشی‌بوو ملی حاکم ڕەگەهەڵسا
فیرەو چەقەیە ، مەحکەمەیە ، ڕیس‌و گوریسە
باری نییە بۆ عەدل‌و شەرەف ورو چەموشە
بۆ بێ‌شەرەفی باسی مەکە پیسە خەبیسە
بێ‌کەڵکە دەخیلە مەکە هەجوی نەزاکەت
کوڕی سەگە ، ماڵی شەقە بابەتی لیسە

۱۹٤۸

(۱) ئەم هۆنراوەیە کاك شێخ قادری شێخ حسین بۆی نوسیووم کە لە دەمی مەندانەخانی وەرگرتووە .

(۲) ئەم هۆنراوەیە شێخ قادری شێخ حسین بۆی ناردم کە دەستخەتی شاعیر خۆیەتی ولام پارێزراوە . لەگەڵ چەند هۆنراوەیەکی دیکەی .

ئافاتی ـ تاعون ـ له ناو حەیواناتا[1]

لاسایی (تەمسیل)

(شێر ، پڵنگ ، ڕێوی ، گورگ ، وورچ ، کەر)

ـ پەردە هەڵدرایەوە ـ

یەکێك :

تەمسیل دەرسێکە ڕاست بۆ هوشیاری
ووریا بوونەوە بە ئامۆژگاری

سەرگورشتەی شێر لەگەل حەیوانات
لەترسی تاعون پیسترین ئافات

له بێشەیەکدا گردئەبنەوە
له باسی تاعون وردئەبنەوە

لەم چیرۆکەدا بۆت دەرئەکەوێ
که خاوەنی هێز هەر سەرئەکەوی

بێهێزە دایم بەشیخوراوە
قانوون بۆ زەعیف دروستکراوە

قووەت کە دەرکەوت حقووق بەتاڵە
قانوونو عورف کایەی مناڵە

تۆپی قووەتەناڵەو تەقەی دێ
حەق لەژێرەوە چاوەزەقەی دێ

ژیان بێقووەت وەکو مردنە
قانوون بۆ هەزار هەوەڵ دوژمنە

بێتو بەهێزبی ژیانت چاکە
لانەی بێدەسەڵات ژێر قەبرو خاکە

قووەتی بەشەر تەنها بە عیلمە
نموونەی مەردی وەفاو حیلمە

قەومێ بیەوێ هەڵسێ سەرکەوێ
لە هەوڵی عیلما نابێ بسرەوێ

ژیان قەت نابێ بەبێ ئیتیفاق
یەکبن هەمووتان لادەن لە نیفاق

دەست بەرن دەستی یەکتر بکرن
ئەمڕۆ فرسەتە بەیانی ئەمرن

---

(١) ئەم چیرۆکە لاسایی (تەمسیل) لە کتێبی (خوێندنی عەرەبی پۆلی چوارەمی سەرەتایی) بە دەست کاریەکی زۆرەوە وەرگیراوە وە ساڵی ١٩٣٧ـ١٩٣٨م لە سلێمانی لەلایەن کۆمەڵێك لـــە قوتابیانی قوتابخـــانەی (فیصلیە)یە تەمسیل کـــرا ، لەژێر چـاودێری مامۆستا (فؤاد رشید بکر) کە (مفتشی معارفی سلێمانی) بـووە مامۆستا جلال محمد کە (مدیری قوتابخانەی فصلیە)(ناجـــی هرمزی) خوا لێخۆش‌بوو کە وەکیلی متصرفی سلێمانی‌بو ، جـگە لە پێستی‌شێر ، پێستی هـــەموو حەیواناتێکی هەبوو زۆر بـــە ڕوویەکی خـــۆش‌و گەشەوە پێشـــکەشی قوتابیەکـــانی کرد ٠ (توفیق حسن ئاغای دەوڵەت) بە ڕاستی‌و بێدرۆ بـــە تـەواوی چوبوە پێستی ڕێوی‌یەکەوە گەلێ گەلێ جوان ئەو پێستەکە چـەن ساڵێ‌بوو کـــەوتبوو زیندووی کردبوەوە دڵهەزار دڵ‌حەیرانی ئەبوو ٠ خـوا هەڵناگرێ پارچەکانی‌تر هەموو بێقصور بوون ٠ بەڵێ یەکەم لاسایی بوو لە شاری سلێمانی‌دا (سەلام)٠ کاك یاسین قادر بەرزنجی دەڵێت یەکەم شانۆ گەری لە شاری سلێمانی لە ساڵی ١٩٢٦دا بووە کە شانۆگەری (عیلمو جەهل) ٠ بڕوانە گـۆڤاری ڕۆژی کوردستان ژمارە (٧١) ساڵی ١٩٨٦ لاپەڕە ١٧ ٠٠٠ ئومێد)

(پەردە دائەدرێتەوە)

پەردە هەڵدرایەوە لەسەر شانۆ شێر لە ناوەراستا وەستاوە هەموو گیان لە بەرەکان دەورەیان داوە بە چوار دەوری شێرا هەڵتروشکاون چاویان بڕیوەتە شێر تەماشای ئەکەن • دوو هەنگاو دوور کەر ملی شۆڕ کردۆتەوە دۆش داماوە •

شێر :ــ

نابینن هەموو ماتو داماوین
بۆچ لەم پێشەدا وا تێکخزاوین

خۆمان شاردەوە لە دەستی تاعون
نەجاتمان نادا سێ سەد ئەفلاتون

یەکسەر تووشئەبین دەردی بێدەرمان
کامدەرد ؟ تاعونی شوومی بێسامان

دەردێکی وەها گەورەو بێدەرمان
ئەبێ تەدبیرێ بکەین هەموومان

لە پێشینانۆ ئەم باوە
سرێکی وردە چاکیان داناوە

هەر گەڵی دەستیدایە زەبرو زەنگ
خووا بە دەردی قورس ژینیان ئەکا تەنگ

ئەگەر لە گوناه بێتو وازبێنین
ڕزگارمان ئەبێ زەرەر ناهێنین

بەلاّم بەر لەوە کە بکرێ تەوبە
هەرکەس کردەوەی بلێ بە نەوبە

وەرن هەموومان کردەوەی خۆمان
ئاشکرای بکەین مەعلووم‌بێ لێمان

هەرچی گوناهێ ڕووی‌داوە لێمان
ئیقراری پێ‌بکەین باببێ عەیان

بزانین خەتای کام حەیوان زۆرە
یەك‌یەك لە دوای یەك بلێین بە نۆرە

بۆچی ئەم پێشەبووە بە موڵە
چۆن تاعون هاتە ئەم جێگە چۆڵە

کێ خەتابارە ڕۆحی دەربێنن
جەزای خۆیەتی تێکی بشکێنن

پلنگ :ـ

ئەم فەرمودەیە بەڕێ‌و جێ‌یە
هەرچی بفەرمووی سەرمان لەڕێ‌یە

ڕێـــوی :ـ

یاخوا تۆ خۆش‌بی بە شاهی بژی
شای هەموو حەیوان‌و گیانداری کەژی

سادەی هەرکەسێ گوناهانی خۆی
بگێرێتەوە تەوبە بکا لێی

شێر :ـ

دەستی پێئەکەم بەر لە هەمووتان
بەیانی ئەکەم من ڕووبەڕووتان

بەدڵ دیقەتکەن هەمو گوێ بگرن
چەن منالم خوارد چەن پیاوو چەنژن

چەن سوارانم خەڵتانی خوێن کرد
چەن جوانانم بێسەرو شوێن کرد

لە خوفو گوڕە لە نەعرەتەی من
زاووره ترەكبوون چەنپیاوو چەنژن

ئنجا ئەی کۆمەڵ ئێوە پێمبڵێن
من بە خراپو بەدکار دائەنێن

من بە گوناهکار ئەدەنە قەڵەم
استغفر الله پادشای ئەفجەم

ڕێـــوی :ـ

پادشای شاهان تۆ هەرچی ناسە
تێکیان بشکێنە بۆ ئێمە خاسە

لە ترسی ئەوان ئێمە سەخڵەتین
کە ئەوان نەبن ئێمە ڕەحەتین

پلنگ :ـ

با من دوای شێر بۆتانکەم بەیان
ئەو خراپانەی هەمە هەموویان

که برسیم ببێ هەڵمەت ئەهێنم
تووشی هەرچی بم تێکی ئەشکێنم

شەو کە تاریکی شەوم لێ دایە
بەچکە ئەفرێنم لە باووشی دایە

هەر شاخێ کە من رێگەم تێی کەوێ
گیاندار لە ترسا تیادا ناسرەوێ

لە زیرەی منە لە شاخ و داخا
گیاندار بێ گیانە بەردار بەر ئەخا

ئنجا نازانم ئەی گەلی گیاندار
ئایا دام ئەنێن بە بەدو خوێنخوار

ریـــوی :ـ

استغفر الله حاشا وەکەللا
لای من چاکتریت لە شێخ و مەلا

گورگ :ـ

هەموو ئەیزانن کە تاریك داهات
پەلامار ئەدەم لە شاخ بۆ دێهات

لە شاخ لە چیا هەڵمەت ئەهێنم
چەن بەرخ چەنێ کار یەك یەك ئەفرێنم

چەندێ حەیوانات چەن بەسەزمان
ورگیان ئەدرم ئەیخەمە مەیدان

دایك لە كۆرپە ، كۆرپە لە دایك
ئەفرێنم وەك تیر بە شەوی تاریك

چەن كۆرپەی نازار چەن جوانو چەنپیر
ورگیان ئەدڕم كە كەوتنە بەرگیر

ئەمە حاڵمە كۆمەڵی دڵپاك
من پیاو خراپم یاخو پیاوی چاك ٠

ڕێـــوی :ـ

ئەمەی تۆ فەرمووت سا بەو خوایە
نۆشی گیانت بێ لای من حەڵوایە

وورچ :ـ

من شەوم لێبێ ئەكەومە گەڕان
لە شاخ بەر ئەبمۆ بۆ سەر ماڵەكان

بە دووقاچ ئەرۆم وەكو پیاوەكان
هیچ باكم نییە لە تۆفو باران

بۆ گوێزو بەهێ لە باخی دێهات
وێرانی ئەكەم ئافاتم ئافات

خۆ بێتو بدەم بە لای دێ یەكا
یاخو ڕابوورم بە هەر جێیەكا

گەورەم دەستكەوێ تێكی ئەشكێنم
بچووكم چنگكەوت زوو ئەیخنكێنم

خوا بکا بە شەو ڕەزێ بێتە ڕێم
هەمووی ئەشێلم ئەیخەمە ژێرپێم

ئنجا ئەی کۆمەڵ ئەی برای گیانی
من بە بەدکارو بەد خو ئەزانی

ڕێـــوی :ـ

هەرچی کە فەرمووت هەمووی ئەمانە
ئیشی پیاوان‌و پیشەی مەردانە

(ڕێوی ڕووئەکاتە کەر ـ بە چاوێکی ڕقاوییەوە ئەڵێ):ـ

ئەی کەر ئاخری نۆرەت هاتەسەر
کردەوەو زوڵمت بێنەرە دەفتەر

گوناهو زوڵمت لە حەد بەدەرە
خوا ئەڵێ دەنگی ناخۆش هی کەرە (١)

بەهارت لێ‌هات سەوزبو دەشت‌و دەر
دنیاکەڕ ئەکەی تۆ بەزەڕەزەڕ

کللك بەرزئەکەیتو هەڵئەتیزێنی
بەزەڕەو نرکە شێر ئەترسێنی

بۆچی بێ‌دەنگی ڕاست‌بڕۆ ئەی کەر
گوناهت چی‌یە بیڵێ سەراسەر

---

(١) ان انکر الاصوات لصوت الحمیر ٠

شێر :ـ

ئەی کەر ڕاستی زوو بکە بەیان
تاکو مەعلووم بێ کردەوەت لێمان

گورگ :ـ

ئەگەر زاڵم نیت بۆ زمانت لاڵە
دانی پیابنێ چییە ئەم حاڵە

پڵنگ :ـ

مەعلوومە ئیشی پیس وخراپە
نزیکی بەدی دوور لە سەوابە

وورچ :ـ

ئەوکەسە کەرە بەکەر ئەڵێ کەر
کردەوەی خراپ ناخاتە دەفتەر

ڕێوی :ـ

بە حیلەی شەیتان بەس تەفرەبخۆ
کردەوەی خۆتە دێتە ڕێگەی تۆ

شێر :ـ

ئەوا خۆی ئەیڵێ وازی لێ بێنن
هەرچی کردووە زوو مەیترسێنن

کـــەر :ـ

هەمو ئەیزانن کەوا من کەرم
لە کوێ خاوەنی زوڵمو دەفتەرم

بەشەوو بەڕۆژ من ئەکێشم بار
لەشار بۆ لادێ لە لادێ بۆ شار

ڕۆژی لە ڕۆژان دەمەو ئێوارە
برسیەتی دڵمی خستە پەژارە

(هەمو حەیوانەکان بە جارێ بەچاوی ڕەقەوە تەماشای کەرئەکەنو سەر بائەدەنو ووردە ئەمرێنن) ٠

باری گرانو قورسم کێشابوو
شعورو هۆشو بیرم نەمابوو

هێندە برسیمبوو ئەژنۆم ئەلەرزی
وا باریك بووبووم وەك داسكو دەرزی

بەبێ کاو ئالیك تا بەری‌بەیان
هەر لووشکەم ئەهات لەناو گەورەکان

ڕۆژێ برسیمبوو سەر لە ئێوارە
باریان لێخستم دڵ پڕ پەژارە

دەرچووم ڕۆیشتم بۆ قەراخی دێ
بەڵکو پەلکێ گیا بدوزمۆ لەوێ

هەروا ئەگەرام بەم لاو بەو لاوە
ڕێم‌کەوتە ناوی یەك دوو کەلاوە

کەلاوەیەکیان گیای لێ‌ڕوابوو
لە بوگەو پاکژ گیا تێك‌ئالابوو

زۆرزۆر برسیمبو شەیتان وتی هۆش
تێروپڕ بخۆ نەفسم هاتەجۆش

خۆتان ئەزانن نەفس ڕەزیلە
هەندێکم لێخوارد لەو گیاوقەرسیلە

ئەمە گشت خەتاو گوناهی منە
ئیتر کردەوەم بار هەڵگرتنە

شێر :ـ

ئنجا بۆ ناڵیی ئەی کەری غەدار
گوناهی تۆیە لێمان کەوتە کار

ڕێـــوی :ـ

« ڕوو ئەکاتە شێر لەسەرخۆ ئەڵێ »
پادشا عەدلی تۆ لە عالەم دیارە
بە شەرعی بکە شەرع جێی قەرارە
وازی لێبێنن با تەماشاکەم
(مادە)ی قانوونی بۆ متاڵاکەم

(ڕێوی کتێبێکی زۆر زل ئەکاتەوەو عەینەك ئەکاتە چاوی ، مێزەرێکی زلی سپی ئەبەستێ بەسەریەوە چەن دەقیقەیەك کتێبەکە پەرە پەرە ئەکاو هەمو پەڕەیەك تۆزێ تەماشا ئەکا ئنجا سەر هەڵئەبڕی) •

ڕێـــوی :ـ

فتوام دۆزیەوە فتوای ئاشکار
بۆ کوشتنی کەر وا ئەدەم قەرار

(ڕێوی دەستئەکا بە قــەرار نووسین ، کــە لێبووەوە قەرارەکە ئەخووێنێتەوە) .

حاکم (ڕێوی) :ــ

ڕۆژی دووشەمە پانزەی شوبات
بەناوی شێرو پادشای حەیوانات

حاکم ڕێوی بوو موتەهەم کەرە
زەبتی ئیفادە لەناو دەفتەرە

لە نەتیجەدا (لدی التأمل)
کەر ئیعترافی کرد بە جورمی زل

لە دۆسیەدا سابقەی زۆرە
دەنگی ناخۆشە ملی زۆر شۆڕە

بە مادە (٧)ی قانوونی ناوشار
بە دەلالەتی مادە (٤٤) چلوچوار

هەرکەسی بیخوا لەماڵی ئەوقاف
پێویستە ملی بدرێ لە تەناف

کەلاوەی مزگەوت ماڵی ئەوقافە
کەی بۆ کەر ماڵی ئەوقاف مەعافە

قەرسیلێ کە کەر هەڵمەتیدایە
ماڵی مزگەوتو خانەی خودایە

(ڕێوی قەرارەکە تەواوئەکا ئەیداتە دەستیشێر وە شێر تەماشای قەرارەکە ئەکا ناوبەناو سەر بەرز ئەکاتەوەو تەماشای کەرەکە ئەکـــاو دیسان تەماشای قەرارەکە ئەکا لەبەر خۆیەوە ئەیخوێنێتەوە (بـــەبێ دەنگ) هەم دیسان بە مۆڕییکەوە تەماشای کەرەکە ئەکاو دانی جیڕەی پێ ئەکەوێ‌و بەدەم مرە مرەوە سەر بائەدا) ٠

شێر :ـ

ئەم کەرە خواردی وەقفی مزگەوتان
بۆیە وا تاعون گشتمانی فەوتان

بیخەن ، بیکوژن بیخۆین هەموومان
بەڵکە زوو تاعون دەرچێ لە ناومان

(ئنجا هەموو حەیوانەکان بە جارێ هەڵمەت ئەبەنە سەر کـەرو پارچە پارچەی ئەکەن‌و ئەیخۆن) ٩

پەردە دائەدرێتەوە

پێشەکی چاپی یەکەم

بەپێنووس
معروف خزنەدار

بابەتەکانی شیعر

هەر لەو کاتەی ئادەمیزاد خۆی لەسەر ئەم زەوی‌یە دیوە ، هەستی کردووە ، دڵسوزی‌بووە ، هەر لەو سەردەمە دوورەشەوە ئەو هەست‌و دڵسۆزی‌یەی دەربڕیوە ، هونەری لێ‌دروست‌کردووە ، وە بە پێی گۆڕانی کۆمەڵ بە چەند شێوەیێکی جیاواز ئەم بیرو هەستەی دەربڕیوە، وە هونەر بووە بە چەند بەشێك ، لقێکی گرنگی کە بە وتە دێتەدی شیعرە •

ئەگەر بە وردی تەماشای ئەو سنوورو دەستوورانە بکەین کە بۆ شیعر دانراون ئەبینین هەموویان پاش شیعرەکە دانراون ، وە لە شیعرەکە دەرهێنراون ، واتە لە پێشمانا شیعر بە سەلیقە بە پێی بیرو باوەڕو خوێندەواری‌و ئایدیۆلۆجیەتی زمانەکە وتراوە ، ئنجا تەماشاکراوە کە ئەم وتەیە هەندێ خصائصی تایبەتی خۆی هەیە ، لە وتەی‌تر جیای‌ئەکاتەوە • لێرەدا لەم سنوورو دەستوورانە نابن بە شتێکی نەمر بۆ شیعر ڕاستە شیعرێك ئەگەر وەزن‌و قافیەو مۆسیقاو خەیاڵ‌و ئیلهامی

تیابێ ئەوا شیعرە ، بەڵام خۆ ئەگەر یەکێتی وەزن‌و قافیەش لە شیعریـکا تێکچوو دیسان هەر شیعرە ، مینش ئەڵێم ئەگەر وتەیێك بیرو خەیـاڵی هونەری تیابوو لەگەڵ مۆسیقا دیسان هەر شیعری پێ‌ئەڵێم •

شیعر بە وتە دێتەدی ، ئەم وتەیەش ڕستەیەکە لە وشە (کلمـة) وشە بە تاکی شتێکی مردووە هیچ نەبێ لەلایەن هونـەرو خەیـاڵەوە ، چونکە ئەگەر مردووش نەبێ خۆ لەیەك مەبەسی (مادی) زیاتر هیـچ ناکەیێنی ، وە هیچ گیانێکی هونەری تیانی‌یە •

وشە پاش ئەوەی ئەخرێتە ڕستەیێـکەوە ، یـاخود ڕستەیێـکی لێ‌دروست‌ئەکرێ ، وە ئەو ڕستەیەش وتەیە ئەوکاتە مانایێکی تـایبەتی ئەکەیێنی ، جا ئەگەر ڕێکخستنی ئەم وشانە چەشنە وەسـتایی‌و تـام‌و مۆسیقایێکی تایبەتی تیابوو لەگەڵ بیرێکی ڕێك‌و خەیاڵێکی جوان مـن بەشیعری دائەنێم با وەزن‌و قافیەشی نەبێ ، ئەوەش ئەوە نـاگەیێنێ کە شیعر نابێ وەزن‌و قافیەی‌بێ ، یاخود ئـەگەر وەزن‌و قافیـەی‌بوو نـابێ بگۆڕێ ، نا ئەوە نی‌یە ، بەلکو بوونی وەزن‌و قافیەو نەبوونی‌و کۆڕڕانی ئەمانە هـەمووی شێوەی دارشتنی شیعرن ، یاخود ئەتوانین بڵێین جۆری شیعرن ، یا فنوونی شیعرن ، لەسەر ئەم باوەڕە من شیعر بەسەر سێ بەشا دابەش‌ئەکەم **لەلایەن جۆرەکانیەوە :**

١ ـ ئەو شیعری یەکێتی وەزن‌و قافیەی پاراستووە ، واتە شـاعیر ئەگەر دەستی بە هەڵبەستنی پارچە شیعریك کرد هەموو دێـڕەکانی لـە سەر یەك (بەحر) ئەهۆنرێتەوە وە قافیەی هەموو بەیتەکانی یەك ئەبێ‌و لەسەر یەك وەزن ئـەبێ ، وەکو شـیعرەکانی : (ابو العـلاء المعري)و (المتنبی)و (ناڵی)و (سالم)و (گۆران)و (هەردی) ••

٢ ـ ئەو شیعرەی وەزنو قافیەی ئەبێ، بەڵام وەزنەکانو قافیەکانیش ئەگۆڕێن ، وەکو هەندێ کەس شیعری تازەی پێ ئەڵێ ، وەکو شیعرەکانی : (بدر شاکر السیاب)و (نزار قبانی)و (گۆران)و (هەردی)و (دیلان)و (کامەران)..

٣ ـ ئەو شیعرەی مەزنو قافیەی هەرنی‌یە ، وەکو شیعرەکانی یاخود نووسینەکانی (علی محمود طه)و (نزار قبانی)و (گۆران)و کتێبە ئاینی‌یەکان ...

بە پێی ئەم بیرو باورەڕە بۆمان دەرئەکەوێ کە وەزنو قافیە مەرج نی‌یە بۆ شیعر ، بەڵکو تەنها بیروخەیاڵو ڕێکخستنی وشەو مۆسیقا شیعر لە جۆرەکانی‌دری ئەدەب جیائەکاتەوە ، لەوانەیە دەست‌بەجێ بەکێك‌بڵێ : کەوابێ چۆن شیعر لە نەثر جیائەکەینەوە ؟

کە ئەڵێین نەثر مەبەسمان نەثری هونەری (النثر الفني)یە جا ئەم نەثرە ئەگەر بیروخەیاڵو مۆسیقای تیابوو من هەر بە بابەتێك لە بابەتەکانی شیعری دائەنێم .

شیعر بیروباوەڕو ڕیکخستنی وشەو مۆسیقایە . بەڵام بۆچ لە پێشانا وەزنو قافیەی‌بوو ؟ بۆچ لە پاشانا ئەم یەکێتی‌یەی وەزنو قافیە ڕووخێنراوەو تەنها یەك‌پارچە شیعر لەسەر چەند وەزنو چەند قافیەیێك هۆنراوەتەوە ؟ وە بۆچ ئەم وەزنو قافیە هەر لەناوچووە ؟ وەکو هەندێ کەس (النثر المركز ، الشعر المنثور ، الشعر المنطلق)ی پێ‌ئەڵێن .

شاعیری گۆن خۆی بە وەزنو قافیەیێکی موعەیەن بەستووە لەبەر دوو هۆ :

١ ـ یەکێتی وەزنو قافیەی شیعر یاریدەی هەموو کەسێك ئـەدا
کە شیعرە کە زوو لەبەربکری بە تایبەتی لە کۆمەڵێکی دواکەوتوودا کە
خوێندەواری تیایا دواکەوتبێ یاخود خوێنـدەواری هـەر نـەبێ وەکو
دەوری جاهلی عەرەب •

٢ ـ هەروەها هۆزی دواکەوتوو لە خوێندەواری‌دا بیروبـاوەڕی
ئەسڵو ساکار ئەبێ ، جا بۆ ئـەوەی هونەرێك بـدا بـە شـیعر وەزنو
قافیەیێکی ڕێكوپێکی بۆ ئەوەی ئەو ساکاری‌یـەی لـە بیروخەیاڵەکەدا
هەیە بەم وەزنو قافیەیەدا بپۆشێ ، ئەمەش ڕاستە کە زۆر جار وەزنو
قافیە چەشنە هونەرو خەیاڵێکی‌تر بە شیعر ئەدەن •

کە کۆمەڵ پێش‌ئەکەوی لە ڕووی خوێندەواری‌یەوە پایەی بـیرو
خەیاڵ‌بەرز ئەبێتەوە شاعیری هونەروەر ئەتوانی وێنەی بڵندی هونراوەی
وا دروست‌بکا کە هەرگیز پێویستی بە یەکێتی وەزنو قافیە نەبێ ، بەڵکو
ئەم جارە بە بیری بەهێزو خەیاڵی هونەراوی وەزنو قافیە دائەپۆشێ ،
جگە لەوەی یەکێتی وەزنو قافیەش ئەم شاعیرە بەندئەکا بەوە کە بـیری
هەر لەلای وەزنو قافیەکەبێ بەمە ناتوانێ بیرو خەیاڵی ڕاستەقینەی خۆی
دەربڕێ •

کە کۆمەڵ لەمە زیاتر پیش ئەکەوێ ، یاخـود با بڵـێین شـاعیر
خۆی‌ئەگاتە پایەبەکی وا بەرز کە بتوانێ لە قسەکردنـا بیروخەیـالی وا
دەربڕێ کە هونەری تیابێ سرنجو هەست ڕابکێشێ لـێرەدا ئەتوانـین
بڵێین ئوسلووبی نووسینی ئەم نووسەرە ئوسلووبێکی شـیعریە ، یـاخود
ئەو نەثرە هونەراوی‌یەی کە ئەینووسێ جۆرێکە لە جۆرەکانی شیعر •

شیعری کۆن‌و تازە

هەندێ کەس لەسەر ئەو باوەڕەن کە کۆنی‌و تازەیی شیعر بە وەزن‌و قافیە لەیەك جیائەکرێتەوە ، واتا شیعری کۆن ئەو شیعرەیە کە یەکێتی وەزن‌و قافیەی تیانەبێ ، وە شیعری تازە بەو شیعرە ئەووترێ کە وەزن‌و قافیەی ئەگۆڕێ وە لەسەر یەك وەزن‌و یەك قافیە نابی • بەلای منەوە شیعری کۆن بەمە لە شیعری تازە جیاناکرێتەوە ••• بەڵێ ڕاستە ، شیعری کۆن هەیەو شیعری تازەش هەیە ، وە ئەم دوو جۆرە شیعرە پێویستە کە ببن ، چونکە ژیان لە گۆڕپان‌و پێش‌وکەوتن‌دایە ، کە هەموو ژیان بگۆڕێ بێ‌گومان شیعریش نەگوڕێ چونکە بەشێکە لە ژیان بەڵکو خۆی ژیانە ، جا من وا ئەزانم شیعری کۆن هەر بە بیرو خەیاڵ‌و مۆسیقا لە شیعری تازە جیائەکرێتەوە ، چونکە ئەو پێویستی‌یەی کە شیعری کۆن بۆی ئەچوو ئێستاکە ئەم پێویستی‌یە لە ناوچووە وە پێویستی‌ی تر هاتۆتە ناوەوە بۆ ئینسان‌و ژیان ، جا لەبەرئەوە شاعیر ئەتوانی ، ئەگەر شاعیر هونەروەرێکی بەرزبێ هەر بە جۆری یەکەمی شیعر شیعری تازە بنووسێتەوە واتە شیعری تازە بابەت بنووسیتەوە بە قافیە وە وەزنێکی موەحەد ، بۆ تەمەش ئەگەر تەماشای شیعرەکانی (محمد مهدی الجواهری)و (بدر شاکر السیاب) ، لە دیوانی (ازهار ذابلة)و (هەردی) لە دیوانی (ڕازی تەنیایی)و هەندێ لە شیعرەکانی (دیلان) بکەین ، ئەبینین ئەم شاعیرە مەزنانە وەستایی‌یێکی گەلی بەرزیان بەکار هێناوە بۆ داڕشتنی شیعرەکانیان ، وە شیعرەکانیان بە ترازووی عەرووزو بەنجە (مقطع) کێشاوە ، وە گەلێ سرنجیان داوەتە قافیە ، بەڵام لەگەڵ ئەوەشا گومان لەوەدانی‌یە کە شیعرەکانیان شیعری تازە بابەتن ، وە ئەو شیعرانەیان بە بیری تازەو خەیاڵی تازەو موسیقاوی تازە لە شیعری کۆن جیائەکرێتەوە نەك بە وەزن قافیە •

ئامانجی شیعر

شیعر ژیانە ، سنووری ژیانیش بێ‌پایانە کەوایێ ئامانجی شیعریش بێ‌پایانە ، هیچ نەبێ گەلێك فراوانە ، هەموو ئیحساسێکی زاتی ، دڵداری‌و دڵسوزی‌و ڕق‌و کین‌و پێکەنین‌و کریان ... هتد .. وە هەموو ئیحساسێکی گشتیش بەختیاریی کۆمەڵ‌و هەوڵدان بۆ پێشخستنی باری کۆمەلایەتی‌و ئابووری کۆمەڵ‌و بەرهەڵستکردنی دوژمنانی کۆمەڵ .. هتد .. تەبیعەتیش بەم هەموو فراوانی‌یەوەو ئەم هەموو بزووتنەوەی کە هەرگیز دوایی‌یان نایی ، ئەم هەموو وێناتە هەوێنی شیعرن ، جا بە پێی جیاوازیی بەینی ئەم وێنانە لە لایەك ، لە لایەکی تریشەوە هەستی تایبەتی شاعیر کە بۆ جۆرە وێنەیێك لەم وێنانە ئەڕوا ، شیعر ئەکرێ بە چەند بەشێکەوە لەلایەن ئامانج (اغراض)ەوە . وتمان شیعر وێنەی ژیانە ژیانیش کەڵێ ئامانجی جیارازی هەیە . بەپێی ئەم ئامانجە جیاوازانە شیعریش چەند ئامانجێکی ئەبێ ، هەر ئامانجێك لەم ئامانجانەی شیعر ئامانجێك لە ئامانجەکانی ژیان ئەهێنێتەدی .

ئیحساسی شاعیر ذاتی‌بێ یا عام‌بێ لەپاش هەڵبەستنی شیعرەکە ئەبێتە ئامانجێکی گشتی لە هەردوو بارا ، بۆ وێنە ئەگەر شاعیرێك دلداری‌یەکی ڕاستی کرت لەگەڵ کچێکی شوخ‌و شەنگ ، لە جێکایێکی موعەیەن ، لە کاتێکی موعەیەن‌دا لەوانەیە ئەوپەڕی ئامانجی ئەو شاعیرە ئەوەبێ کە خۆشەویستەی ببینێ ، گفتوگۆیەکی دلسۆزانەی لەگەڵ بکا ، جا ئەگەر هاتو ئەم شاعیرە ئەو بیرو هەستە تایبەتی‌یەی خستەناو قاڵبی شیعرێکی جوان کە هەمووی بیروباوەڕی چاك‌بێ ، وە خەیاڵێکی ناسکی تیابێ . ئەو شیعرە کە هەوێنی شتێکی تایبەتی‌یە ئەبێتە شیعریکی کشتی ، چونکە

ئەو سۆزەی دڵداری لە هەموو ئینسا نێکا هەیە ، وە سیفەتی دڵـــداری سیفەتێکی گرنگە لە هەموو ئینسانێکا •

لەبەرئەوە من لەسەر ئەو باوەڕەم شیعر تەنها هەر ئامانجێکی نی‌یە، بەڵکو گەلێ ئامـــانجی هەیە ئەویش ئەغرازەکانیەتی ، ئەو (اغراض) نەشی تایبەتی‌بن یا گشتی‌بن هەر ئامانجی شیعرن ، ئەمەش لەئەختصاصی شاعیرەکـــانا دەرنەکەوێ ، ئەو ئیختصاصەش بـــە پێی تەربیـــەت‌و خوێندەواری هەستی نەتەوایەتی یا ئایینی شاعیر ئەخوڵقێ ، هەر لـەبەر ئەوەش شاعیر لە جۆرە شیعرێکا سەرئەکەوێ ، وە مەزنە شاعیر بـــە بیری ڕێک‌و خەیاڵی جوان‌و وێنەی ڕازاوەو مۆسیقای بەهێز دیارئەکرێ نەك بە دەربڕینی جۆرەکانی شیعر وەکو شێعری دڵـــداری بەرزتر یا نزمتر بێ لە لامان لە شیعری کۆمەلایەتی یا مرۆڤایەتی •

خۆیندەواری بەڕێز ، وەکو لەم چەند قسەیەی سەروە دەرئەکەوێ بیروباوەڕەکەی من سەرەتاێکە بۆ باسێکی درێژ ، گەلێك درێژ ، مـن باسی گەلێ شتم‌کردووە لەم چەند وتەکەمەدا هیوام وایە مامۆستاکانم ، مامۆستایانی ئەم باسە لەسەری بڕۆن چونکە گەلێ لە وتەکانم تەنهـــا ناو (عنوان)ێکە بۆ باسێکی درێژ •••

خەیـــام

لەبەر سەلام ناوی خەیام ئەهێنم ، ئەو خەیامـــەی تا دووچەرخ لەمەوبەر لە ناو هەموو زانستگا زانایانی (ریاضیات) ناوی دەرکردبوو بە زانایێکی بلیمەت ، لـــە دووچەرخیش لەمـــەوبەرەوە بەهۆی گوڕینی چوارینەکانی خەیام بۆ زمانی ئینکلیزی لەلایەن شاعیری بەناوبانـــگی ئینگلیز (ڤیتزگراڵد) ، وە بۆ گەلێ لە زمانەکانی‌تری جیهان ئەڵێم لـــە

دووچەرخیش لەمەوبەرەوە هەموو ئەدیبەکانی جیهاندا بە شاعیرێکی بلیمەت ناوی دەرکردبوو •

شێخ سەلام یەکسەر لە زمانی فارسی‌یەوە چوارینەکانی خەیامی هەر بەشیعر گۆڕی بۆ زمانی کوردی‌وە لەساڵی ١٩٥١م لە بەغدا چاپی‌کردو بڵاوی‌کردەوە • لەگەڵ ئەوەی ئەتوانین بڵێین نزیکترین تەرجەمە بۆ چوارینەکانی خەیام گۆڕینەکەی شێخ سەلامە ، بەڵێ لەگەل ئەوەش (ئەنجومەنی خەیام) لە لەندەن ، وە خەیام دۆستەکان لە گەلێ لایەکی جیهانا تا ئێستا هەر نازانن کە چوارینەکان کراون بە کوردی ، بەداخەوە ئەمە ئەڵێم ، چونکە پڕۆپاگەندەی ئەدەبی‌و زانیاریمان گەلێك کەمە ، یاخود هەرنی‌یە •

لەشاری تاران لە هاوینی ساڵی ١٩٥٦م بووم بە رەفیقی کەنجێکی خوێندەوار ، ئەو زاتە لە پۆلی چوارەمی زانستگای تاران بوو لە بەشی ئەدەبیات ، بانگی‌کردم بۆ ماڵەوە ، لەکاتی سەردانی ماڵەکەی نامەخانە تایبەتی‌یەکەی خۆیم چاو پێ‌کەوت ، دۆبێکی گەورەی تایبەتی بۆ هەموو ئەو کتێبانەی لەسەر خەیام نووسرابوون تەرخان کردبوو ، ناوی‌نابور (نامەخانەی خەیام) چاوێکم بەم نامەخانەیە گێڕا ، چوارینەکانی خەیامم دی بە گشت ئەو زمانانەی کە گوڕرابوون بۆی ، مینش پێم‌وت: ئەی کوا چوارینەکانی خەیام بە کوردی ؟ زۆر عەجایەبی بەم قسەیەی من هات ، وتی : بۆچی خەیام بە کوردی هەیە ؟ وتم : بەڵێ من کە گەڕامەوە بەغدا بۆتی رەوانە ئەکەم ، لام وایە کابرا هەر باوەڕی پێ‌نەئەکردم تاکو گەڕامەوە بەغداو چوارینەکانی خەیامی شێخ سەلامم بۆی رەوانەکرد ، لام وایە ئەو وەختە باوەڕی کردبێ کە شتێکی وا هەیە •••

چوارینەکانی خەیام بە کوردی

ئەوەی من لێرەدا ئەمەوێ دەری بڕم لە بابەت چوارینەکانی خەیامو تەرجەمەکەی شێخ سەلام دووشتە ، یەکەمیان تەرجەمەکەی سەلام بۆ چوارینەکان نزیكترین تەرجەمەیە بۆ ئەسلی فارسی یەکەی ، نەك تەرجەمەکانی تر کە بە هەموو زمانەکانی تری جیهان کراوە ، دووەمیان بۆچ شێخ سەلام هەر لەسەر ئەو بەحرەی کە خەیام چوارینەکانی پێ هەڵبەستووە ئەویش تەرجەمەی نەکردووە ؟

بەڵێ ، تەرجەمەکەی خەیامی شێخ سەلام نزیکترین تەرجەمەیە بۆ فارسی یەکەی ، چونکە زمانی فارس گەلێ نزیکە لە زمانی کوردی ، هەروەها ئەو هونەرەی لە وشە فارسی یەکاندایە لە کوردی یەکەش بە شیوێکی گشتی هەر ماونەتەوە چونکە گەلێ وشەی فارسی لە کوردی دا ناگۆڕێن هەروەکو خۆیان ئەمێننەوە ئەویش لەبەرئەوەیە کە ئەو وشانە بە فارسیو کوردی هەر عەینی مانا نەگەیێنن .

هەموو چوارینەکانی خەیام لەسەر سێزە هیجا ڕێكخراوون ، واتە سێزە هیجائین ، عەرەبەکان هاتوون ئەم چوارینانەیان بە بەحرکانی خۆیان کیشاوە دیویانە کە چوارینەکانی خەیام لە بەحری (هەزەج)ن لە گەڵ هەندێ کەمو زیادی ، بەڵام لە حەقیقەتدا چوارینەکانی خەیام هیچ پێوەندێکیان بە عەرووزی عەرەبی یەوە نی یە بەڵکو چوارینەکان بە ترازووی خۆمان کێشراون کە (مقاطع)ە وە ئەگەر هاتوو ویستمان بڕیار لەسەر وەزنەکانی چوارینەکان بدەین ئەبێ بڵێین هەموویان سێزە هیجائینوبەس ، جا ئەگەر تەماشای تەرجەمەکەی سەلاممان کرد ئەبینین

چوارینەکانی خەیامی لەسەر وەزنی شیعری هیجائی گۆڕیوە ، ئەو وەزنە لە کوردیدا وەزنی گۆرانی پیّ ئەڵێن زۆربەی شیعری تازەی کوردی لەسەر ئەم وەزنە نەتەوایەتی یە ڕێك خراون ، بەڵام شێخ سەلام بۆ هەر بە وەزنی سێنزە هیجائی چوارینەکانی نەگۆڕیوە ؟ ئەویش تەنها لەبەرئەوەیە کە ئەم وەزنی دە هیجائی یە وەزنێکی سووکە ، لەگەڵ بیروباوەڕو خەیاڵی شاعیری کوردیو زمانی کوردی ڕێك ئەکەویّ بۆیە شێخ سەلام لەسەر ئەو وەزنە گۆڕیویەتی وە نەیتوانیوە لەسەر وەزنی سێنزە هیجائی شیعرەکان ڕێك بخا ئەگەر چی شیعری سێنزە هیجائیش لە کوردی دا هەرهەیە • جا ئەگەر یەکێك ڕەخنەی لە گۆڕینەکەی خەیامی بیّ تەنها لەبەرئەوەیە کە لە هەموو دێرێکا سیّ هیجای فڕیّداوە ، وە لەوانەیە ئەمە بووبێتە هۆی ئەوە کە مانای چوارینە کوردی یەکان لە مانای چوارینە فارسی یەکان کورت تربیّ ، یاخود بە شێوەیێکی گشتی لە هەندیّ چوارینا بە تەواوی مانای چوارینەکانمان چنگ نەکەویّ •

سەلام

وەکو لە مێژووی ژیانی دەرئەکەویّ پایەی ئەدەبی شێخ سەلام زۆر لە پایەی وەزیفەی زلترو بەرزترە ، ئەو ماوە دوورو درێژەی کە لە وەزیفە بوو نەگەیشتە پایەیێکی وا هیچ نەبیّ لەگەڵ پایەی ئەدەبی یەکەی ڕێك بکەویّ کە تەقاویت کرا وەزیفەیێکی بچووکی هەبوو پاش ئەو ماوە دوورو درێژە ، گەلیّ لە ڕەفیقەکانی شێخ سەلام گەیشتنە شوێنیبەرز لە وەزیفە جا نازانم هۆی ئەم دواکەوتنەی شێخ سەلام لەبەرئەوە بوو لە ئەستەمۆڵ نەیخوێندبوو ، یاخود لەبەرئەوە بوو کە شەهادەی ئێستا بابەتی نەبوو ؟ بە ڕاستی زۆر سەیرە هەندیّ خاوەن

شەهادەی بێ کەڵك ژیانێکی خۆش ڕابوێرن ، بەڵام زۆری وەکو شێخ سەلام پاش ماوەی خزمەتێکی زۆر لە وەزیفەیێکی بچووکا تەقاویت بکرین ، لام وایە شێخ سەلام‌و زۆری وەکو ئەو تەنها کردەوە ئەدەبی‌یەکانیان شایانی ئەوەن نەك ئەبێ هەر بەخۆش‌و بەختیاری بژین، وە لە کۆمەڵایە سەندبکرین ، بەلکو پێویستە پایەیێکی بڵندیان هەبێ لەناو دڵێ کۆمەڵ .

شیعری سەلام

ئەم دیوانە گوڵزارێکە ، جیهانێکی گیانی‌یە ، گوڵزارێکە پڕ لە هەموو چەشنەگوڵێك ، هەر گوڵێکی ڕەنگێك ئەنوێنێ ، وە بۆنێك ئەدا بەمیشك‌و ئەیفڕێنێ بۆ ئازادی ، بۆ بەختیاری ، جیهانیکی گیانی‌یە ، پڕە لە کیانی ڕاستەقینی‌ی ئادەمزای .

شێخ سەلام زیاتر شاعیرێکی نیشتمان‌و نەتەوەیە ، چونکە کاتی گەنجی سەلام نەتەوەی کورد بە دەورێکی تایبەتی تێئەپەری لە ژیانی‌دا، بەگومان شێخ سەلام دەستی لەم بزووتنەوەی کوردەدا هەبوو ، وە شاعیریش‌بوو ، چۆن ئەو بیرو باوەڕەی خۆی ڕێژێتە ناو قالبی شیعرەوە لەم چەشنە شیعری‌دا بیروباوەڕ زاڵە بەسەر خەیاڵ ، چونکە مەوزووعی نیشتمانی هەندی حەقایقی تیائەبێ ، کە شاعیر ئەم حەقایقانە بێنێتە ناوەوە بێگومان ماوەی خەیاڵ تەسك ئەکا ... پیچەوانە ئەگەر تەماشای شیعرە دەروونی‌و دڵداری‌و زاتی‌یەاکنی سەلام بکەین ئەبینین خەیاڵێکی ڕوونی تیایەو ، شعوورێکی ڕاست دەرئەخا ، وەکو وشەکانی لە ناخی دەروونیا بێتەدەرەوە وایە .

سوپاسی بیرو هەستی مامۆستا شێخ سەلام ئەکەم کە ماوەی ئەم چەند ووتەیەی دام ، ئەگەرچی بەشی زۆری ئەم وتانەشم بۆئەو تەرخان نەکرد ، بەڵکو بە شێوەییکی گشتی باسی شیعرم کرد ، هەر بویەش ئەم بیروباوەڕانەم خستەپاڵ ئەم دیوانە مەزنە بۆ ئەوە لێرەدا بپاێزرێ ، وە چاوێکی قوولی ڕەخنەگری بێلایەنگیری تەماشا بکری لەلایەن مامۆستاکانی ئەدەبەوە •

١١ کانوونی دوەم ١٩٥٨م

پێرست

سوپاس

زۆر سوپاسی ئەم بەڕێزانە دەکەم :

١ ـ مامۆستا هوشیار محەممەد عەزیز قەفتان ـ خاوەنی پرۆژەی هاوسەر لە سلیمانی کە دیوانەکەی پێسپاردم بەرەزامەندی بنەماڵەی شاعیر٠

٢ ـ مامۆستا ناهیدەی شێخ سەلام ٠

٣ ـ خوالێخۆشبو شێخ قادری شێخ حسین کە بەداخەوە دیوانەکەی نەدی کە زوربەی ئاوا تەکانیم هێنابووە دی ٠

٤ ـ بەڕێز مامۆستا عومەر عبدالرحیم کە لە پێدا چوونەوەدا یارمەتی دام٠

٥ ـ ڕێزو خۆشەویستم بۆ بنەماڵەی شاعیر کە ئەم دەرفەتەیان بۆ رەخساندم

٦ ـ بەڕێز دکتۆر عیزەدین مستەفا ڕەسول کە نوسخەی دیوانی یەکەمی دابوو بە مامۆستا هۆشیار و هەندێ بۆ شایی تێدا پڕکرابوەوە ٠

ـ ئومێدکاکەرەش ـ

چاپکراوەکانی نووسەر

١ ـ دیوانی عارف عورفی ساڵی ١٩٨٥ ٠

٢ ـ دیوانی حیلمی ساڵی ١٩٨٥ ٠

٣ ـ کۆکردنەوەی سەرجەم هۆنراوەکانی ئەحمەد موختار جاف کرا بە سەرچاوە بۆ دیوانەکەی ٠

٤ ـ دیوانی سەلام ٠ لە بلاوکراوەکانی پرۆژەی هاوسەر ٠

ئەوبەر هەمانەی بەدەستەوەن بۆ چاپ :

١ ـ گەشتێك بە گوڵزاری شاعیراندا ٠

٢ ـ خوێندن چرای ژیانە ٠

٣ ـ هۆنراوەی سەر کێلی گڵکۆی ئازیزان ٠

٤ ـ دەنگی شاعیران ٠

٥ ـ چوارینەکانی خەیام کە شێخ سەلام کردوویەتی بە کوردی ٠

٦ ـ چیرۆکی جولەکەی کۆڵگێر ـ نووسینی شێخ سەلام ٠

٧ ـ کەشکۆڵی نەجمەدین مەلا ٠

رقم الايداع في دار الكتب والوثائق بغداد ١٧١٧ لسنة ١٩٩٠

جەژنی نەورۆزتان یاخوا پیرۆزبێ
شەوتان هەر ڕۆژو ڕۆژتان نەورۆزبێ
هەر ئەم ڕۆژە بوو کاوەی کوردی گورد
مێشکی زوحاکی بە چەکوش ووردکرد

www.iqra.ahlamontada.com
للكتب (كوردى ، عربي ، فارسي)

نیگاری بەرگ : لیث مۆ

لەبلاوکراوەکانی پرۆژەی هاوسەر

ژمارە « ٤٢ »

سلێمانی – شەقامی حەمدی

خاوەن پرۆژە : هۆشیار محەمەد عەزیز قەفتان

نرخی « ٥ » دینارە

چاپی بەرگ : چاپخانەی (الادیب)